

Jānis Kapustāns

**Latvijas iestāšanās
Eiropas Savienībā:
pensionāru informēšanas
jautājumi**

Rīga 2003

UDK 061.1ES+36
Ka 444

Jānis Kapustāns

Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā: pensionāru informēšanas jautājumi –
Rīga, Latvijas Ārpolitikas institūts, 2003., 96 lpp.

ISBN 9984-583-34-1

© Latvijas Ārpolitikas institūts
Salikts un iespiests SIA HABITUS

Saturs

Tagad vai nekad! A. Lejiņa priekšvārds	6
Ievads	8
I nodaļa. Pensionāru attieksme un informētība par Eiropas Savienības jautājumiem	12
1. Tendences sabiedrībā par vai pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā	12
1.1. Vispārējās tendences laika posmā no 1998. līdz 2001. g.	12
1.2. Vispārējās tendences 2002. gadā.	16
1.3. Pensionāru nostāja jautājumā par Eiropas Savienību	18
2. Pensionāru informētības jautājumi pirms referenduma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā	24
2.1. Pensionāru informētība par Eiropas Savienību.	24
2.2. Citu valstu pieredze, gatavojoties referendumam par iestāšanos Eiropas Savienībā	29
2.3. Ieteikumi informēšanas kampaņai pirms referenduma par Latvijas dalību Eiropas Savienībā	32
II nodaļa. Iestāšanās Eiropas Savienībā ietekme uz Latvijas pensionāriem	37
1. Iespējamie ieguvumi pensionāriem, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā	37
1.1. Sociālā politika un pensijas Eiropas Savienībā	37
1.2. Priekšlaicīgas pensionēšanās iespējas zemniekiem	40
1.3. Iespējama ekonomikas straujāka attīstība Eiropas Savienības sastāvā	42
1.4. Eiropas Savienības strukturālo fondu palīdzība Latvijai ...	46
1.5. Sekmīgāka cīņa pret korupciju.	48
1.6. Secinājumi par iespējamiem ieguvumiem pensionāriem ...	50
2. Iespējamie īstermiņa riski pensionāriem, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā	51
2.1. Cenu svārstības pārtikas produktiem	52
2.2. Cenu izmaiņas atsevišķām akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa precēm un pakalpojumiem	53

2.3. Eiro ieviešanas ietekme uz cenu svārstībām	55
2.4. Inflācijas ietekme uz pensionāriem.....	56
2.5. Secinājumi par iespējamajiem īstermiņa riskiem pensionāriem	58

**III nodaļa. Argumenti pensionāriem par Latvijas iestāšanos ES:
izplatītākie pārpratumi un mīti par Eiropas Savienību .....** 60

1. apgalvojums. Eiropas Savienība ir vienāda ar Padomju Savienību	60
2. apgalvojums. Eiropas Savienība ir impērija, kurā Latvija zaudēs savu valstisko neatkarību un suverenitāti.....	63
3. apgalvojums. Latvijai labāk palikt ārpus savienības un saglabāt neitralitāti	65
4. apgalvojums. Eiropas Savienība apdraud latviešu valodas pastāvēšanu.....	68
5. apgalvojums. Eiropas Savienība neveicina vietējo kultūru	70
6. apgalvojums. Latvija “tiks izpārdota” Eiropas firmām	72
7. apgalvojums. Latvijai būs jāmaksā pārāk liela dalības maksu Eiropas Savienībā.....	75
8. apgalvojums. Latviju pārpludinās iebrucēji no ārzemēm.....	77
9. apgalvojums. Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ir tikai politiķu un ierēdņu interesēs.....	80
Iespējamās sekas, ja Latvija neiestājas Eiropas Savienībā	81
Secinājumi	85

Nobeigums 88

Pielikums. Intervētie pensionāri un eksperti 90

Izmantotie avoti un literatūra 91

Tabulu saraksts

1. tabula. Pensionāru skaits 2003. gada 1. janvārī.....	9
2. tabula. Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika (1998.–2001. g.) (%).....	13
3. tabula. Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika (2002. g.) (%)	16

---

4. tabula.	Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika pa vecuma grupām (2002. gada novembris) (%)	18
5. tabula.	Pensionāru argumenti, kāpēc Latvijai būtu jāiestājas Eiropas Savienībā (%)	19
6. tabula.	Pensionāru argumenti, kāpēc Latvijai nebūtu jāiestājas Eiropas Savienībā (%)	20
7. tabula.	Argumenti par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā	22
8. tabula.	Argumenti pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā	23
9. tabula.	Informācijas avoti pensionāriem par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)	25
10. tabula.	Jautājumi, par kuriem pensionāriem pietrūkst informācijas saistībā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)	26
11. tabula.	Pensionāru pārrunātie jautājumi par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)	27
12. tabula.	Pensionāru cerības par iespējamiem ieguvumiem savā dzīvē, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā (%)	28
13. tabula.	Pensionāru bažas par iespējamām grūtībām savā dzīvē, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā (%)	28
14. tabula.	Pensionāru galvenie ikmēneša maksājumi	34
15. tabula.	Īrijas, Grieķijas, Portugāles, Spānijas un Baltijas valstu ekonomikas līmenis (%) no vidējā ES līmeņa salīdzinošā aspektā	44
16. tabula.	Prognozes par IKP un algu pieaugumu Igaunijā ES sastāvā un ārpus ES	45
17. tabula.	Iespējamais finansējums Latvijai no Eiropas Savienības strukturālajiem fondiem un Kohēzijas fonda laikā no 2004. līdz 2006. gadam (eiro)	47
18. tabula.	Korupcijas uztveres indekss (2002. gads)	49
19. tabula.	Atšķirības starp Padomju Savienību un Eiropas Savienību	61
20. tabula.	Nacionālais ienākums uz vienu iedzīvotāju Eiropas Savienībā, Neatkarīgo Valstu Savienībā, Baltijas valstīs, Šveicē un Norvēģijā	65
21. tabula.	Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas uzņēmumu reģistrētajā pamatkapitālā	73
22. tabula.	Lielākie ārvalstu investori uzņēmumu vidū pēc investīciju apjoma	73
23. tabula.	Naudas plūsma maksājumiem starp Latviju un Eiropas Savienību 2004.–2006. g. (milj. eiro)	76
24. tabula.	Iedzīvotāju grupas Latvijā, kas no iestāšanās Eiropas Savienībā iegūs visvairāk	80
25. tabula.	Izplatītākie mīti Lielbritānijā par Eiropas Savienību	86

Tagad vai nekad!

Vēsture reti mums ir atvērusi iespēju durvis – tas ir tāpēc, ka Latvija neatrodas jūras vidū starp Eiropu un Ameriku kā, piemēram, Islande, bet gan tur, kur tā atrodas.

Pa šīm durvīm var atgriezties rietumu pasaulē, un to var darīt, tikai iestājoties ES un NATO. Iespēja atgriezties Eiropā Latvijai radās 1918. gadā, 1991. gadā, un tāda būs arī referendums par iestāšanos Eiropas Savienībā 2003. gada 20. septembrī.

1918. gadā mēs gandrīz palaidām garām šo iespēju, kad, maldu jūtu un nepareizu priekšstatu vadīti, nosliecāmies atbalstīt sarkano valdību, kas nāca no austrumiem. Taču drīz vien atjēdzāmies un kļūdu izlabojām. Dzīve Stučkas vadībā izrādījās nepieņemama – tauta saliedējās ap 18. novembra aizstāvjiem.

1991. gada martā tautas aptaujā mēs bez bailēm droši izgājām pa šīm durvīm.

Kāda Latvija izskatītos šodien, ja mēs nebūtu to izdarījuši? Ja nebūtu nogājuši garo – tiesa, ļoti grūto – iestāšanās ceļu uz ES un NATO? Pašreiz praktiski jau esam šo organizāciju dalībnieki. Vai esam no tā kaut ko zaudējuši? Jāpaskatās tikai uz pārējām “bijušajām PSRS republikām”, lai saprastu, ka esam rīkojušies pareizi.

Ja valsts ir apzagta, tad ne jau ES vai NATO dēļ! Tieši ES ir tā, kas spiež darboties pretējā virzienā – tautas sarūpētā bagātība ir jāsadala taisnīgi! Turklāt bagātākajām valstīm jāpalīdz nabadzīgajām! Bet dažs labs neatkarības vārdā noliedz ES, jo nepatīk, ka mums “pasaka priekšā”!

Pēdējā laikā Latvijā konstatēts vislielākais ES pretinieku skaits. Vai tas nav tāpēc, ka Latvijai ļoti daudzās jomās ir vissliktākie rādītāji, īpaši salīdzinājumā ar mūsu kaimiņiem Igauniju un Lietuvu, un daudzi no mums, neuzticībā un nihilismā ieslīguši, jau ir kapitulējuši? Tas jau līdzinās austrumu domāšanas kultūrai. Nav šaubu, ka Igaunija sekos Lietuvai un Polijai. Mūsu kaimiņi tad arī būs veiksminieki, bet mēs, kā vienīgā kandidātvalsts – neveiksminieki? Tad NATO mums nekā nevarēs līdžēt, tieši pretēji, mēs vairs nevarēsīm atļauties palikt NATO. Ja nesēdēsīm pie ES un NATO galda sarunās ar Krieviju – kur tad mēs būsīm?

Kāds zviedru Austrumeiropas pazinējs 1989. gadā, kad krita Berlīnes mūris, brīdināja, ka pats galvenais ir tautas mentalitāte – ja tā nemainīsies, austrumeiropieši paši bloķēs ceļu atpakaļ uz Eiropu. Bet atgriezties Eiropā nozīmē uz visiem laikiem salauzt ciklisko nolemtības burvju loku. Kādreiz Eiropā bija vienādi labi vai slikti apstākļi, bet dažādu iemeslu dēļ Austrumos laika gaitā demokrātija zaudēja dzīvotspēju – tā nonāca minētajā cikliskajā nolemtības lokā, no kura grūti izrauties. Vienalga, kādas varonīgas brīvības cīņas netiktu izcīnītas, kādas spožas uzvaras gūtas, vēlākā attīstība nepielūdzami vienmēr noved atpakaļ pie sākuma – atkal uzvar apspiestība. Un nabadzība.

Pašlaik vienīgais šķērslis, lai pievienotos civilizētai pasaulei un līdz ar to labklājībai, esam tikai mēs paši. Vairs nav nelabvēlīgu ārējo apstākļu.

Šis izdevums tapa kā pētniecisks projekts, kuru mēs tagad laižam tautā, lai lasītājs pats spriež – un spēj atšķirt pelavas no graudiem, mītus un maldīgos uzskatus no faktiem, kas ļauj Latvijas pilsoņiem izdarīt pareizo izvēli šī gada 20. septembrī.

Rīgā, 2003. gada 20. jūnijā

Atis Lejiņš,
Latvijas Ārpolitikas institūta direktors

Ievads

2002. gada beigās iezīmējās ar Latvijai un citām Austrumeiropas valstīm svarīgu ārpolitisko mērķu sasniegšanu. 2002. gada 21. novembrī valstu vadītāju sanāksmē Prāgā NATO oficiāli uzaicināja iestāties Latvijai un vēl 6 valstīs (Igauniju, Lietuvu, Slovākiju, Slovēniju, Rumāniju un Bulgāriju) ar 2004. gada maiju. 2002. gada 13. decembrī Eiropas Savienība noslēdza iestāšanās sarunas ar Latviju un 9 citām kandidātvalstīm (Igauniju, Lietuvu, Poliju, Čehiju, Ungāriju, Slovākiju, Slovēniju, Maltu un Kipru) un ir gatava uzņemt minētās valstis ar 2004. gada 1. maiju. Latvijai tagad ir iespēja iestāties NATO un ES un tādējādi piepildīt svarīgākās prioritātes ārlietās.

Taču – vai Latvijas iedzīvotāji atbalstīs iestāšanos Eiropas Savienībā? Vai Latvijas pilsoņi referendumā par iestāšanos Eiropas Savienībā 2003. gada 20. septembrī atbalstīs savas valdības oficiālo politiku (kā savulaik vēlētāji Īrijā, Dānijā, Somijā, Zviedrijā, Austrijā), vai arī pilnīgi pretēji – noraidīs to (kā iepriekš divos referendumos Norvēģijā)?

Referendums par iestāšanos Eiropas Savienībā būs otrs (kopā ar uzņemšanu NATO, kur referendums nav nepieciešams) svarīgākais notikums Latvijas mūsdienu politikā pēc 1990. gada Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām, kurās Latvijas Tautas Frontes uzvara sekmēja Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanu.

Darbs ir veltīts Latvijas gados vecākajiem iedzīvotājiem – pensionāriem. Tai pašā laikā darbā iztirzātie jautājumi lielā mērā attiecas uz visu sabiedrību, informējot to par aktuāliem iedzīvotājus interesējošiem jautājumiem pirms gaidāmā referendumā par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā.

Daudzi iedzīvotāji Latvijā ir noskaņoti negatīvi pret iestāšanos Eiropas Savienībā. 2002. gada februārī veiktā Latvijas sabiedrības aptauja uzrādīja pārsteidzošus datus – Eiropas Savienības atbalstītāju skaits (36,3%) bija mazāks nekā ES pretinieku skaits (43,0%).¹ Jaunāko sabiedriskās domas aptauju dati gan norāda uz Eiropas Savienības atbalstītāju (56,6%) skaita pārsvaru pār ES

¹ Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. - "Latvijas Fakti", 2002. gada februāris, 6. lpp. // <http://www.eib.lv>

pretiniekiem (28,7%), tomēr daļa (14,7%) balsstiesīgo iedzīvotāju vēl nav izdarījuši savu izvēli.²

Lielai daļai pensionāru Eiropas Savienība ir maz zināma. Visai izplatīts ir viedoklis, ka iedzīvotājiem pietrūkst informācijas par Eiropas Savienību un Latvijas gaidāmo iestāšanos tajā. Jāatzīst, ka vispārējās informācijas par Eiropas Savienību tomēr netrūkst: ar informēšanu par ES jautājumiem nodarbojas gan valstiskas struktūras (Eiropas Integrācijas birojs, Saeimas ES informācijas centrs), gan Eiropas Savienības informācijas centrs un nevalstiskās organizācijas (Latvijas Ārpolitikas institūts, Eiropas Kustība Latvijā u.c.), kā arī masu informācijas līdzekļi (televīzija, radio, laikraksti). 2003. gada maijā iedzīvotāju informēšanas koordinēšanu uzsāka valdības pirmsreferenduma informēšanas pasākumu vadības grupa “Latvija Eiropā” (vadītāja Ramona Umblija). Savu darbību aktivizējuši arī Eiropas Savienības pretinieki (Klubs 415, organizācija “Neatkarība – ārpus Eiropas Savienības”), lasāmas arī negatīvas publikācijas par ES laikrakstos “Dienas Business” un “Neatkarīgā Rīta Avīze”. Tad kāpēc lielai daļai pensionāru vēl ir grūti formulēt savu viedokli jautājumā par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā?

Var pieņemt, ka pastāv vismaz trīs galvenās **problēmas**:

- 1) vajadzīgā informācija nerasniedz tai atbilstošo auditoriju;
- 2) pietrūkst tiešas informācijas pensionāriem par viņus interesējošiem jautājumiem;
- 3) viedoklis par Eiropas Savienību daudziem pensionāriem veidojas no baumām un pārspīlētas vienpusējas informācijas.

Latvijas pensionāri (sk. 1. tabulu) kā sociāla un elektorāla grupa skaitliski veido lielu sabiedrības daļu – 26,15% no visiem valsts iedzīvotājiem,³ tāpēc viņiem būs nozīmīga loma gaidāmā referendumā laikā.

1. tabula. Pensionāru skaits 2003. gada 1. janvārī

Pensiju saņēmēju kopējais skaits	609 771
Vecuma pensijas	496 887
Invaliditātes pensijas	77 876
Apgādnieka zaudējuma pensijas	27 523
Izdienas pensijas	4 994
Pensijas Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem	2 491

Avots: Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras dati, 2003.

² Sabiedrības attieksme pret Latvijas dalību Eiropas Savienībā. – “Latvijas Fakti”, 2003. gada maijs, 6. lpp. // <http://www.eib.lv>

³ Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes iedzīvotāju reģistra datiem uz 2003. gada 1. janvārī kopējais Latvijas iedzīvotāju skaits bija 2 331 467 cilvēki // <http://www.np.gov.lv/fakti>

Lai gan daļa pensionāru ir nodarbināti lauksaimniecībā, darbā netiks plašāk apskatīti jautājumi par lauksaimniecību un zemniekiem, par kuriem ir atsevišķs pētījums.⁴

Terminu skaidrojums

“Pensionārs” – persona, kas sasniegusi valsts noteikto pensionēšanās vecumu un saņem pensiju. Latvijas Republikā pensija ir sociālās apdrošināšanas sistēmas izmaksa, kas balstās uz iepriekš veiktām iemaksām. Lielākā daļa pensionāru saņem vecuma pensijas. Vecuma pensijas saņem personas, kas ir sasniegušas Latvijas Republikas likumā “Par valsts pensijām” noteikto pensionēšanās vecumu un ir veikušas sociālās apdrošināšanas iemaksas.⁵ Pastāv arī iespēja pensionēties priekšlaikus – 2 gadus līdz valsts noteiktajam pensionēšanās vecumam personām ar darba stāžu ne mazāku par 30 gadiem, šajā laikā saņemot 80% no vecuma pensijas. Pastāv arī citi pensiju veidi – invaliditātes pensijas, apgādnieka zaudējuma pensijas, izdienas pensijas vai pensijas Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem (sk. 1. tabulu).

Darba mērķi:

- 1) piedāvāt ieteikumus pirmsreferenduma informatīvās kampaņas organizētājiem – kā novadīt informāciju līdz pensionāriem, kā uzrunāt gados vecākos Latvijas iedzīvotājus;
- 2) apskatīt, kā gaidāmā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ietekmēs pensionārus, parādīt viņu iespējamus ieguvumus un riskus;
- 3) piedāvāt informatīvu materiālu par atsevišķiem Latvijas integrācijas Eiropas Savienībā jautājumiem, kuru var izmantot pensionāru informēšanā.

Metodoloģija

Darba pamatā ir izmantota īpaši pasūtīta aptauja. Aptauju un datu apstrādi veica Rīgas Stradiņa universitātes Socioloģijas katedras studenti katedras vadītājas Dr. Silvas Omārovas vadībā. Aptauja veikta 2002. gada aprīlī–maijā. Ar standartizētas intervijas palīdzību tika aptaujāti 198 pensionāri Rīgā, Daugavpilī, Jelgavā, Valmierā, Kuldīgā, Talsos, Tukumā un citās Latvijas vietās pēc RSU studentu dzīvesvietu principa. Aptauja veikta, izmantojot tiešās (personīgās) intervēšanas metodi respondentu dzīves vietās. Aptaujā tika noskaidrota pensionāru informētība par Eiropas Savienību viņu pašu vērtējumā un apkopotī pensionāru viedokļi par Latvijas iestāšanos ES. Īpaši tika apzināts, ko pensionāri gaida no Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, kā tas ietekmēs tieši viņu dzīvi un kuras sociālās grupas būs ieguvējas pēc Latvijas iestāšanās ES.⁶

⁴ Kristīne Gaugere. Kā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ietekmēs Latvijas zemniekus?

⁵ Latvijas Republikas likums “Par valsts pensijām” (spēkā esošs no 1996. gada 1. janvāra, ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2002. gada 20. martam), 11. pants (1) // Pensijas un sociālā apdrošināšana. – Rīga: Beno Prese, 2002., 50. lpp.

⁶ Turpmāk tekstā tiks lietots apzīmējums - RSU aptauja.

Pensionāru attieksmi pret Eiropas Savienības jautājumiem atspoguļo arī Latvijas Pensionāru federācijas rīkotā aptauja 2002. gada vasarā. Baltijas–Amerikas Partnerattiecību programmas finansēta projekta ietvaros tika aptaujāti 382 pensionāri visos Latvijas novados.⁷ Plašāku pētījumu par šo tēmu nav.

Darbā izmantotas arī citas socioloģiskas aptaujas, galvenokārt Turgus un sociālo pētījumu firmas SKDS (par laika posmu no 1998. gada novembra līdz 2001. gada beigām) un firmas “Latvijas Fakti” (par 2002. gadu) veiktās sabiedriskās domas aptaujas par visu Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret Eiropas Savienību. SKDS un “Latvijas Faktu” veiktajās aptaujās par Eiropas Savienību pēc stratificētās nejaušības izlases principa aptaujāti aptuveni 1000 dažādu sociālo grupu pārstāvji visos Latvijas reģionos vecumā no 18 līdz 74 gadiem respondentu dzīves vietās.⁸

Veiktas arī intervijas ar ekspertiem no attiecīgām valsts iestādēm un sabiedriskām organizācijām, kā arī ar pensionāriem – privātpersonām, lai gūtu padziļinātu situācijas skaidrojumu un viedokļus. Pēc intervēto cilvēku vēlmes ir saglabāta viņu anonimitāte tekstā.

Darba sagatavošanā izmantoti interneta resursi, aktuālo laikrakstu informācija, kā arī citi informācijas avoti (grāmatas, elektroniskās publikācijas, tikšanās ar speciālistiem ES jautājumos), kas iegūti Sodertornas augstskolā Zviedrijā (ar Zviedru institūta atbalstu), Oksfordas universitātē Lielbritānijā (Oxford Colleges Hospitality Scheme programma), starptautiskā konferencē Barselonā, Spānijā (ar Bertelsmana fonda atbalstu), kā arī no Latvijas Republikas Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra.

Paldies Dr. Dainai Bleierei (Latvijas Ārpolitikas institūts), Dr. Eduardam Bruno Deksnim (Eiropas Komisija, Brisele), Dainai Fromholdei (LR Labklājības ministrija), Valtam Kalniņam (Latvijas Ārpolitikas institūts) un Aina Verzei (Latvijas Pensionāru federācija) par sniegtajiem ieteikumiem darba gaitā.

Darbs galvenajos vilcienos pabeigts 2003. gada martā. Pēdējie redakcionālie labojumi veikti 2003. gada jūnijā.

⁷ Jānis Porietis, Jānis Višņakovs. Latvijas pensionāru viedoklis par iestāšanos Eiropas Savienībā // Virziens–Eiropa. - Eiropas kustības Latvijā izdevums, 2002. gada oktobris, Nr. 3., 15. lpp.

⁸ Sk. <http://www.eib.lv>

I nodaļa. Pensionāru attieksme un informētība par Eiropas Savienības jautājumiem

1. Tendences sabiedrībā par vai pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā

Pensionāru attieksmi pret iestāšanos Eiropas Savienībā nevar apskatīt atrauti no pārējās Latvijas sabiedrības. Daudzi faktori, kas ietekmē iedzīvotāju viedokli par ES, ir līdzīgi un attiecas uz visām sabiedrības grupām, arī pensionāriem. Darbā tiks aplūkots gan vispārējais iedzīvotāju noskaņojums, gan tieši pensionāru nostāja jautājumā par vai pret iestāšanos Eiropas Savienībā laika posmā no 1998. gada novembra līdz 2002. gada decembrim, gan tas, kādi faktori ir veicinājuši attieksmi pret ES.

Regulāras sabiedriskās domas aptaujas par Eiropas Savienību pēc Eiropas Integrācijas biroja pasūtījuma tika uzsāktas 1998. gada novembrī, un līdz 2001. gada beigām tās veica Tirgus un sociālo pētījumu firma SKDS. No 2002. gada sākuma aptaujas par ES veic cita socioloģiskā firma – “Latvijas Fakti”, tāpēc vispārējie sabiedriskās domas aptaujas rezultāti darbā iedalīti divos laika posmos: 1) 1998.–2001. gads, 2) 2002. gads.

1.1. Vispārējās tendences laika posmā no 1998. līdz 2001. g.

2. tabulā ir apkopotas iedzīvotāju atbildes uz jautājumu: “Ja rīt notiktu referendums par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, kā Jūs balsotu?”. Tabulā ir redzami SKDS veiktu trīspadsmit aptauju dati par laika periodu no 1998. gada novembra līdz 2001. gada novembrim.

2. tabula. Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika (1998.–2001. g.) (%)

Avots: Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti – SKDS, 2001. gada novembris, 10. lpp. // <http://www.eib.lv>

Iegūtie dati par minēto laika posmu parāda tendenci Eiropas Savienības atbalstītāju skaitam pārsniegt Eiropas Savienības pretinieku skaitu. Trīs gadu garumā šī attiecība ne reizi nav bijusi vērsta pretēji, t.i., iedzīvotāju skaits pret ES nav bijis lielāks par ES atbalstītājiem. Tomēr Eiropas Savienības atbalstītāju skaits ir ne vien periodiski palielinājies, bet dažos laika posmos arī būtiski samazinājies. Trīs reizes Eiropas Savienības atbalstītāju skaits ir tik ļoti krities, ka atradies gandrīz vienādās pozīcijās ar Eiropas Savienības pretinieku īpatsvaru (1999. gada februārī, 2000. gada maijā un 2001. gada maijā). Ar ko tas izskaidrojams?

Ļoti iespējams, ka izmaiņas Latvijas sabiedrības viedoklī attiecībā uz iespējamo izvēli 1999. gada sākumā izraisīja ārējie faktori – 1998. gada decembrī ES vadītāju Vīnes sanāksmē Latvijai neizteiktais uzaicinājums sākt iestāšanās sarunas jau 1999. gadā. 1999. gada februārī Eiropas Savienības atbalstītāju skaits (36,6%) bija samazinājies par 10%, salīdzinot ar 1998. gada novembri (46,6%). Tai pašā laikā bija palielinājies ES pretinieku un pat to cilvēku skaits, kuriem nebija noteikta viedokļa šajā jautājumā.⁹

1998. gada beigās Latvija bija uzrādījusi vienus no labākajiem ekonomiskajiem rādītājiem starp ES kandidātvalstīm un faktiski bija pelnījusi pievienošanos t.s.

⁹ Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 1999. gada februāris, 18. lpp. // <http://www.eib.lv>

Luksemburgas grupas kandidātvalstīm, kas jau uzsāka sarunas par iestāšanos ES. Tomēr, lielā mērā politisku iemeslu dēļ, Eiropas Savienība pieņēma kompromisa lēmumu: 1999. gadā Latviju uz sarunām neuzaicināt, vienlaikus norādot, ka Latvija uz sarunām tiks uzaicināta pēc gada, ja saglabāsies esošais progress temps. Kā vēlāk atzina Eiropas Komisijas amatpersona,¹⁰ 1998. gada beigās no visām kandidātvalstīm visgrūtāk bijis pieņemt lēmumu par Latviju: pēc ekonomiskās attīstības kritērijiem Latvija bija pelnījusi uzaicinājumu, bet politiski tad nāktos mainīt iedalījumu t.s. pirmās un otrās grupas kandidātvalstīs, ko ES līderi tajā laikā nevēlējās. Latvijā šis lēmums izraisīja vilšanos un deva pamatu spekulācijām par Eiropas Savienības neobjektivitāti un nevēlēšanos uzņemt jaunas valstis savā sastāvā. Valdošajai elitei bija laba iespēja attaisnoties par nepiepildīto ārpolitikas mērķi, vainojot Eiropas Savienību. Latvijas sabiedrībā tika kultivēts atstumtā tēls, valsts amatpersonām apgalvojot, ka Latvija bija gatava uzsākt sarunas, taču ES neesot vēlējusies sākt sarunas ar Latviju. Rezultātā Eiropas Savienības popularitāte iedzīvotāju acīs ievērojami kritās.

Kā papildu faktoros atbalsta kritumam Eiropas Savienībai, iespējams, var minēt arī skaļās ES zemnieku protesta akcijas Briselē,¹¹ kas ar masu informācijas līdzekļu starpniecību tika pasniegtas kā ļoti nopietnas pašu Eiropas Savienības dalībvalstu iekšējās problēmas un kā plaša zemnieku neapmierinātība ar Eiropas Savienību. Protams, reālā aina nekādā ziņā nebija dramatiska, taču problēmu pārāk sakāpināta pasniegšana atstāja negatīvu iespaidu uz daudziem Latvijas iedzīvotājiem.

1999. gada oktobra progress ziņojumā Eiropas Komisija rekomendēja uzsākt sarunas ar Latviju un citām otrās grupas kandidātvalstīm par iestāšanos Eiropas Savienībā. To oficiāli apstiprināja arī ES vadītāju sanāksme tā paša gada decembrī Helsinkos. Līdz ar to Latvijas tuvākais mērķis – uzsākt sarunas – bija piepildījies. Tas pozitīvi atspoguļojās arī sabiedrības attieksmē pret Eiropas Savienību, kas 1999. gada beigās bija diezgan pozitīva (1999. gada novembrī par iestāšanos ES – 49,7%, pret – 28,0%).¹²

Kādi faktori izraisīja būtiskas pārmaiņas iedzīvotāju attieksmē pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā 2000. gada pirmajā pusē? Laikā no 1999. gada novembra līdz 2000. gada maijam Eiropas Savienības atbalstītāju skaits sama-

¹⁰ Eiropas Savienības komisāra ārlietu jautājumos ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm Hansa van den Bruka kabineta pārstāve (Member of the Cabinet of Mr. Hans van den Broek, EU Commissioner responsible for External Relations with Central and Easter European Countries) - European Union Visitors Programme, Brisele, 1999. gada aprīlī

¹¹ Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 1999. gada februāris, 18. lpp. // <http://www.eib.lv>

¹² Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 1999. gada novembris, 12. lpp. // <http://www.eib.lv>

zinājās par 10% (no 49,7% līdz 39,7%), savukārt ES pretinieku – palielinājās par 9,7% (no 28,0% līdz 37,7%). Lai gan SKDS min iedzīvotāju šaubas par gatavību ES prasību izpildīšanai (cik Latvija ir gatava iestāties Eiropas Savienībā?) un lauksaimnieku un zemnieku vidū pieaugošās bažas par konkurētspēju Eiropas Savienības iekšējā tirgū,¹³ tomēr tie nav noteicošie ietekmējošie faktori. Vai tad gada otrajā pusē, kad ES atbalstītāju skaits palielinās un ES pretinieku īpatsvars samazinās, kaut kas ir būtiski mainījies Latvijas gatavībā iestāties ES vai lauksaimniecības sektorā? Visdrīzāk, nē. 2000. gada maija aptaujas datus, kas uzrāda tālāku Eiropas Savienības atbalstītāju skaita samazināšanos, SKDS komentē ar izvairīgu vērtējumu “salīdzinot ar iepriekš veikto aptauju, ... nozīmīgas izmaiņas nav vērojamas ... ļoti nedaudz ir samazinājies par balsojošo skaits”.¹⁴

Ticamāks izskaidrojums Eiropas Savienības popularitātes straujai krišanai 2000. gada pirmajā pusē (2000. gada maijā par iestāšanos ES – tikai 39,7%, pret – jau 37,7%) varētu būt meklējams iekšējos faktoros, kas saistīti ar plaisas palielināšanos starp valsts varu un sabiedrību Latvijā. Šajā laikā ievērojami pieauga iedzīvotāju neapmierinātība ar valdību, ar tās straujiem un radikāliem lēmumiem (piemēram, palielināt pensionēšanās vecumu un pārtraukt izmaksāt pensijas strādājošiem pensionāriem, kuru pensijas apjoms pārsniedz Ls 60 mēnesī), kurus oponenti nosauca par nepārdomātiem, bet aizstāvji – ka tie nav pienācīgi izskaidroti sabiedrībai. Iespaidu varēja atstāt arī tā laika Ministru prezidenta Andra Šķēles deklarētais veksels par lieliem personīgiem īpašumiem laikā, kad ievērojama iedzīvotāju daļa dzīvo nabadzībā. Tāpat dažādi korupcijas skandāli – tas viss mazināja iedzīvotāju ticību valsts varas struktūrām. Lielas iedzīvotāju daļas vilšanās valdībā ietekmēja arī Eiropas Savienības tēlu sabiedrības acīs. Visticamāk, iedzīvotāju apziņā pastāv tieša saistība starp valsts varas tēlu un Eiropas Savienības tēlu. Cilvēki, kas kopumā ir apmierināti ar valdības darbu, atbalsta arī tās deklarētos mērķus (kuru vidū viena no galvenajām prioritātēm – iestāties Eiropas Savienībā), kamēr ar dzīves grūtībām nomāktu cilvēku acīs vainīga ir ne tikai valdība un Saeima, bet arī masu mēdijos bieži pieminētā Eiropas Savienība.

Nav skaidrs, kas izraisīja trešo Eiropas Savienības popularitātes krituma vilni 2001. gada maijā (par iestāšanos ES – 37,6%; pret 37,4%). Tiek minēti tādi iemesli kā nepietiekama informācija ES jautājumos, nepatika pret bieži lietotajiem vārdiem “Eiropas Savienība”, kas izmantoti vietā un nevietā.¹⁵ Tomēr šie argumenti tikpat labi attiecas arī uz citiem laika posmiem, kad iedzīvotāju atbalsts Eiropas Savienībai pieauga.

¹³ Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 2000. gada februāris, 11. lpp. // <http://www.eib.lv>

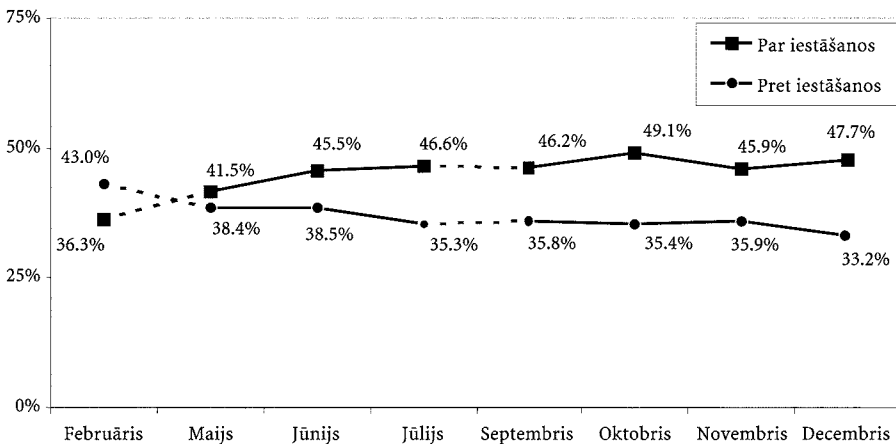
¹⁴ Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 2000. gada maijs, 35. lpp. // <http://www.eib.lv>

¹⁵ Gunta Skrebele. Pret ES pozitīvāk noskaņotie dzīvo laukos // Neatkarīgā Rīta Avīze, 2001. gada 14. septembris; Notikumi. EIB informācija. 2001. gads. - 2/3 Latvijas iedzīvotāju piedalītos referendumā par Latvijas iestāšanos ES // <http://www.eib.lv>

1.2. Vispārējās tendences 2002. gadā

2002. gada situācija ir parādīta 3. tabulā, kas ilustrē iedzīvotāju noskaņojumu attiecībā uz iespējamo Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Aptaujātie respondenti atbildējuši uz jautājumu “Ja rīt notiktu referendums par Latvijas iestāšanos ES, kā Jūs balsotu?”

3. tabula. Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika (2002. g.) (%)

Avots: Sabiedrības attieksme pret Latvijas dalību Eiropas Savienībā – “Latvijas Fakti”, 2002. gada decembris, 10. lpp. // <http://www.eib.lv>

Tabulā redzams, ka 2002. gada februārī ir vērojama netradicionāla situācija, kāda nav konstatēta nevienā no sabiedriskās domas aptaujām ne pirms, ne arī pēc 2002. gada februāra: Eiropas Savienības atbalstītāju ir mazāk nekā ES pretinieku. Ja referendums par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā notiktu 2002. gada februārī, tad, ļoti iespējams, rezultāts būtu negatīvs un vēlētāji noraidītu valdības prioritāro mērķi – iestāšanos Eiropas Savienībā.

Ir skaidrs, ka krasi attieksmes maiņu sabiedrībā un atbalsta zudumu Eiropas Savienībai lielā mērā ietekmēja Eiropas Komisijas izvirzītais plāns, saskaņā ar kuru kandidātvalstīm pēc to iestāšanās ES subsīdijas lauksaimniecībā piešķirtu tikai 25% apmērā no tās summas, kādu maksās lauksaimniekiem “vecajās” dalībvalstīs. Turklāt šī ziņa tika operatīvi atspoguļota masu informācijas līdzekļos, ar tendenci emocionāli to vēl pastiprināt. Izveidojās negatīva rezonanse sabiedrībā. Pat atsevišķas politiskās partijas, kas kopumā atbalstīja Latvijas iestāšanos ES, asi kritizēja Eiropas Savienību.

Domājams, ka lauksaimniecība vien nav galvenais faktors, kas ietekmē lielāko daļu Latvijas iedzīvotāju, izvērtējot savu attieksmi pret Eiropas Savienību. Lai gan aptaujas uzrāda lauksaimniecību kā svarīgāko “pret” argumentu,¹⁶ lielākā daļa aptaujāto respondentu paši ar lauksaimniecību nenodarbojas un lauksaimniecības jautājumus tik labi nepārzina. Viņi izvēlas norādīt variantu “iestāšanās ES radīs draudus Latvijas lauksaimniecībai” kā atbildi, jo ir vieglāk atbildēt ar šo aptaujā piedāvāto izvēles variantu, nevis piedāvāt savu pārlicību (kuras visiem nemaz nav).

Cilvēkus daudz vairāk ietekmēja gan emocionālais veids, kā šī informācija tika pasniegta (aizmirstot vai nezinot informāciju par reāliem “labumiem”, ko var iegūt, iestājoties ES), gan arī nevienlīdzības sajūta (un mazai valstij ar īsu neatkarības periodu jo īpaši). Sabiedrībā ātri izplatījās noskaņojums, ka Latvija Eiropas Savienībā nebūs līdztiesīga ar pašreizējām ES dalībvalstīm, ka Latvija Eiropas Savienībā būs tikai kā “otrās šķiras” valsts.¹⁷ Daudziem cilvēkiem veidojās uzskats, ka Latvija Eiropas Savienībai ir vairāk vajadzīga nekā Eiropas Savienība Latvijai.¹⁸

Kā redzams 3. tabulā, pakāpeniski sabiedrības noskaņojums atjaunojās iepriekšējās tendencēs un Eiropas Savienības atbalstītāju skaits visu turpmāko 2002. gadu pārsniedza ES pretinieku īpatsvaru. Tas tiek skaidrots ar to, ka tika saņemts vairāk informācijas par pozitīviem ieguvumiem no dalības ES, ka sarunas par lauksaimniecību vēl turpinās un Latvijas pārstāvji iespēju robežās aizstāv savas valsts pozīcijas.¹⁹ ES atbalstītāju pārsvaru pār ES pretiniekiem sabiedrības noskaņojumā 2002. gada otrajā pusē var vairāk saistīt arī ar zināmu stabilitāti, pienākot informācijai par Eiropas Savienību. Vairs nesekoja negaidīti pēkšņi pārsteigumi, kas varētu sabiedrību šokēt (kā 2002. gada februārī), un cilvēkiem netraucēja pārāk lielas emocijas, domājot par savu attieksmi pret Eiropas Savienību.

Vadības grupai “Latvija Eiropā”, kas pirms referendumā vada informēšanas kampaņu par Eiropas Savienību, būtu jāņem vērā šī 2002. gada februāra pieredze. Tā brīdina par lielu ietekmi, kādu var izraisīt oponentu skaļi pasniegta vienpusēja informācija svarīgajā pēdējā brīdī, būtiski ietekmējot daudzus vēlētājus. 8. Saeimas vēlēšanas – Tautas partijas un Latvijas Pirmās partijas veiksmīgās reklāmas kampaņas (īpaši pēdējās dienās pirms vēlēšanām) un Latvijas Ceļa neieklešana Saeimā (ko veicināja arī t.s. skrejlapu skandāls) ir otrs uzskatāms piemērs šādi ietekmei uz masu psiholoģiju.

¹⁶ Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. - “Latvijas Fakti”, 2002. gada novembris, 24. lpp. // <http://www.eib.lv>

¹⁷ Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. - “Latvijas Fakti”, 2002. gada februāris, 2., 7. lpp. // <http://www.eib.lv>

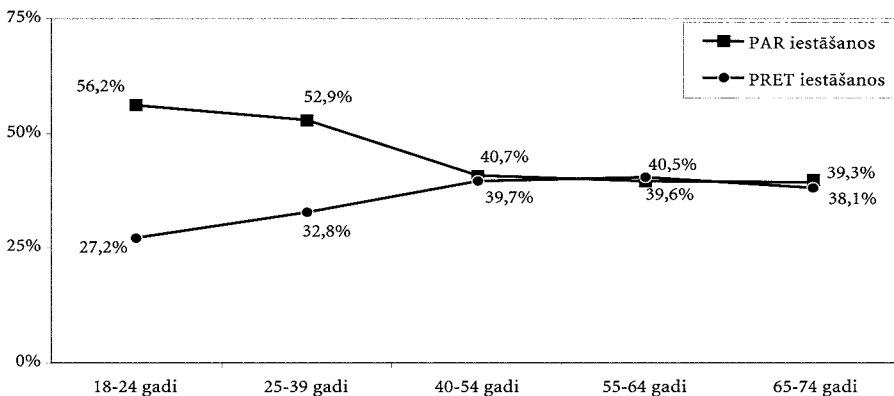
¹⁸ Turpat, 8. lpp.

¹⁹ Palielinās iestāšanās ES atbalstītāju skaits // Neatkarīgā Rita Avize, 2002. gada 1. jūnijs.

1.3. Pensionāru nostāja jautājumā par Eiropas Savienību

RSU aptaujas rezultāti liecināja, ka mazākums – 37,4% aptaujāto pensionāru attiecīgajā laika posmā atbalsta Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, bet lielāka pensionāru daļa – 43,9% ir noskaņoti pret iestāšanos ES. 18,7% respondentu nebija sava viedokļa šajā jautājumā.²⁰ Aptauja veikta 2002. gada pavasarī, tātad visai drīz pēc skandalozā Eiropas Komisijas piedāvātā lauksaimniecības plāna tā paša gada februārī. Tāpēc aptaujas rezultāti nav jāuzskata par pārsteigumu. Turklāt gados veci cilvēki ar zemiem ienākumiem, kā uzrāda arī regulārās SKDS un “Latvijas Fakti” aptaujas, attiecībā uz Eiropas Savienību ir noskaņoti negatīvāk nekā citas sociālas grupas, piemēram, gados jauni cilvēki ar salīdzinoši lieliem ienākumiem (sk. 4. tabulu).

4. tabula. Latvijas iedzīvotāju balsojuma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā dinamika pa vecuma grupām (2002. gada novembris) (%)

Avots: Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā – “Latvijas Fakti”, 2002. gada novembris, 10. lpp. // <http://www.eib.lv>

Latvijas Pensionāru federācijas veiktā aptauja rāda, ka par iestāšanos Eiropas Savienībā izteikušies septiņi no katriem desmit aptaujātajiem pensionāriem.²¹ Pēc aptaujas datiem izriet, ka Eiropas Savienību atbalsta 70% pensionāru. Ir jāņem vērā, ka šī aptauja notika 2002. gada vasarā, kad ES atbalstītāju reitingi pieauga. Tai pašā laikā šie rezultāti šķiet pārāk optimistiski²² un, visticamāk, tomēr neatbilst vispārējai situācijai, kādu uzrāda pārējās aptaujas.

²⁰ RSU aptaujas dati, 6. jautājums.

²¹ Jānis Porietis, Jānis Višņakovs. Latvijas pensionāru viedoklis par iestāšanos Eiropas Savienībā // Virziens–Eiropa. - Eiropas kustības Latvijā izdevums, 2002. gada oktobris, Nr. 3., 16. lpp.

²² Iespējams, ka Latvijas Pensionāru federācijas veiktās aptaujas iegūtos datus par pensionāru lielākās daļas pozitīvu attieksmi pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā var izskaidrot ar federācijas un reģionālo apvienību vadītāju un aktivistu pārliecinošu atbalstu Eiropas Savienībai un, izvēloties aptaujāt sev tuvākos pazīstamos un domubiedrus, tas varēja atstāt zināmu ietekmi uz aptaujas rezultātiem.

Aptaujātie pensionāri, kas atbalsta Latvijas iestāšanos ES, norādījuši vairākus argumentus, kāpēc Latvijai, pēc viņu domām, būtu jāiestājas Eiropas Savienībā (sk. 5. tabulu).

5. tabula. Pensionāru argumenti, kāpēc Latvijai būtu jāiestājas Eiropas Savienībā (%)

Argumenti par iestāšanos ES	Atbilžu sadalījums (%)
Pieaug Latvijas drošība	32,9
Pieaug iedzīvotāju labklājība un sociālo garantiju līmenis (pensijas, aprūpe)	18,1
Iestāšanās ES sekmēs Latvijas ekonomisko izaugsmi kopumā	15,5
Latvija varēs izmantot ES valstu pieredzi	14,2
Iestāšanās ES sekmēs demokrātijas attīstību Latvijā	7,1
Iestāšanās ES sekmēs Latvijas lauku attīstību, jo būs lielākas iespējas saņemt kredītus	5,2
Iestāšanās ES veicinās Latvijas rūpniecības uzplaukumu	5,2
Bagātināsies Latvijas kultūra	1,3
Citi argumenti	0,6

Avots: RSU aptauja, 7. jautājums.

Kā redzams 5. tabulā, pārliecinoši visvairāk minētā atbilde ir Latvijas drošības pieaugums, 2. vietā – iedzīvotāju labklājības un sociālo garantiju līmeņa palielināšanās; 3. vietā – iestāšanās ES sekmēs Latvijas ekonomisko izaugsmi kopumā. Kāpēc pensionāri visvairāk uzsver drošības aspektu, nevis viņu pašu labklājības un sociālo garantiju uzlabošanu? Eiropas Savienība ir vairāk ekonomiska organizācija, nevis militāri-politiska savienība kā NATO. Iespējams, ka drošības pieauguma popularitāte varētu būt izskaidrojama ar to, ka tas ir viens no Eiropas Savienības atbalstītāju kampaņas visvairāk piesauktajiem argumentiem. Lai gan drošības pieaugumu nevar noliegt, tomēr tam nevajadzētu būt galvenajam argumentam par Latvijas ieguvumiem, īpaši pēc saņemtā uzaicinājuma iestāties NATO. Tā vietā būtu vairāk jāakcentē Latvijas iespēja ES sastāvā uzlabot savu ekonomisko stāvokli un attiecīgi arī sociālo stāvokli. Tomēr liela daļa pensionāru šo argumentu nav uztvērusi.

Pensionāri, kas neatbalsta Eiropas Savienību, ir uzsvēruši 6. tabulā atspoguļotos argumentus.

6. tabula. Pensionāru argumenti, kāpēc Latvijai nebūtu jāiestājas Eiropas Savienībā (%)

Argumenti pret iestāšanos ES	Atbilžu sadalījums (%)
Latvijas ekonomika izputēs nevienlīdzīgas konkurences dēļ	20,5
Latvijas zemnieki nespēs nodrošināt mājdzīvnieku labturības nosacījumus un pārbūvēt kūtis atbilstoši ES noteikumiem	14,6
Latvijas pensionāri grims vēl dziļākā bezcerībā	12,7
Latvijas zemnieki nespēs ievērot ES noteiktos produkcijas sanitāros un higiēnas standartus	10,7
ES piedāvātie pārejas nosacījumi nav izdevīgi Latvijai	9,8
Latvijā ieviesīsies svešas tradīcijas	9,3
Latvijā ieplūdīs nekvalitatīvs darbaspēks	7,8
Latviešu valoda zaudēs savu nozīmi	6,8
Sāksies Latvijas kultūras pagrimums	4,4
Citi argumenti	3,4

Avots: RSU aptauja, 8. jautājums.

Minētās atbildes rāda, ka pensionāri ir vairāk norūpējušies par Latvijas zemnieku grūtībām (kopā veidojot 25,3%), pat vairāk nekā paši par sevi, kā arī par iespējamu latviešu valodas un kultūras pagrimumu un svešu tradīciju pieplūdumu Eiropas Savienības sastāvā (kopā 20,5%). Daļai respondentu bažas par latviešu valodu un kultūru veicina gan Eiropas Savienības nepamatota pielīdzināšana Padomju Savienībai, gan arī, iespējams, nepatika pret Eiropas Drošības un Sadarbības Organizācijas (EDSO) augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos agrāk izdarīto spiedienu uz Latviju valodas un pilsonības jautājumos. Pensionāri EDSO aktivitātes diezgan bieži pielīdzina Eiropas Savienībai un uztver tās kā ES prasības, uztraucoties par latviešu valodas un kultūras nākotni.

6. tabulā redzamais visbiežāk izvēlētais atbildes variants par Latvijas ekonomikas vājumu nevienlīdzīgas konkurences apstākļos būtiski sasaucas ar lielākās pensionāru daļas uzskatu, ka Latvija nav gatava iestāties Eiropas Savienībā. Uz jautājumu “Vai Latvija patlaban ir gatava kļūt par ES dalībvalsti?” vairāk nekā divas trešdaļas – 68,2% pensionāru ir atbildējuši, ka Latvija vēl nav gatava kļūt par Eiropas Savienības dalībvalsti, 23,7% nav snieguši atbildi, kamēr apstiprinoši atbildējuši tikai 7,6% respondentu.²³

²³ RSU aptaujas dati, 9. jautājums.

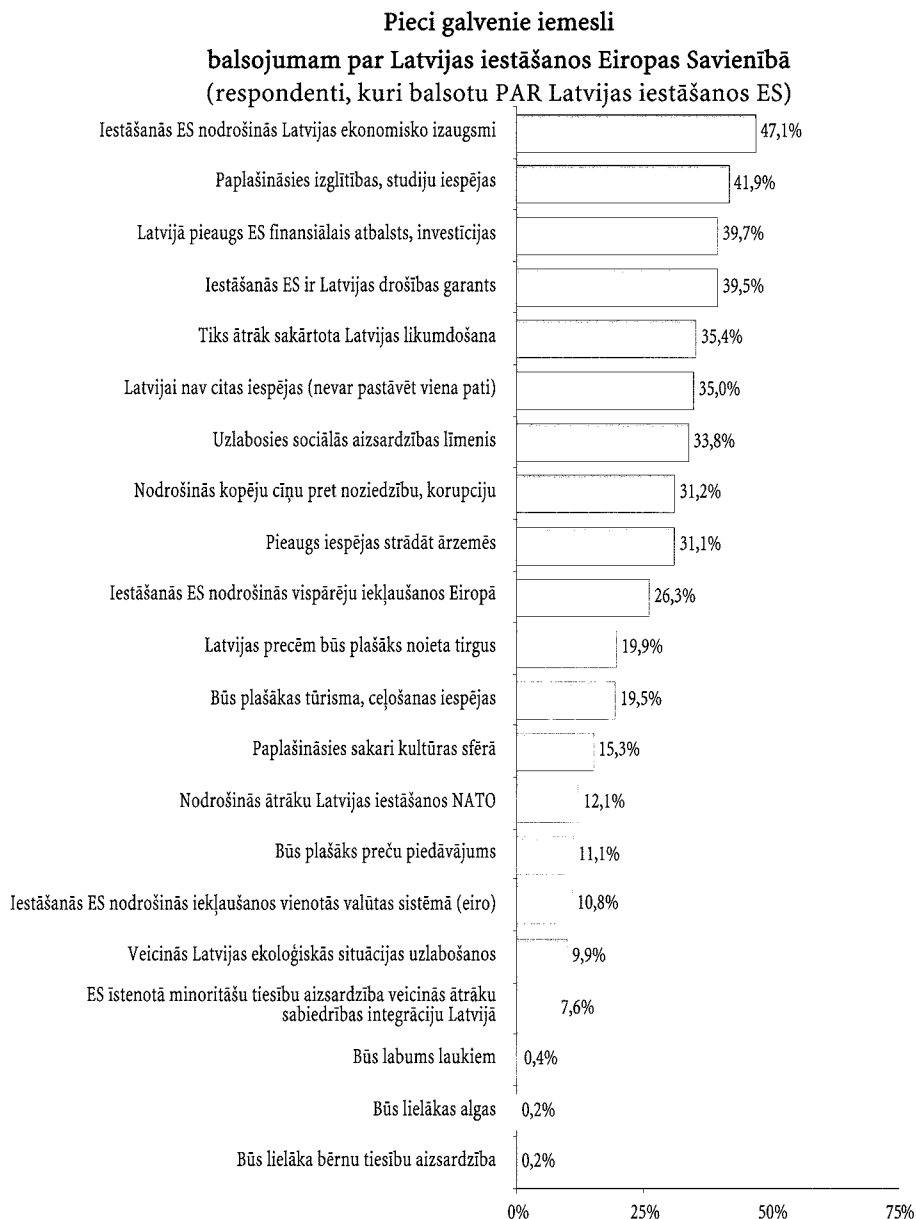

Izskaidrojums šādam noskaņojumam 2002. gada pirmajā pusē varētu būt saistīts ar Latvijas **kā valsts** diezgan straujo virzību uz Eiropas Savienību, ar sarunu par iestāšanos ES ātro gaitu. Tai pašā laikā liela daļa **sabiedrības** uzskata, ka tā vēl nav gatava Eiropas Savienībai. Iespējams, pensionāriem šķiet, ka valsts vadība pieņem integrācijai ES nepieciešamus likumus un lēmumus, kuru praktiskai īstenošanai iedzīvotāji nav vēl gatavi vai pienācīgi informēti. Līdzīga tendence ir raksturīga arī citām valstīm, piemēram, Zviedrijai attiecīgajā laika periodā.²⁴ Latvijas pensionāri ir pieticīgi sevis pašnovērtējumā un aptaujas laikā nav pārliecināti par valsts reālu gatavību iestāties ES. Ņemot vērā Latvijas iedzīvotāju salīdzinoši (ar citām valstīm) zemo pašvērtības apziņas līmeni, būtu grūti sagaidīt tādu sabiedrības noskaņojumu, kas apstiprinātu, ka tagad Latvija pilnībā ir gatava iestāties Eiropas Savienībā. Kā rāda citu valstu pieredze, integrēšanās ES ir ilgstošs process pat pēc valsts formālās uzņemšanas Eiropas Savienībā. Tāpēc pensionāru viedoklis, ka Latvija vēl nav gatava Eiropas Savienībai, daļēji signalizē par nepieciešamību uzlabot informāciju par Latvijas integrāciju ES.

“Latvijas Fakti” veiktā aptauja uzrāda visu Latvijas iedzīvotāju (arī pensionāru) argumentus, kāpēc viņi balsotu par vai pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (sk. 7. un 8. tabulu).

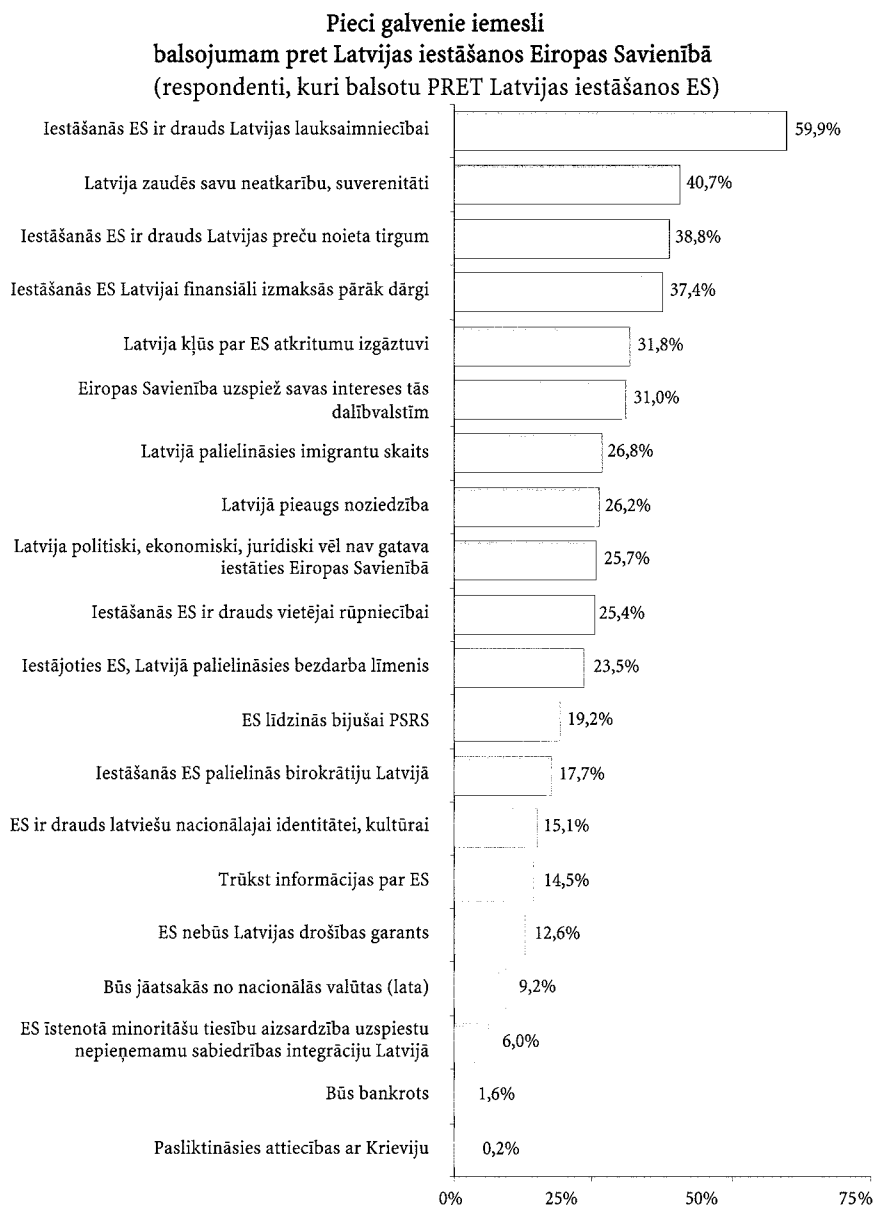
²⁴ Ari Zviedrijā valsts (politiskās elites un valdības aparāta) integrācija Eiropas Savienībā bija ievērojami straujāka nekā sabiedrības “eiropēizācija”. Sk.: Lee Miles (ed.) “Sweden and The European Union Evaluated”. - London: Continuum, 2000.

7. tabula. Argumenti par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā

Avots: Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. – “Latvijas Fakti”, 2002. gada novembris, 14. lpp. // <http://www.eib.lv>

8. tabula. Argumenti pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā

Avots: Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. – “Latvijas Fakti”, 2002. gada novembris, 24. lpp. // <http://www.eib.lv>

Jāsecina, ka pensionāru un citu Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret Eiropas Savienību ietekmē dažādi apstākļi, to vidū gan ārēji faktori (piemēram, sašutums par Eiropas Komisijas piedāvāto lauksaimniecības plānu 2002. gada sākumā), gan arī iekšēji faktori, (neapmierinātība ar valsts varu, kas tiek attiecināta arī uz Eiropas Savienību, piemēram, 2000. gada vidū, pēc toreizējā Ministru prezidenta deklarētajiem lielajiem īpašumiem). Liela nozīme ir arī mācai pasniegt iespaidīgus argumentus īstajā brīdī un veidam, kā tiek pasniegti argumenti par vai pret ES.

2. Pensionāru informētības jautājumi pirms referenduma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā

Vēlētājiem gatavojoties referendumā izdarīt savu izvēli – Latvijai iestāties Eiropas Savienībā vai palikt ārpus tās, liela nozīme būs gan norādītajiem argumentiem par un pret iestāšanos savienībā (sk. 5.–8. tabulu), gan iespējamiem ieguvumiem un riskiem, gan arī veidam – kā atbilstošā informācija pasniegta un novadīta līdz vajadzīgajai mērķauditorijai.

Turpmāk šajā nodaļā tiks analizēti šādi ar referendumu saistīti aspekti:

- pensionāru informētība par Eiropas Savienību un Latvijas iestāšanos tajā,
- citu valstu pieredze, gatavojoties referendumam par iestāšanos Eiropas Savienībā,
- ieteikumi, kā īstenot informēšanas kampaņu pirms 2003. gada 20. septembra referenduma par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā.

2.1. Pensionāru informētība par Eiropas Savienību

Kāda ir pensionāru informētība par Eiropas Savienības jautājumiem? 47,0% aptaujāto respondentu atzīst, ka ir “ļoti labi” vai “diezgan labi” informēti; savukārt 50,0% informēti “diezgan slikti” vai “ļoti slikti”.²⁵ Tātad puse no pensionāriem domā, ka viņi nav informēti, bet gandrīz puse uzskata, ka ir informēti. Faktiski šie rezultāti uzrāda diezgan labu pensionāru pašvērtējumu par savu informētības līmeni. Lai arī masu medijus piepilda vispārēji aicinājumi sniegt cilvēkiem izsmeļošu informāciju par Eiropas Savienības jautājumiem, tomēr visi Latvijas iedzīvotāji (un pensionāri) nebūt neinteresēsies un līdz ar to nebūs ziņoši par šiem jautājumiem. Salīdzinājumam var minēt piemēru no ES. Kā vēsta Eiropas Komisijas publicētie 57. Eurobarometra aptaujas dati, Eiropas Savienībā salīdzinoši maz cilvēku uzskata, ka viņi ir labi informēti par savienībā notiekošajiem procesiem. Tikai 21% aptaujāto respondentu sevi uzskata par pietiekami kompetentiem dažādos ar Eiropas Savienību saistītos jautājumos.²⁶

²⁵ RSU aptaujas dati, 1. jautājums.

²⁶ Inese Stepiņa. ES valstu iedzīvotāji – par eiro un paplašināšanos // Lauku Avīze, 2002. gada 31. oktobris.

Ja šo aptauju var uzskatīt par vidusmēra ES rādītāju, tad uz tā fona Latvijas pensionāru pašvērtējums par savu informētību ES jautājumos uzrāda apmierinošu līmeni. 9. tabulā ir norādīti informācijas avoti, no kuriem aptaujātie pensionāri iegūst informāciju par Latvijas integrāciju Eiropas Savienībā.

9. tabula. Informācijas avoti pensionāriem par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)

Informācijas avoti	Atbilžu sadalījums (%)
Televīzija	40,7
Radio	28,4
Centrālie laikraksti	21,5
Kaimiņi, draugi	5,4
Žurnāli	1,7
Eiropas Integrācijas biroja materiāli	0,5
Eiropas Savienības Informācijas centra materiāli	0,2
Internets	0,2
Citi informācijas avoti	1,4

Avots: RSU aptauja, 2. jautājums.

Kā galvenos informācijas avotus par Eiropas Savienību aptaujātie pensionāri ir nosaukuši televīziju, radio un centrālos laikrakstus, kas kopā ir 90,6% no visiem informācijas veidiem. Tai pašā laikā Eiropas Integrācijas biroja un Eiropas Savienības Informācijas centra materiāli kalpojuši par informācijas avotu ļoti nelielam skaitam pensionāru (kopā tikai 0,7%). Arī Internetu pensionāri izmanto ļoti minimāli.

Tā kā RSU veiktā pensionāru aptauja notika 2002. gadā, aptaujas datus neuzrādās Latvijas valdības izveidotās ES pirmsreferenduma informēšanas pasākumu vadības grupas aktivitātes.

10. tabulā ir parādīti jautājumi, par kuriem pensionāriem, kā viņi paši uzskata, pietrūkst informācijas.

10. tabula. Jautājumi, par kuriem pensionāriem pietrūkst informācijas saistībā ar Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)

Pensionārus interesējošie jautājumi	Atbilžu sadalījums (%)
Pensijas ES valstīs un Latvijā	26,1
Veselības aizsardzības jautājumi ES	17,6
Pabalsti mazturīgajiem un vientuļajiem pensionāriem ES	14,3
Lauksaimniecības jautājumi ES	8,7
ES likumdošanas jautājumi	7,9
ES dalībvalstu savstarpējās attiecības	7,5
Nacionālais jautājums ES	4,3
ES vadošās institūcijas	3,9
Darba iespējas ES	3,3
Dabas aizsardzības un ekoloģijas jautājumi ES	2,3
Mazākumtautību valodu un kultūras aizsardzība ES	2,3
Kredītu saņemšanas iespējas ES	1,4
Citi jautājumi	0,4

Avots: RSU aptauja, 3. jautājums.

Aptaujātie pensionāri galvenokārt vēlas vairāk uzzināt par tādām sev interesējošām lietām kā pensijas, pabalsti un veselības aprūpe, salīdzinot situāciju pašlaik un pēc iestāšanās Eiropas Savienībā (kopā 58,0% no sniegtajām atbildēm). Domājams, ka pensionāriem Latvijā nav precīzu zināšanu par pensiju un pabalstu lielumu Eiropas Savienības dalībvalstīs, bet ir tikai vispārējs priekšstats, ka visiem pensionāriem ES valstīs ir lielas pensijas. Autoram no Latvijas pensionāriem ir nācies dzirdēt viedokli, ka pensija Zviedrijā esot Ls 700 mēnesī,²⁷ gan nenorādot, vai šī pensija ir vidusmēra pensionāram, kā arī nezinot cenu limeni attiecīgajā valstī (cik jāmaksā par komunālajiem maksājumiem, pārtiku utt.). Attiecinot skaitli Ls 700 uz Latvijas situāciju, vidusmēra pensionāram tā šķiet milzīga summa vai pat īsta bagātība uz salīdzinošā Latvijas nabadzības fona.

Aptaujas dati rāda, ka aptuveni puse aptaujāto respondentu (49,0%)²⁸ ir pārrunājuši ģimenes vai draugu lokā jautājumus par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Tas liecina par visai intensīvu šīs informācijas apmaiņu tuvu cilvēku lokā.

²⁷ Piemēram, intervija ar pensionāru Nr. 4. - Rīgā, 2002. gada 18. martā.

²⁸ RSU aptaujas dati, 4. jautājums.

Jautājumi par Latvijas integrāciju ES, kurus pensionāri ir visbiežāk apsprieduši ģimenes vai draugu lokā, atspoguļoti 11. tabulā.

11. tabula. Pensionāru pārrunātie jautājumi par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (%)

Pārrunātie jautājumi	Atbilžu sadalījums (%)
Pensijas un pabalsti ES valstīs	17,1%
Vecu cilvēku un pensionāru veselības un medicīniskās aprūpes problēmas	17,1%
Drošības pieaugums, Latvijai iestājoties ES	13,5
Konkurences pieaugums Latvijas produkcijai	12,2
Latviešu valodas un kultūras ietekmes samazināšanās	11,8
ES standartu izvirzītās problēmas Latvijas zemniekiem un uzņēmējiem	7,8
Citu valstu darbaspēka iespējamā emigrācija uz Latviju	6,1
Zinātnieku un kvalificētu speciālistu aizplūšana no Latvijas	5,3
Veco ļaužu vientulības un brīvā laika pavadīšanas jautājumi	4,9
Iespējas iegūt labāk apmaksātu darbu ārzemēs	3,7
Citi jautājumi	0,4

Avots: RSU aptauja, 5. jautājums.

Līdzīgi 10. tabulas rezultātiem, arī 11. tabulas dati rāda, ka visvairāk pensionāri pārrunā sev vairāk interesējošas lietas – jautājumus par pensijām, pabalstiem un veselības aprūpi (kopā 34,2% no sniegtajām atbildēm). Pārējie biežāk minētie atbilžu varianti saistās ar vispārējiem jautājumiem – iespējamā drošības palielināšanās un ekonomikas attīstība, bažas par latviešu valodu un kultūru, kā arī migrācijas jautājumi.

Kopumā līdzīgas atbildes pensionāri sniedz, izsakot savas cerības (par iespējamiem ieguvumiem) un bažas (par iespējamām grūtībām) attiecībā uz gaidāmo Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (sk. 12.–13. tabulu).

12. tabulā atspoguļotās cerības par iespējamiem ieguvumiem izteica tikai tie pensionāri, kas atbalsta Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Savukārt 13. tabulā redzamos datus sniedza pensionāri, kas noskaņoti pret valsts iestāšanos ES.

12. tabula. Pensionāru cerības par iespējamiem ieguvumiem savā dzīvē, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā (%)

Pozitīvās izmaiņas	Atbilžu sadalījums (%)
Būs iespēja saņemt lielākas un taisnīgākas pensijas	27,0
Būs pieejama mūsdienīgāka un profesionālāka medicīniskā aprūpe	19,7
Latvijas likumdošana tiks sakārtota atbilstoši ES standartiem	19,7
Būs aktīvāka sociālās aprūpes un pabalstu sistēma slimajiem un maznodrošinātajiem	16,4
Veidosies humānāka un cieņas pilnāka attieksme pret vecāko paaudzi	8,6
Jaunākiem pensionāriem pavērsies labi apmaksāta darba iespējas ārzemēs	4,6
Būs lielākas iespējas saņemt kredītus mājas celšanai vai dzīvokļa remonta apmaksai arī pensionāriem	3,9

Avots: RSU aptauja, 14. jautājums.

Lielākā daļa no tiem pensionāriem, kas atbalsta Latvijas integrāciju ES, izsaka cerību, ka pēc valsts iestāšanās Eiropas Savienībā pieaugs pensijas apjoms, būs labāka veselības aprūpe un lielāka sociālā palīdzība (kopā – 63,1% no ES atbalstītāju atbildēm). Tai pašā laikā viena piektā daļa (19,7%) no ES atbalstošajiem pensionāriem ir izteikuši cerību par Latvijas likumdošanas sakārtošanu. Šis salīdzinoši bieži minētais atbildes variants rāda, ka pensionāriem ir svarīgas ne tikai pensijas, sociālie pabalsti un veselības aprūpe, bet arī plašāki valsts mēroga jautājumi.

13. tabula. Pensionāru bažas par iespējamām grūtībām savā dzīvē, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā (%)

Negatīvās pārmaiņas	Atbilžu sadalījums (%)
Visu pakalpojumu cenas pieaugs līdz “Eiropas līmenim” un Latvijas pensionāri zaudēs pēdējās dzīves ērtības	27,5
Pieaugot medicīnas pakalpojumu cenām, tagadējie pensionāri nomirs no slimībām un elementāra aprūpes trūkuma vēl pirms “pārejas perioda” beigām	24,2

Latvijas darba tirgu pārņems ārzemnieki un tāpēc pensijas vecuma darbinieki tiks atlaisti	18,0
Pensionāru padomju laikos iegūtā izglītība nebūs konkurētspējīga un strādājošie pensionāri masveidā zaudēs darbu	13,5
ES sociālās nodrošināšanas humānie likumi netiks attiecināti uz Latvijas šodienas pensionāru paaudzi	9,0
Masveida bezdarba situācijā pensionāriem nāksies no savām pensijām uzturēt pieaugušos bērnus un viņu ģimenes	7,9

Avots: RSU aptauja, 15. jautājums.

13. tabulā norādītās pirmo divu biežāk minēto atbilžu variantu otrās daļas (“zaudēs pēdējās ērtības”; “nomirs no slimībām”) aptaujas laikā tika speciāli piedāvātas ar spilgtiem apzīmējumiem, lai palīdzētu cilvēkiem vieglāk saprast jautājumu pirmo daļu. Aptaujas dati rāda, ka pensionārus, kas neatbalsta Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, visvairāk uztrauc iespējamais cenu pieaugums. Divi biežāk minētie atbilžu varianti, kas saistīti ar cenu pieaugumu, kopā veido vairāk nekā pusi jeb 51,7% no ES pretinieku minētajām atbildēm. Diezgan daudz – 18,0% aptaujāto ES pretinieku ir atzīmējuši bažas par iespējamo ārzemnieku migrāciju uz Latviju. Aptauja rāda, ka pensionārus uztrauc arī grūtības saglabāt darbu gados vecākiem cilvēkiem (13,5% no ES pretinieku atbildēm) un neliela daļa aptaujāto (9,0% no pensionāriem, kas ir noskaņoti pret iestāšanos ES) arī apzinās, ka esošajai pensionāru paaudzei nebūs iespējams izbaudīt ieguvumus, ko sniegs Latvijas dalība Eiropas Savienībā.

Pēc aptauju rezultātiem jāsecina, ka pensionāru lielākā daļa vēlas iegūt vairāk informācijas par sev interesējošiem jautājumiem – pensijām, sociālo politiku, cenu izmaiņām precēm un pakalpojumiem, kas tieši attiecas uz gados vecajiem Latvijas iedzīvotājiem. Tai pašā laikā pensionārus interesē arī plašāki jautājumi – par valstisko neatkarību, valodu, migrāciju utt.

2.2. Citu valstu pieredze, gatavojoties referendumam par iestāšanos Eiropas Savienībā

Valstīm, kas rīkoja referendumus par iestāšanos Eiropas Savienībā 70.–jos gados (Dānija, Īrija, Norvēģija) un 90.–jos gados (Somija, Zviedrija, Austrija, Norvēģija), bija atšķirīga ekonomiskā, politiskā un starptautiskā situācija, salīdzinot ar Latviju pašlaik. Savukārt Lielbritānija, Grieķija, Spānija un Portugāle referendumus nerīkoja un iztika ar balsojumu parlamentā, tāpēc citu valstu pieredzi ar Latvijas situāciju var salīdzināt tikai daļēji, jo katrā valstī bija savi svarīgi argumenti un pretargumenti, kas noteica vēlētāju izvēli.

Tai pašā laikā ir iespējams norādīt atsevišķus vēlētāju nostāju ietekmējošus faktoros kampaņās pirms referenduma, kurus varētu attiecināt arī uz Latviju.

- Atsvešinātība starp eliti un sabiedrību pastiprina viedokļu atšķirības aktuālos jautājumos un var veicināt noskaņojumu pret Eiropas Savienību. Zviedrijā vairākos gadījumos tirdzniecības darbinieku arodbiedrības lūdza darba devējus neuzrunāt savus darbiniekus jautājumā par iestāšanos ES, jo tas varētu izsaukt negatīvu nostāju pret Eiropas Savienību.²⁹
- Sabiedrībā labi pazīstamu un populāru personu nostāja. Zviedrijā ES pretinieku pusi pārstāvēja personas, kas bija maz pazīstamas tautā, kamēr atbalstītāju pusi pārstāvēja tādi augsta līmeņa politiķi kā premjerministrs Ingvars Karlssons un opozīcijas līderis Karls Bildts. Dažas dienas pirms referenduma Zviedrijas tirdzniecības arodbiedrību konfederācijā sastāvošo arodbiedrību vadītāji (19 no 22) uzrakstīja aicinājumu, kurā deklarēja savu atbalstu iestāties Eiropas Savienībā.³⁰
- Spēja labi strādāt ar auditoriju un prasme pārliecināt publiku. Norvēģijas Eiropas Kustību vadīja teoloģijas profesors, kurš nespēja pārliecināt auditoriju un iegūt sabiedrības atbalstu un uzticību, lai gan bija uzvarējis vairākās debatēs. Norvēģijā ES atbalstītāju kampaņai pietrūka pietiekami populāru komunikablu līderu, kas spētu veiksmīgi strādāt ar sabiedrību.³¹
- “Pēdējā brīža moments” īsi pirms referenduma. Zviedrijā dažas dienas pirms referenduma ES atbalstītāju kampaņā aktīvi iesaistījās premjerministrs Ingvars Karlssons, kas pārliecināja daudzus svārstīgos nobalsot par iestāšanos ES.³²
- Vai ES pretinieku puse ir labi attīstījusi un izskaidrojusi reālu iespējamo alternatīvu Eiropas Savienībai? Zviedrijā ES pretinieku spēkus vienotā blokā apvienoja kampaņa pirms referenduma, bet pēc referenduma šie spēki nesaskaņu dēļ tūlīt sašķēlās.³³ Norvēģijā pretinieku kustība pirmsreferenduma kampaņas laikā katrai ģimenei izplatīja bezmaksas brošūras, kurās bija nopublicēti 28 norvēģu literātu viedokļi pret Eiropas Savienību, atainojot Norvēģiju kā pilnīgi atšķirīgu valsti no Eiropas.³⁴

²⁹ Andreas Bieler. Globalisation and Enlargement of the European Union: Austrian and Swedish social forces in the struggle over membership – London: Routledge, 2000, p. 116.

³⁰ Turpat, p. 119.

³¹ Kristine Kizika. Vēlētāju nostāju ietekmējušie faktori referendumos par iestāšanos ES: Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas piemērs // Virziens–Eiropa. - Eiropas Kustības Latvija izdevums, 2001. gada septembris, Nr. 3., 7. lpp.

³² Andreas Bieler. Globalisation and Enlargement of the European Union, pp. 119-120.

³³ Turpat, p. 118.

³⁴ Kristine Kizika. Vēlētāju nostāju ietekmējušie faktori referendumos par iestāšanos ES, 7. lpp.

- Parādīt konkrētus ieguvumus sabiedrībai. Zviedrijā ES atbalstītāji, piemēram, norādīja, ka iestāšanās savienībā veicinās bezdarba samazināšanos, būs vairāk jaunas darbavietas, kā arī tiks veicināta labklājības valsts saglabāšana, kas iedzīvotājiem bija ļoti svarīgs arguments.³⁵
- Melīgi apgalvojumi ne vienmēr pārliecina cilvēkus. Kampaņās parādījās daudz populistisku un pat absurdu argumentu, taču mēģinājumi iebiedēt sabiedrību deva gluži pretēju efektu. Daudzi apgalvojumi bija tik pārspīlēti, ka tiem nevarēja noticēt. Austrijā Jorga Haidera Brīvības partijas aktivitātes lika daudziem svārstīgajiem, kas sliecās uz “nē” pusi, tomēr nobalsot par dalību ES.³⁶
- “Nē” kustība – Alternatīva ES vislielākos panākumus ieguva laukos un reģionos. “Nē” kampaņas organizatori uzskatīja, ka iemesls bija masu informācijas līdzekļu pārāk pozitīvā attieksme pret dalību ES.³⁷

Vai vispār ir iespējams strikti nodalīt informēšanas kampaņu no aicinājuma uz pozitīvu iznākumu kampaņu? Visticamāk, ka ne. Informēšanas kampaņas Somijā, Zviedrijā un Austrijā tika pasniegtas kā bezpartejiskas un neitrālas informācijas sniegšana, kas dotu iespēju vēlētajam izdarīt apzinātu izvēli. Taču, tā kā informēšanas kampaņas vadīja valdības un daļēji finansēja Eiropas Komisija, sabiedrība to daļēji uztvēra kā aģitāciju par iestāšanos ES.³⁸ Īpaši Somijā tika uzsvērts, ka valdības sniegtās informācijas mērķis nav veidot sabiedrisko domu, bet gan sniegt informāciju, kas atvieglotu sabiedrības diskusiju. Tomēr pēdējais uzdevums ir grūti savienojams ar faktu, ka valdība bija ieinteresēta pozitīvā referendumā iznākumā.³⁹ Tai pašā laikā ir iespējams un arī vēlams neaizrauties ar vienpusēju aģitāciju, bet censties parādīt iespējamus ieguvumus un riskus.

Iepriekš parādītie aspekti ir būtiski arī Latvijā, organizējot informēšanas kampaņas par vai pret iestāšanos Eiropas Savienībā. Valdības un sabiedrisko organizāciju vadīto kampaņu organizatoriem būtu ieteicams ņemt vērā citu valstu pieredzi un pārņemt minētās idejas, kuras var attiecināt arī uz Latvijas situāciju.

³⁵ Andreas Bieler. Globalisation and Enlargement of the European Union, p. 119.

³⁶ Daina Bleiere. Sabiedrības atbalsta nodrošināšana sarunu procesā ar Eiropas Savienību: Austrijas, Somijas un Zviedrijas pieredze, 25.-26. lpp. // <http://www.politika.lv/>

³⁷ Turpat, 23.-24. lpp.

³⁸ Turpat, 31.-32. lpp.

³⁹ Turpat, 30. lpp.

2.3. Ieteikumi informēšanas kampaņai pirms referenduma par Latvijas dalību Eiropas Savienībā

1. Iespēju robežās **mazināt atsvešinātību starp eliti un sabiedrību**. Iedzīvotāju iekšpolitiskais noskaņojums var atstāt zināmu ietekmi referendumā par iestāšanos Eiropas Savienībā. Latvijas rajonos, informējot par Eiropas Savienību, ir dzirdēti viedokļi, ka tauta var arī nobalsot pret Eiropas Savienību, lai parādītu savu protestu pret valdību un pastāvošo situāciju.⁴⁰

No valdības laika posmā līdz referendumam tiek gaidīta **stabilitāte**. Jebkuri korupcijas vai cita veida skandāli, ja tie būs saistīti ar valsts varu Latvijā, var negatīvi ietekmēt iedzīvotāju attieksmi pret Eiropas Savienību. Tā, piemēram, autoram tiekoties ar vietējiem iedzīvotājiem Cēsu rajona Vaivē, lai pārrunātu Eiropas Savienības jautājumus, nācās uzklaustīt sašutumu par valdības lēmumu ievērojami palielināt sev algas, kā arī par tā laika veselības ministra Āra Audera nopirkto dienesta automašīnu.⁴¹

2. Kā nopietns risks ir jāmin **baumas un mīti**. Cilvēku nostāju var būtiski ietekmēt nekritiska kļūdainas vai vienpusējas informācijas uztvere. Lai gan Skandināvijas valstīs un Austrijā pārspilēta un regulāra dažādu negāciju akcentēšana nozīmīgus rezultātus nedeva, tomēr Latvijā tas var sasniegt zināmu ietekmi, kā to 6. Saeimas vēlēšanās pierādīja Joahima Zigerista kampaņas fenomens. Turklāt Latvijā, kas pusegadsimtu atradās PSRS sastāvā, daļu no iedzīvotājiem diezgan efektīvi spēj pārliecināt salīdzinājums "ES=PSRS". Izskanējušos mītus nedrīkst atstāt bez ievēribas, bet ir jācenšas tos cilvēkiem izskaidrot.

3. Pret mītiem un pārspilējumiem ieteicams vairāk izmantot t.s. **negatīvās attīstības scenāriju**, kas tiek izmantots Igaunijā.⁴² Parādīt cilvēkiem iespējamās tendences, kas sagaidāmas, ja Latvija paliks ārpus Eiropas Savienības, kā tas ietekmēs Latvijas ekonomiku, finanšu sistēmu utt. Skaidrot, ka, Latvijai neiestājoties ES, grūtību un iespējamo risku nebūs mazāk, ka cilvēku dzīves līmeni nav iespējams uzlabot ar vienu negatīvu balsojumu referendumā. Rādīt, ka Latvijai kā mazai valstij nav daudz alternatīvu, ka tā nevar izolēties no apkārtējās pasaules.

⁴⁰ Latvijas Ārpolitikas institūta (LĀI) rīkoti iedzīvotāju informēšanas pasākumi par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā Alūksnes rajona Gaujienā 2003. gada 30. janvārī, Jēkabpils rajona Dīgnājā 2003. gada 31. janvārī u.c. Šie un citi turpmāk minētie informēšanas pasākumi notikuši LĀI projekta „Eiropas debātes: informēšana par Latvijas vietu Eiropas Savienībā” ietvaros par Eiropas Komisijas piešķirtiem līdzekļiem.

⁴¹ Latvijas Ārpolitikas institūta rīkotais iedzīvotāju informēšanas pasākums par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā Cēsu rajona Vaivē 2003. gada 21. februārī.

⁴² Baltijas valstu sarunas par iestāšanos Eiropas Savienībā: izvērtējums. Semināra ziņojums – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2002., 23. lpp.

---

4. Jāizskaidro **atšķirība starp dažādiem politiskiem objektiem**, kurus cilvēki bieži jauc. Piemēram, vienā no tikšanās reizēm par ES jautājumiem noskaidrojās, ka klātesošie pensionāri bija sapratuši, ka tieši Eiropas Savienība lika atbrīvot bijušo “Banka Baltija” vadītāju Aleksandru Laventu no apcietinājuma, un aktīvi pauda savu sašutumu par to.⁴³ Ieteicams skaidrot, kas ir Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kādas iespējas tā piedāvā, lai aizstāvētu savas tiesības utt.

5. **Latvijas Pensionāru federācijas** valdei un pensionāru apvienību vadītājiem rajonos būtu ieteicams publiski paust savu nostāju referendumā jautājumā. Pārstāvjus no pašu pensionāru vidus uzklausīs un viņiem ticēs vairāk.

6. Īpaši vērtīgas būtu **Valsts prezidentes un Ministru prezidenta** publiskas un pārliecinošas uzstāšanās par Eiropas Savienību. Valsts prezidentei V. Vīķei–Freibergai ir liela autoritāte sabiedrības acīs. Valsts prezidentes un Ministru prezidenta viedoklim īpaši liela nozīme būs pēdējās dienās pirms referendumā, ietekmējot daudzus svārstīgos vēlētājus, kas pēdējā brīdī izšķirsies balsot par vai pret iestāšanos ES.

7. Zināmu ietekmi uz Latviju varētu atstāt citu valstu balsojums referendumos par iestāšanos ES. Latvijas iedzīvotājus vairāk varētu interesēt tuvāko kaimiņvalstu – Lietuvas un Igaunijas referendumā iznākums.

8. Jāuzrunā pensionāri viņiem **skaidrā un saprotamā veidā**.

Tikšanās ar iedzīvotājiem Latvijas rajonos būtiski atšķiras no virspusējām runām vai specifiskām nodarbībām augstskolu auditorijās (izmantojot zinātnisku terminoloģiju). Lektoriem par Eiropas Savienības jautājumiem no savas ierastās Rīgas vides ir jānolaižas reālajā dzīves īstenībā, kas pastāv daudzviet ārpus Rīgas. Tā, piemēram, Latvijas televīzijas sižets, kas gan, iespējams, bija izrauts no konteksta, parādīja ne pārāk veiksmīgu Eiropas dienas pasākumu Talsu rajona Laidzes pagastā. Uz bezdarbnieka jautājumu, kā viņam labāk atrast nodarbinātību, Banku augstskolas profesore ieteica šim cilvēkam ņemt kredītu, kas izraisīja smieklus vietējos iedzīvotājos.⁴⁴ Runāt ar lauku iedzīvotājiem mācību grāmatas uzņēmējiem valodā – tā bija lektores kļūda.

Lektoriem ieteicams sagatavoties uzrunāt katru konkrētu auditoriju tai saprotamā veidā. Piemēram, Latvijas Ārpolitikas institūta rīkotais informēšanas

⁴³ Latvijas Ārpolitikas institūta rīkotais iedzīvotāju informēšanas pasākums par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā Jēkabpils rajona Aknikstē 2003. gada 31. janvārī.

⁴⁴ 2003. gada martā.

pasākums par ES jautājumiem pensionāriem Jēkabpils rajona Aknīkstē.⁴⁵ Gados vecākie ļaudis jau pašā tikšanās sākumā pateica, ka Eiropas Savienība viņus neinteresē, ka viņus interesē tikai pensijas – kā ar tām izdzīvot un kas būs tālāk. Vietējos cilvēkos valdīja vispārēja nomāktība un neticība, ka viņu dzīvē kaut kas vispār varētu uzlaboties. Viņi izkliedza savu sāpi par valdošo nabadzību un sliktajiem, neasfaltētajiem lauku ceļiem (“visi labumi aiziet Rīgai, par mums valdība ir aizmirsusi un neliekas ne zinis”). Sapulcējušos uzrunāja lektore no Pensionāru federācijas valdes, kas vienkāršiem, saprotamiem vārdiem sava gadagājuma cilvēkiem pastāstīja par pensijām un iespējamām iecerēm pakāpeniski palielināt mazās pensijas. Lektore tiešais, atklātais stāstījums cilvēkus pārlicināja.

Ieteicams runāt tieši, saucot lietas īstajos vārdos, piemēram, par Latvenergo pazudušo 3 miljonu lietu (tie, kas nozaga, visticamāk, dzīvo tepat Latvijā) un korupcijas izpausmēm, skaidrojot, ka Eiropas Savienība varētu veicināt cīņu pret šiem netikumiem.

9. Jāskaidro pensionāriem, kas tieši mainīsies vai nemainīsies viņu dzīvē pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. Jārāda konkrēti ieguvumi un riski. Jārūnā par praktiskām lietām, kas cilvēkus uztrauc un interesē visvairāk.

14. tabula. Pensionāru galvenie ikmēneša maksājumi

Izdevumi no pensijas	Atbilžu sadalījums (%)
Komunālo maksājumu segšanai	58,6
Pārtikai	18,7
Savas veselības aprūpei un medicīnas pakalpojumu apmaksai	18,7
Palīdzībai bērniem un mazbērniem	3,5
Citi tēriņi	0,5

Avots: RSU aptauja, 24. jautājums.

Jāizskaidro pensionāriem, kuru ienākumu izlietojums ir redzams 14. tabulā, tādi aktuāli jautājumi kā: vai celsies komunālo pakalpojumu, veselības aprūpes un pārtikas cenas, cik lielā mērā cenas celsies, vai tiks vienlaikus paaugstinātas pensijas un citi sociālie pabalsti? Gados vecākie cilvēki vēlas saglabāt vismaz pašreizējo stabilitāti. Viņi baidās no strauja cenu pieauguma, no krišanas nabadzībā, kā tas jau notika 90.–to gadu sākumā. Jāsniedz tiešas atbildes uz šiem jautājumiem un jāskaidro, ka grūtības vēl būs, tomēr arī krasa stāvokļa

⁴⁵ 2003. gada 31. janvāri.

---

pasliktināšanās pensionāriem nav gaidāma (viņus no inflācijas aizsargā pensiju indeksācija). Jāpārlicina vecos ļaudis, ka sliktāk, kā daudziem ir bijis līdz šim, vairs nebūs, taču arī nedrīkst solīt viņiem tūlītēju dzīves uzlabošanos. Jācenšas panākt, lai pensionāri, domājot par savu izvēli pirms referenduma, justos sociāli drošāki un pārliecinātāki, ar sajūtu, ka viņiem nedraud briesmas.

10. Jāskaidro arī vispārēji jautājumi, kas tieši uz pensionāriem it kā neattiecas, tomēr viņus interesē: par valsts neatkarību un suverenitāti, par valodu un kultūru, par migrāciju un ekonomikas attīstību, par to, ko iegūs vai zaudēs viņu bērni un mazbērni. Jācenšas parādīt, ko iestāšanās Eiropas Savienībā dos visai valstij (un līdz ar to visiem tās iedzīvotājiem) īstermiņa un ilgtermiņa laika perspektīvā.

11. Jāveicina informēšanas darbs ārpus Rīgas – dažādos Latvijas reģionos. Rīgā un lielākajās pilsētās cilvēkiem ir vieglāk iegūt informāciju par sev interesējošiem jautājumiem. Mazpilsētās un īpaši laukos valda lielāka neticība un neziņa par Eiropas Savienības jautājumiem. Daļēji skeptiskā attieksme pret ES ir saistīta ar lauksaimniecības jautājumiem un daudz lielāko bezdarbu un ekonomiskā līmeņa atpalicību reģionos (salīdzinot ar Rīgu), īpaši Latgalē.

12. Jāintensificē **dzīvais kontakts ar auditoriju** bez masu saziņas līdzekļu starpniecības. Vairāk jāorganizē tikšanās ar kvalificētiem speciālistiem, kas spēj klausītājiem pārliecināti izstāstīt praktiskus jautājumus un nebaidās atbildēt uz grūtiem, emocionāli izteiktiem jautājumiem. Aptaujātie pensionāri⁴⁶ norāda, ka cilvēkus interesējošos jautājumus vēlams pārrunāt klātienē, satiekoties pensionāru sapulcēs, vietējās pašvaldībās vai īpaši rīkotos informatīvos pasākumos par ES, cilvēkiem tieši kontaktējoties ar lektoriem.

Laukos iespēju robežās katrā ciemā vai vismaz pagastā jāveicina brīvprātīgo entuziastu darbība, apmeklējot sava gadagājuma cilvēkus mājās un pārrunājot ES jautājumus klātienē, ar sev pazīstamiem cilvēkiem.⁴⁷ Pilsētās, īpaši Rīgā, staigāšana pa mājām, visticamāk, nebūs rezultatīva, iemītniekiem baidoties ielaist savā dzīvoklī svešus cilvēkus (pilsētās, jo īpaši daudzstāvu mājās, mazāk pazīst sev apkārt dzīvojošos kaimiņus nekā laukos).

13. Jāveicina informatīvu materiālu par ES publicēšana vietējos **rajonu laikrakstos**, kā arī tieši pensionāriem paredzētajā laikrakstā **“Latvijas Pensionārs”**. Ārpus Rīgas dzīvojošie cilvēki daudz lasa vietējo presi. Piemēram, Tukuma

⁴⁶ Pensionāre Nr. 1. - Rīgā, 2002. gada 10. martā; pensionāre Nr. 5. – Rīgā, 2002. gada 22. martā; Latvijas Pensionāru federācijas amatpersona Nr. 1. – Rīgā, 2002. gada 23. septembrī; Tukuma rajona Engures pagasta pensionāru apvienības amatpersona - Engurē 2002. gada 22. septembrī; Latvijas Pensionāru federācijas amatpersona Nr. 3. - Rīgā, 2002. gada 23. septembrī u.c.

⁴⁷ Tukuma rajona Engures pagasta pensionāru apvienības amatpersonas ieteikums. – Engurē, 2002. gada 22. septembrī.

---

rajonā iznāk divi vietējie laikraksti – “Neatkarīgās Tukuma Ziņas” un “Tukuma Ziņotājs” ar pielikumu “Zvejniekiem ikdiena”. Minēto pielikumu, piemēram, Engurē, pagasta pašvaldība izsniedz iedzīvotājiem par brīvu, tādējādi veicinot informācijas saņemšanu. Būtu ieteicams periodiski sagatavot informāciju par ES un ievietot rajonu laikrakstos un avīzē “Latvijas Pensionārs”. Informācijai ir jābūt vienkāršā un saprotamā valodā, nevis piepildītai ar sarežģītiem terminiem un vispārējiem aprakstiem.⁴⁸

14. Ieteicams sagatavot nelielas **informatīvas lapas**, kurās būtu īsi izskaidroti iedzīvotājus visvairāk interesējoši jautājumi. To saturs būtu vēlams ne garāks par vienu lappusi par katru atsevišķu tēmu. Lapas varētu sagatavot vienkāršā tehnoloģijā, tām nav obligāti jābūt krāsainām brošūrām. Svarīgāk ir uzrakstīt īsi un vienkārši, labi saprotamā valodā. Informatīvās lapas par ES jautājumiem varētu izdalīt interesentiem, kā arī izlikt pie pašvaldību ziņojumu dēļiem (Rīgā – pie namu pārvaldēm, kur cilvēki dodas veikt maksājumus par dzīvokli). Laukos šādas informatīvas lapas cilvēki varētu izlasīt kopā ar citiem vietējiem paziņojumiem un sludinājumiem.

15. Būtu lietderīgi izveidot īpašu **tematisku raidījumu vai lappusi** trijos svarīgākajos informācijas avotos (saskaņā ar 9. tabulas datiem) – **televīzijā, radio un centrālajos laikrakstos** 2 mēnešus pirms referenduma (2003. gada augustā–septembrī), un katru reizi veltīt to kādai no lielākajām sabiedrības grupām vai tābrīža aktuālākajai tēmai. Piemēram, reizi nedēļā vai reizi mēnesī vienu lappusi centrālajos laikrakstos veltīt tieši pensionāriem – informējot, kādas izmaiņas varētu viņus skart, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā. Līdzīgi, kā 2003. gada martā laikraksti “Diena” un “Neatkarīgā Rīta Avīze” gatavoja īpašus pielikumus par kara sākumu Irākā, plaši informējot par notiekošo karu.

⁴⁸ Piemēram, ievietotā informācija par ES konkurences politiku “Latvijas Pensionāra” 2002. gada augusta izdevumā (Nr. 8.), pēc darba autora domām, ir diezgan sarežģīta, grūti uztverama un, iespējams, ne tik aktuāla lielākajai daļai pensionāru.

II nodaļa. Iestāšanās Eiropas Savienībā ietekme uz Latvijas pensionāriem

1. Iespējamie ieguvumi pensionāriem, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā

Sociālo politiku – pensijas un pabalstus, izvēlēto pensiju sistēmu un to apmērus – Eiropas Savienībā nosaka pašas dalībvalstis. Pensiju politiku arī turpmāk Latvijā noteiks galvenokārt pašas valsts īstenotā sociālā politika, ekonomiskie un demogrāfiskie faktori. Tai pašā laikā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā varētu pensionāriem būt izdevīga, labvēlīgi ietekmējot ekonomiku, tā veicinot arī lielāku sociālo atbalstu gados vecākiem valsts iedzīvotājiem.

Aptaujās tika norādīti argumenti, kāpēc tie pensionāri, kas atbalsta ES, balsos par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā: “tiks veicināta Latvijas ekonomiskā izaugsme, uzlabosies iedzīvotāju labklājība un sociālā aizsardzība, kopēja cīņa pret noziedzību un korupciju” (sk. 5. un 7. tabulu). Gados vecie Latvijas iedzīvotāji cerības par iespējamiem ieguvumiem savā dzīvē saista ar lielāku pensiju apjomu (sk. 12. tabulu). Pensijas Eiropas Savienībā un Latvijā tiek uzrādītas kā jautājums, par kuru saistībā ar Latvijas iestāšanos ES pensionāriem visvairāk pietrūkst informācijas, par ko viņi vēlētos uzzināt vairāk (sk. 10. tabulu).

Šajā nodaļā tiks apskatīti iespējamie ieguvumi pensionāriem, ja Latvija iestāsies ES:

- sociālā politika un pensijas Eiropas Savienībā
- priekšlaicīgas pensionēšanās iespējas zemniekiem
- iespējama ekonomikas straujāka attīstība ES sastāvā
- Eiropas Savienības strukturālo fondu palīdzība Latvijai
- sekmīgāka cīņa pret korupciju

1.1. Sociālā politika un pensijas Eiropas Savienībā

Eiropas Savienībā vecuma pensijas ir viens no galvenajiem pilsoņu sociālajiem ieguvumiem, un tajās tiek izmaksāti 39% no visiem sociālai aizsardzībai paredzētajiem līdzekļiem. Pensionāri iegūst ne tikai no pensijām, bet arī no pašvaldību pakalpojumiem un papildu pabalstiem. Pastāv piemaksas pie pensijas

gados vecākiem ļaudīm, piemēram, pēc 80 gadu vecuma sasniegšanas Beļģijā.⁴⁹ Arī Lielbritānijā pensionāri, vecāki par 80 gadiem, saņem nelielu iknedēļas piemaksu, bet visi pensionāri – sezonas piemaksu par apkuri.⁵⁰ Zviedrijā papildus maksā municipālo māsaimniecības piemaksu 80% apmērā no īres maksas, Itālijā – pabalstu pilsoņiem bez iekrājumiem. Pastāv arī citas priekšrocības – par braukšanu autobusā un vilcienā pensionāriem nav jāmaksā vai arī viņi saņem atlaides (līdzīgi kā sabiedriskajā transportā Rīgā). Īrijā un Portugālē ir Ziemassvētku piemaksa un četrpadsmitā pensija jūlijā. Jāuzsver gan, ka pensijas apjoms ir jāsamēro ar dzīves dārdzību attiecīgajā valstī. Otrs faktors, kas apgrūtina ES valstu pensiju salīdzinājumu ar Latvijas pensijām, ir nodokļu atvilkumi (visbiežāk tas ir ienākuma nodoklis), kas katrā valstī atšķiras.⁵¹ Eiropas Savienības valstīs vietējās pašvaldības sniedz arī dažādus pakalpojumus veciem cilvēkiem: pastāv dienas centri, kur cilvēkiem satikties un kopīgi pavadīt laiku, pēc individuālas nepieciešamības – tiek veikta aprūpe mājās.⁵²

Katra Eiropas Savienības valsts pēc savas ekonomiskās un demogrāfiskās situācijas pati nosaka pensionēšanās vecumu, pensijas apjomu, kā arī pensijas aprēķināšanas noteikumus un metodes atbilstoši nacionālajai pensiju sistēmai. Ja Latvija iestāsies Eiropas Savienībā, šeit spēkā būs Latvijas Republikas likums „Par valsts pensijām”. Pensiju izmaksu lielums būs atkarīgs no valsts ekonomiskās un demogrāfiskās situācijas, inflācijas līmeņa un tai sekojošās indeksācijas. 94,4% pensionāru Latvijā saņem pensijas, kas pašlaik ir mazākas nekā iztikas minimums (2002. gadā vidēji Ls 88,76 mēnesī vienam iedzīvotājam).⁵³ Tāpēc pensionāri tuvākajā laikā vēl nevarēs sagaidīt strauju pensijas apjoma būtisku palielināšanos. Tajā pašā laikā iespējamā Latvijas ekonomikas straujāka attīstība ES sastāvā varētu sniegt pensionāriem vairāk pakalpojumu un labāku to kvalitāti.

Ko daļība Eiropas Savienībā piedāvās tieši Latvijas pensionāriem? Pensija ceļos līdzīgi pensionāriem. Personas, kurām veidojusies starptautiska karjera, t.i., darba mūžs noritējis vairākās ES valstīs, tiks izmaksātas vairākas pensijas: no katras ES valsts, kurā viņš ir veicis sociālās iemaksas. Tas nozīmē, ka pensiju izmaksā katra valsts, kurā pensionārs savulaik ir oficiāli strādājis un veicis sociālās iemaksas. Vecuma pensiju varēs saņemt neatkarīgi no tā, kurā no Eiropas Savienības valstīm agrāk strādājošais ir apmeties uz dzīvi.⁵⁴ Piemēram, uz laiku

⁴⁹ Pensiju sistēma Eiropas Savienībā. – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

⁵⁰ Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 9. aprīlis.

⁵¹ Pensiju sistēma Eiropas Savienībā. – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

⁵² Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 9. aprīlis.

⁵³ Inga Paparde. Pensionāri neapmierināti ar politiku attieksmi // Neatkarīgā Rita Avize, 2003. gada 25. februāris; Iztikas minimums – 88,76 lati. - 2003. gada 18. februāris // <http://www.delfi.lv>

⁵⁴ Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 9. aprīlis; Derīgi zināt! Dažas lietas, ko ir vērts zināt, ja Latvija iestāsies Eiropas Savienībā. – Eiropas Komisijas delegācija Latvijā, 2002.

aizbraucot līdz saviem bērniem, kas strādā Īrijā, pensionārs tur bez problēmām varēs saņemt savu Latvijā nopelnīto pensiju.

Apmetoties uz pastāvīgu dzīvi kādā no ES valstīm, pensionāram ir tiesības saņemt tādu pašu veselības aprūpi, kādu saņem vietējais pensionārs. Par viņam sniegtajiem veselības pakalpojumiem maksās tās valsts sociālā apdrošināšana, no kuras viņš ir ieradies un saņem savu pensiju.⁵⁵ Eiropas Savienības amatpersonas cer līdz 2005. gadam ieviest vienotu veselības karti. Tā ļautu Eiropas Savienības pilsoņiem vienkāršot medicīnisko pakalpojumu saņemšanas procedūru visās ES valstīs. Jaunā kārtība aizstās virkni birokrātisku formalitāšu, kas saistās ar līdzšinējo speciālo veidlapu E111.⁵⁶

Eiropas Savienība izvirza dzimumu vienlīdzības principu (vienlīdzīgu attieksmi pret abiem dzimumiem) un nepieļauj diskrimināciju pēc dzimuma, vecuma un nacionālās piederības. Tādējādi, nevar pastāvēt situācija, ka tiesības uz jebkura veida sociālām garantijām vīriešiem un sievietēm rodas atšķirīgā vecumā.⁵⁷

No Eiropas Savienības sociālās politikas iegūs arī pašreizējo Latvijas pensionāru bērni un mazbērni. Latvijas pilsoņiem pavērsies ievērojami plašākas iespējas strādāt citās Eiropas Savienības valstīs. Strādājošajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri pārvietosies ES teritorijā, tiks nodrošinātas sociālās garantijas. Paliekot bez darba jaunajā uzturēšanās zemē, persona varēs saņemt bezdarbnieka pabalstu no tās valsts, kurā strādāja un dzīvoja agrāk.⁵⁸

Latvijas pensionāri savu interešu lobēšanai un kā spiedienu uz valdību var izmantot atsaukšanos uz Eiropas Sociālo hartu. Šajā Eiropas Padomes dokumentā ir minēti vairāki svarīgi sociālās politikas principi, kuru vidū ir arī šādi punkti:

- Tiesības uz sociālo aizsardzību, ņemot vērā nacionālās sistēmas nosacījumus.
- Pienācīgi dzīves apstākļi veciem cilvēkiem.⁵⁹

Viens no Eiropas Savienības politikas deklarētajiem pamatprincipiem ir tas, ka ekonomisko izaugsmi nedrīkst sasniegt, upurējot sociālo progresu. Ekonomiskajam un sociālajam progresam ir jābūt ciešā saistībā.⁶⁰ Latvijas valdības pārstāvis Eiropas Konventā, kas apspriež idejas par tālāko Eiropas

⁵⁵ Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 9. aprīlis; Derīgi zināt! Dažas lietas, ko ir vērts zināt, ja Latvija iestāsies Eiropas Savienībā. – Eiropas Komisijas delegācija Latvijā, 2002.

⁵⁶ Cilvēks būs sociāli aizsargāts it visur Eiropā // Lauku Avīzes Gadagrāmata 2003. – Lauku Avīze, 2002., 176. lpp.

⁵⁷ Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 3. marts.

⁵⁸ Iespējas strādāt Eiropas Savienībā. – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

⁵⁹ Elena Dubra, Irina Skribāne, Sandra Eglīte. Eiropas integrācija un tautas attīstība // Latvijas integrācija Eiropas Savienībā. Pētījumu programmas "Ekonomiskie, kultūras un sociālie aspekti Latvijas integrācijai Eiropas Savienībā" rezultāti. – Rīga: Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts, 2000., 220. lpp.

⁶⁰ ES un sociālā politika. – Rīga, Eiropas Integrācijas birojs, 1999., 15. lpp.

Savienības nākotni, min tādu interesantu faktu, ka Eiropas Konventa sociālā grupa apspriedusi arī jautājumu, vai nodrošināt garantēto sociālo minimumu visu ES dalībvalstu iedzīvotājiem.⁶¹ Tas gan nenozīmē vienotas ES pensijas izveidi, kas nav pārāk ticami (Eiropas Savienības valstis ir pārāk atšķirīgas, lai uzņemtos maksāt vienotu ES pensiju).

Eiropas Savienība ir uzsākusi kopējas aktivitātes dalībvalstu pensiju modernizēšanas jomā, ar mērķi veicināt pensiju sistēmu ilgtermiņa pastāvēšanu, prognozējamību un stabilitāti. Eiropā pieaugot vecu ļaužu īpatsvaram, tiek diskutēts, kā uzlabot pensiju sistēmas, lai spētu funkcionēt pastāvošās pensiju sistēmas un lai nodrošinātu tiesības uz pensiju arī nākamajiem pensionāriem, kas veic sociālās iemaksas. Tiks ieviesti regulāri ziņojumi par dalībvalstu pensiju sistēmām. Šo aktivitāšu ietvaros ES valstis sadarbosies savu pensiju sistēmu pilnveidošanā, lai novērstu iespējamās nepilnības un izmantotu labāko pieredzi.⁶²

Eiropas Savienības sociālās politikas principi ir ieteikumi, kas juridiski nav saistoši dalībvalstīm. Tajā pašā laikā tie veicina netiešu spiedienu uz valstu valdībām – virzīties uz kopējiem mērķiem (novērst nabadzību u.c.), sekmēt iedzīvotāju ekonomisko un sociālo labklājību.

1.2. Priekšlaicīgas pensionēšanās iespējas zemniekiem

Lai gan darbā netiek aplūkota lauksaimniecības tēma, tomēr jāpiemin lauksaimniecībā nodarbināto personu iespēja aiziet pensijā agrāk, nekā to paredz Latvijas valsts pensiju sistēma. Arī varbūtēja iespēja saņemt lielāku pensiju nekā skolotājiem, medicīnas darbiniekiem un citās nozarēs strādājošiem cilvēkiem, kuri, aizejot pensijā, iztiks no valsts pensijas.

Priekšlaicīgo pensionēšanos zemniekiem ir paredzēts uzsākt ar 2006. gada 1. janvāri. Lauku attīstības plāna projektā ir noteikts, ka priekšlaicīgo pensiju varēs saņemt fiziska persona, kas atbilst šādiem nosacījumiem:

- ģipšumā ir vienas personas ģipšuma lauku saimniecība;
- ir vismaz 55 gadus vecs un nav vēl sasniedzis valsts pensijai atbilstošu vecumu uz pieteikuma iesniegšanas brīdi;
- saimniecības ekonomiskais lielums iepriekšējā noslēgtajā gadā nav mazāks par SUDAT vidējo saimniecības lielumu 2004. gadā;
- pārtrauc komerciāla rakstura lauksaimniecisko darbību, taču var turpināt nodarboties ar nekomerciālo lauksaimniecību un paturēt lietošanā ēkas;
- par savu saimniecisko darbību pēdējos 4 gados ir atskaitījusies Valsts ieņēmumu dienestam, par atskaites brīdi ņemot pieteikuma iesniegšanas laiku;

⁶¹ Ivars Andiņš. Zīle negrib Lukašenko apsveikumu // Lauku Avīze, 2003. gada 22. februāris.

⁶² Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 3. marts.

-
- uz pieteikuma iesniegšanas brīdi vismaz pēdējos 10 gadus ir nodarbojies ar lauksaimniecisko darbību.⁶³

Pensiju saņemot, saimniecību vai tās daļu vajadzēs pārdot, dāvināt vai iznomāt citam. Būs iespējams paturēt piemājas zemi pārtikas ražošanai savam un ģimenes pašpatēriņam.

Uz priekšlaicīgās pensijas saņemšanu varēs pretendēt arī tie algotie darbinieki – laukstrādnieki, kas strādāja saimniecībā, kuras īpašnieks pārtrauc komerciālo darbību, ja strādnieks:

- ir vismaz 55 gadus vecs un nav vēl sasniedzis valsts pensijai atbilstošo vecumu laikā, kad viņa saimniecības īpašnieks saņem apstiprinājumu priekšlaicīgās pensijas saņemšanai;
- pēdējo četru gadu laikā šajā saimniecībā ir nostrādājis divus pilna darba laika gadus un darba devējs par šo laiku ir maksājis sociālās apdrošināšanas iemaksas par viņu;
- pēdējos piecus gadus vismaz pusi no sava darbalaika nostrādājis kā lauku saimniecības palīgs vai strādnieks;
- saņemot apstiprinājumu par pensijas piešķiršanu, pārtrauc algotu darbu saimniecībā un jebkuru darbu lauksaimniecībā.⁶⁴

Jāpiebilst gan, ka stingrie nosacījumi lielākajai daļai zemnieku neļaus izmantot šo iespēju aiziet pensijā priekšlaikus, un atbilstošu pretendentu loks būs visai ierobežots. Lauku attīstības plānā ir paredzēts piešķirt priekšlaicīgo pensiju 1000 saimniecību īpašniekiem un 300 saimniecību darbiniekiem.⁶⁵

Atbalsta saņēmējs – bijušais saimniecības īpašnieks varēs saņemt ikmēneša pensiju 15 gadus no lēmuma apstiprinājuma brīža, bet ne ilgāk kā līdz 75 gadu vecuma sasniegšanai. Atbalsta saņēmējs – saimniecības strādnieks – varēs saņemt ikmēneša pensiju no lēmuma apstiprinājuma brīža līdz valsts pensijas vecuma sasniegšanas brīdim, bet ne ilgāk kā 10 gadus.⁶⁶

Bijušā saimniecības īpašnieka pensijas minimālais apjoms – Ls 93,3, maksimālais apjoms – līdz Ls 700 mēnesī. Precīzs pensijas lielums tiks aprēķināts pēc formulas un būs atkarīgs no saimniecības ienākumu lieluma.

⁶³ Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. Latvijas lauku attīstības plāns lauku attīstības programmas īstenošanai (2004.-2006.), 99. lpp. // <http://www.zm.gov.lv>

⁶⁴ Turpat, 100. lpp.

⁶⁵ Latvijas Republikas Zemkopības ministrija. Latvijas lauku attīstības plāns lauku attīstības programmas īstenošanai (2004.-2006.), 102. lpp. // <http://www.zm.gov.lv>

⁶⁶ Turpat, 100. lpp.

Šeit parādītā priekšlaicīgās pensionēšanās iespēja vēl nav apstiprināta LR Ministru kabinetā, tāpēc pagaidām tā ir uzskatāma par projektu. Neoficiāla informācija liecina, ka priekšlaicīgās pensionēšanās projekts tiks atbalstīts.⁶⁷ Pašreiz visi minētie priekšlaicīgās pensionēšanās nosacījumi ir iekļauti Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūta un Zemkopības ministrijas izstrādātajā Lauku attīstības plāna projektā, kas vēl tiek apspriests.

1.3. Iespējama ekonomikas straujāka attīstība Eiropas Savienības sastāvā

Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvija varētu iegūt lielākas ārzemju tiešās investīcijas, lielāku produktivitātes pieaugumu un lielāku ekonomisko stabilitāti, ko veicinātu dalība Eiropas Savienības ekonomiskajā politikā. Finansiāla palīdzība strukturālo fondu un Kohēzijas fonda veidā veicinās investīciju pieplūdumu un palielinās uzticību Latvijai kā ekonomiski drošai un prognozējamai valstij.⁶⁸

Eiropas Savienības pieredze rāda, ka pakāpeniski mazinās ienākumu atšķirības starp savienības jaunajām valstīm un pārējām valstīm.⁶⁹ Var minēt tādas valstis kā Īriju, Spāniju, Portugāli un Grieķiju, kuru ienākumu līmenis, iestājoties savienībā, bija ievērojami zem ES vidējā līmeņa. Spānijā, Īrijā un Portugālē tika novērota ekonomikas attīstība pēc šo valstu iestāšanās ES. Īrijā ekonomikas attīstība īpaši pieauga vēlākajos gados pēc iestāšanās ES. Vienīgi Grieķija pirmajos desmit gados pēc iestāšanās piedzīvoja nevis ekonomikas attīstību, bet pat nelielu kritumu, salīdzinot ar ES vidējo relatīvo ienākuma līmeni.⁷⁰

Īrija spēja sasniegt ES vidējo līmeni un ir uzskatāma par veiksmīgas attīstības piemēru. Īrijas IKP pieauga no 64% no ES vidējā līmeņa 1988. gadā līdz 119% 2000. gadā, ko veicināja ikgadējs 6,5% pieaugums vairāk nekā 10 gadu laikā. Īrija panākumu pamatā bija virkne faktoru:

- pievilcīga fiskālā politika ārzemju tiešajām investīcijām;
- sociāla vienošanās, kas garantēja ienākumu pārdali par labu maznodrošinātajiem;
- izglītības programma, lai sagatavotu kvalificētu darba spēku, kas spējīgs pielāgoties jaunajai valsts ekonomiskajai situācijai.⁷¹

⁶⁷ Intervija ar Zemkopības ministrijas amatpersonu. – Rīgā, 2003. gada 3. jūnijā.

⁶⁸ What impact will membership have on countries whose national income per inhabitant is much lower than EU average? // Enlargement Papers – European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, No. 5, September 2001., p. 2.

⁶⁹ Turpat.

⁷⁰ Real Convergence in Candidate Countries – Past Performance and Scenarios in the Pre-Accession Economic Programmes - European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Brussels, 16 November 2001, pp. 3-4.

⁷¹ Marjorie Jouen. The Community Experience: A strength for the future Union // Enlargement of the European Union: Towards a large area of solidarity and cooperation. Report by Jean-Louis Arnaud and Malgorzata Zaborowska – Notre Europe, July 2002, pp. 40-41.

Spānija, Portugāle, Grieķija nav bijušas tik veiksmīgas. Atšķirības starp ienākumu līmeni Spānijā, Portugālē, Grieķijā un vidējo ES līmeni vēl ir salīdzinoši lielas, un paies gadi, kamēr šie līmeņi varētu izlīdzināties.⁷² Tomēr laikā no 1988. līdz 2000. gadam arī šo valstu IKP palielinājās no 67,8% no ES vidējā līmeņa līdz 73,5%.⁷³

Cik lielā mērā strukturālie fondi var veicināt valstu un reģionu ekonomisko attīstību? Strukturālajiem fondiem un Kohēzijas fondam ir makroekonomiska nozīme vairākās valstīs, kas iestājās Eiropas Savienībā agrāk un bija nabadzīgākas, salīdzinot ar Vāciju, Franciju u.c. attīstītākajām valstīm. Strukturālie fondi un Kohēzijas fonds kopā veido apmēram 3% no IKP Grieķijā un Portugālē un apmēram 1% no IKP Spānijā un Īrijā. Eiropas Komisijas pētījums rāda, ka strukturālie fondi ir veicinājuši lielāku IKP pieaugumu (1999. gadā – 9,9% Grieķijā, 8,5% Portugālē, 3,7% Īrijā un 3,1% Spānijā), nekā tas būtu bijis bez strukturālajiem fondiem laikā no 1989. g. līdz 1999. g.⁷⁴

Tomēr strukturālo fondu ietekme katrā valstī atšķiras. Tas, cik veiksmīga būs strukturālo fondu ietekme uz ekonomikas attīstību, ir atkarīgs no vairākiem faktoriem:

- kāds ir vispārējais ekonomikas klimats valstī,
- cik labi darbojas fondu naudas pārvaldīšanas mehānismi,
- kādi mērķi un prioritātes ir piešķirtas infrastruktūrai, izglītībai, apmācībai un palīdzībai privātajam sektoram.

ES pieredze rāda, ka visi šie faktori kopā var veicināt ekonomikas attīstību, taču ar strukturālajiem fondiem vien nepietiek valsts labklājības veicināšanai, ja valsts pati neīsteno pienācīgu ekonomisko politiku.⁷⁵ Ekonomisti atzīst, ka strukturālie fondi dod pozitīvu ieguldījumu relatīvi nabadzīgāko Eiropas Savienības valstu ekonomikā, taču lielā mērā tieši pašu valstu nacionālā politika ir tā, kas spēj noteikt, cik veiksmīga vai mazāk veiksmīga būs katras valsts ekonomiskā attīstība.⁷⁶

⁷² What impact will membership have on countries whose national income per inhabitant is much lower than EU average?, p. 2.

⁷³ Marjorie Jouen. The Community Experience: A strength for the future Union, p. 40.

⁷⁴ What role do Structural Funds play in the economic development of countries and regions? // Enlargement Papers – European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, No. 5, September 2001, p. 54.

⁷⁵ Turpat

⁷⁶ Michele Boldrin (Minesotas universitātes Ekonomikas departaments Mineapolē, Ekonomiskās politikas izpētes centrs Londonā); Angel de la Fuente (Ekonomiskās analīzes institūts Barselonā), Antoni Castells un Marta Espasa (Barselonas universitātes Publisko finanšu profesori) u.c. konferences dalībnieku teiktais // Bertelsmana fonda, CIDOB fonda un Pasaules Bankas organizēta konference "Income Convergence and European Regional Policy: Impact, Priorities and Prospects for the EU Candidate Countries", Barselonā, 2002. gada 10.-12. oktobris.

Latvijai un pārējām Baltijas valstīm, tāpat kā iepriekšējās Eiropas Savienības paplašināšanās reizēs uzņemtajām relatīvi nabadzīgām valstīm (Īrija, Grieķija, Portugāle, Spānija), ir līdzīgi pārejas laikā risināmi jautājumi: netiešās taksācijas harmonizācija, Kopējā Lauksaimniecības politika, ar ES saistīto transporta projektu un apkārtējās vides aizsardzības standartu ieviešana, kā arī Māstrihtas kritēriju ievērošana. Pastāv arī lielas atšķirības starp “četrinieku” un Baltijas valstīm: baltiešu IKP (uz vienu iedzīvotāju), kā parādīts 15. tabulā, ir ievērojami mazāks ne tikai par ES vidējo līmeni, bet arī par četrinieka valstīm, kad tās savulaik iestājās Eiropas Savienībā. Tas nozīmē, ka Baltijas valstīm būs nepieciešama lielāka kapitāla ienākšana un ilgāks laika periods, lai pabeigtu konverģences procesus. Baltijas valstīm ir attīstītāka ekonomikas struktūra un stingrāka fiskālā politika nekā četrinieka valstīm, taču vienlaikus arī zemāka rūpnieciskā ražošana.⁷⁷

15. tabula. Īrijas, Grieķijas, Portugāles, Spānijas un Baltijas valstu ekonomikas līmenis (%) no vidējā ES līmeņa salīdzinošā aspektā

Četru valstu ekonomikas līmenis (%) no vidējā ES līmeņa laikā, kad tās iestājās savienībā	
Īrija (1973.)	71,6%
Grieķija (1981.)	75,5%
Portugāle (1986.)	59,0%
Spānija (1986.)	73,3%
Baltijas valstu ekonomikas līmenis (%) no vidējā ES līmeņa 2000. gadā	
Igaunija (2000.)	30,5%
Latvija (2000.)	23,5%
Lietuva (2000.)	27,3%

Avots: The Baltics: Medium-Term Fiscal Issues Related to EU and NATO Accession // International Monetary Fund Country Report No. 02/7, January 2002, p. 24.

Starptautiskais Valūtas fonds prognozē, ka iestājoties Eiropas Savienībā, Latvija un pārējās Baltijas valstis paātrinās savu konverģenci uz ES vidējo ienākumu līmeni. To veicinās pieaugošās tiešās investīcijas, kas veicinās straujāku ekonomikas attīstību. Makroekonomiskā stabilitāte un fiskālā disciplīna var būtiski ietekmēt konverģences ātrumu, kā to parādīja straujāka Īrijas attīstība un lēnāka Portugāles, Spānijas un Grieķijas ekonomiskā gaita.⁷⁸

⁷⁷ The Baltics: Medium-Term Fiscal Issues Related to EU and NATO Accession // International Monetary Fund Country Report No. 02/7, January 2002, p. 23.

⁷⁸ Turpat, p. 25.

Kā rāda ekonomistu aprēķini kaimiņvalstī Igaunijā,⁷⁹ **iestājoties Eiropas Savienībā, ekonomiskā attīstība, iedzīvotāju algas, līdzekļi pensijām un veselības aprūpei pieaugs vairāk, nekā paliekot ārpus savienības.** Finansiālā palīdzība un pieaugošās ārzemju investīcijas, valstij pievienojoties Eiropas Savienībai, paātrinās Igaunijas ekonomisko attīstību, kas savukārt veicinās algu palielināšanos. Tiek prognozēts, ka vidējā alga Igaunijā 3 gadu laikā pieaugs līdz 7500 kronām (~Ls 313) mēnesī. Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā laika posmā līdz 2010. gadam vidējā mēnešalga palielināsies līdz 11 900 kronām (~Ls 486), neiestājoties – līdz 10 600 kronām (~Ls 442) mēnesī.⁸⁰ Algu palielināšanos veicinās straujāka ekonomikas attīstība Eiropas Savienības sastāvā (sk. 16. tabulu).

16. tabula. Prognozes par IKP un algu pieaugumu Igaunijā ES sastāvā un ārpus ES

Igaunija	Iestājoties ES	Neiestājoties ES
IKP (uz vienu iedzīvotāju) laikā no 2005. līdz 2010. g. pieaugs	par 5,6% gadā	par 4% gadā
Algas laikā no 2005. līdz 2010. g. palielināsies	par 5,5% gadā	par 4% gadā

Avots: Analysts: Wage rise in Estonia would accelerate after accession to the European Union // <http://www.elis.ee/news>

Pārejas procesi ceļā uz iestāšanos Eiropas Savienībā veicinās arī mazliet lielāku inflāciju, t.i., cenas pieaugs nedaudz straujāk, ejot uz ES, un lēnāk, paliekot ārpus ES. Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā palielināsies arī līdzekļi pensijām un veselības aprūpei. Ekonomikas straujāka attīstība veicinās ne tikai algu palielināšanos, bet arī lielākus līdzekļus sociālajiem izdevumiem.⁸¹ Iestājoties Eiropas Savienībā, pensijas Igaunijā laika posmā no 2005. līdz 2010. gadam palielināsies par 8,5% gadā, neiestājoties – par 6,7% gadā.⁸²

Līdzīgu scenāriju tuvāko 5 gadu laikā – stabilu ekonomikas attīstību (IKP pieaugumu par 4–6% gadā) un visai nelielu inflāciju (3–3,5% gadā) – visām trim Baltijas valstīm prognozē Starptautiskais Valūtas fonds.⁸³

Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijā samazināsies politiskais risks un valsts tiks uzskatīta par drošāku zemi investīcijām un biznesa videi. Kā rāda Eiropas

⁷⁹ Prognozes veiktas 2002. gada jūlijā. Sk.: Analysts: Wage rise in Estonia would accelerate after accession to the European Union // <http://www.elis.ee/news>

⁸⁰ Turpat.

⁸¹ Turpat.

⁸² Igaunijas Eiropas Savienības informācijas sekretariāta darbinieka Pāvo Palka (Paavo Palk) sniegtā informācija, 2002. gada 7. novembris.

⁸³ The Baltics: Medium-Term Fiscal Issues Related to EU and NATO Accession // International Monetary Fund Country Report No. 02/7, January 2002, pp. 46-47.

Savienības pieredze, investīcijas pieaugs ne tikai no Eiropas Savienības, bet arī no citām pasaules valstīm.⁸⁴ Ņemot vērā Latvijas salīdzinoši lielo atpalicību no pašreizējām Eiropas Savienības valstīm, strauja dzīves līmeņa uzlabošanās un tuvināšanās ES vidējam līmenim gan tuvākā laikā nenotiks. Spekulācijas par to, cik gadu laikā Latvija varētu panākt Eiropas Savienības valstu vidējo dzīves līmeni,⁸⁵ ir diezgan vienpusējas un maz ticamas. Tomēr ir skaidrs, ka iestāšanās Eiropas Savienībā pavērs jaunas iespējas, kas ilgtermiņā var veicināt dzīves līmeņa uzlabošanu Latvijā. Izmantojot ES dotās iespējas, pašas valsts nacionālā politika noteiks, cik veiksmīga vai mazāk veiksmīga būs Latvijas ekonomiskā attīstība.

1.4. Eiropas Savienības strukturālo fondu palīdzība Latvijai

Eiropas Savienības strukturālie fondi ir viens no galvenajiem ES Reģionālās politikas īstenošanas instrumentiem. ES Reģionālās politikas mērķis ir panākt dažādu Eiropas reģionu ekonomiskās attīstības līmeņu izlīdzināšanu un veicināt reģionu konkurētspēju Eiropas un globālā mērogā. Visa Latvijas teritorija ES strukturālo fondu mērķu dalījumā tiks pielīdzināta Mērķa 1 reģionam, kur IKP uz vienu iedzīvotāju ir zemāks par 75% no vidējā ES dalībvalstu līmeņa. Šī mērķa teritorijās darbojas šādi Eiropas Savienības strukturālie fondi:

- Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) atbalsta uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanu, liekot īpašu uzsvāri uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem; ekonomikas un nodarbinātības attīstību vietējā līmenī; zinātnes un tehnoloģiju attīstību; transporta tīklu attīstību un vides aizsardzību.
- Eiropas Sociālais fonds (ESF) atbalsta pasākumus, lai novērstu bezdarbu, pārkvalificētu strādājošos un apmācītu bezdarbniekus, veicinātu augstāku nodarbinātības līmeni un panāktu vīriešu un sieviešu vienlīdzību.
- Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda Vadības nodaļa (ELVGF) atbalsta lauku attīstības pasākumus un lauksaimniecības pārstrukturēšanos. Fonda atbalsta politika ietver finansējumu saimniekošanas efektivitātes uzlabošanai, ražojamās produkcijas dažādošanai un kvalitātes uzlabošanai, lauku infrastruktūras attīstībai, investīcijām lauku tūrisma attīstībā.
- Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments (ZVFI) stiprina konkurētspēju un ekonomiski stabili nozares uzņēmumu attīstību, uzlabojot ziv-

⁸⁴ Intervija ar Antonio Revilla, Chief of the Service of Gestion of Structural Funds, Ministry of Home Affairs and Institutional Relations, Generalitat de Catalunya – Barselonā, 2002. gada 14. oktobrī; Maikls Dž. Borks. Dalība ES veicinās Latvijas ekonomikas attīstību // Diena, 2003. gada 20. februāris.

⁸⁵ Viena no versijām: Latvija sasniegs 75% no ES valstu IKP līmeņa 27 gadu laikā, Lietuva – 31 gada laikā, Igaunija – 19 gados // Cik gados kandidātvalstis sasniegs 75% no ES valstu IKP līmeņa // <http://www.saeima.lv/elk/>

saimniecības un ūdenssaimniecības produktu tirgus piedāvājumu un pievienoto vērtību, kā arī veicinot ar zivsaimniecību un ūdenssaimniecību saistīto jomu atjaunošanu.⁸⁶

Atšķirībā no strukturālajiem fondiem, kas rūpējas par sociālās un ekonomiskās attīstības izlīdzināšanu reģionālā līmenī, Kohēzijas fonda mērķis ir mazināt valstu starpā pastāvošo nevienlīdzību. Kohēzijas fonda finansējumu var saņemt valstis, kurās iekšzemes kopprodukts (IKP) ir zemāks par 90% no vidējā ES rādītāja. Kohēzijas fonda pamatmērķis ir sniegt finansiālu atbalstu vides aizsardzības pasākumiem un transporta infrastruktūras sakārtošanai.

Paredzams, ka laika posmā no 2004. līdz 2006. gadam Latvija varētu saņemt finansējumu no visiem 4 iepriekš minētajiem Eiropas Savienības strukturālajiem fondiem un Kohēzijas fonda (sk. 17. tabulu).

17. tabula. Iespējamais finansējums Latvijai no Eiropas Savienības strukturālajiem fondiem un Kohēzijas fonda laikā no 2004. līdz 2006. gadam (eiro)

Fonds	milj.eiro
ERAF	334,26
ESF	115,88
ELVGF	82,49
ZVFI	21,58
ES strukturālie fondi kopā	554,21
ES Kohēzijas fonds	461,1

Avots: Finanšu ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītājas Baibas Melnaces sniegtā informācija, 2003. gada 19. jūnijs.

Kā iespējamie riski ir jāmin šādi faktori:

- 1) Latvijai ir jāpiesaista nepieciešamais līdzfinansējums, lai spētu saņemt Eiropas Savienības finanšu līdzekļus;
- 2) lai varētu saņemt finansiālo palīdzību, jābūt labi izstrādātam Nacionālās attīstības plānam – kā vienam no pamatdokumentiem, un jāizstrādā efektīvi projekti;
- 3) jābūt labi organizētai apstiprināto projektu administrēšanai un uzraudzīšanai.

⁸⁶ Finanšu ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītājas Baibas Melnaces sniegtā informācija, 2003. gada 19. jūnijs.

Kā iespējamie ieguvumi ir jānorāda lieli finanšu līdzekļi, kādus Latvijai spēj piedāvāt dalība Eiropas Savienībā:

- 1) Eiropas Savienības strukturālo fondu un Kohēzijas fonda finanšu līdzekļus Latvijai var salīdzināt ar Māršala plānu,⁸⁷ kas pēc Otrā pasaules kara būtiski palīdzēja veicināt Rietumeiropas valstu tautsaimniecību. Eiropas Savienības fondi ir viens no faktoriem, kas var veicināt ekonomikas attīstību. Latvijai ar to palīdzību tiek dota iespēja, un tikai no pašas Latvijas būs atkarīgs, cik veiksmīgi valsts spēs izmantot lielos ES finanšu līdzekļus;
- 2) Eiropas Savienības finanšu līdzekļi nav kredīts, kas vēlāk ir jāatdod, bet gan tiešās ES investīcijas;
- 3) ilgtermiņā ES strukturālo fondu un Kohēzijas fonda palīdzība netieši varētu būt izdevīga arī vecajiem ļaudīm: iespējams, valsts varētu vairāk līdzekļu, ko agrāk veltīja infrastruktūras uzturēšanai, novirzīt sociālajiem mērķiem, arī pensijām.⁸⁸

1.5. Sekmīgāka cīņa pret korupciju

7. tabulā kā viens no argumentiem par labu Eiropas Savienībai ir minēta sekmīgāka cīņa pret korupciju. Pensionāri norāda nepieciešamību enerģiskāk cīnīties pret korupciju, nodokļu nemaksāšanu valsts budžetam un citām amatpersonu darbībām, kas ir vērstas pret valsts interesēm. Korupcijas rezultātā valsts zaudē ienākumus, no kuriem varētu maksāt pensijas.

Vai, iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijā varētu uzlaboties cīņa pret korupciju? Darba mērķis nav sīkāk aplūkot korupcijas novēršanas faktoros, bet apskatīt tikai vienu aspektu – korupcijas uztveri. Var diskutēt, cik nozīmīgs ir šis rādītājs, taču zināmu ieskatu tas sniedz.

Starptautiskā organizācija “Transparency International” ir sastādījusi korupcijas uztveres indeksu, kas ietver 102 pasaules valstis. Iegūtie dati atspoguļo korumpētības līmeni, kā to savās valstīs uztvēruši un aptaujās norādījuši biznesa aprindu cilvēki, akadēmiskā darbā strādājošie un riska analītiķi. Korupcijas uztveres līmeni mēra 10 ballu sistēmā, sākot no 10 (vismazākā korupcija jeb korupcijas vispār nav) un beidzot ar 0 (vislielākā korupcija).⁸⁹ Lai izvērtētu Latvijas situāciju, 18. tabulā ir salīdzinātas Eiropas Savienības valstis, Baltijas valstis un citas bijušās PSRS republikas – NVS dalībvalstis.

⁸⁷ Ilze Kuzmina. Profesionālis Godmanis un viņa “Māršala plāns” // Lauku Avīze, 2002. gada 8. augusts, 8. lpp.

⁸⁸ Ivars Andiņš. Zīle negrib Lukašenko apsveikumu // Lauku Avīze, 2003. gada 22. februāris.

⁸⁹ Transparency International Corruption Perceptions Index 2002 // http://www.transparency.org/pressreleases_archive/2002/2002.08.28.cpi.en.html

18. tabula. Korupcijas uztveres indekss (2002. gads)

Valsts secība	Valsts	Korupcijas uztveres indekss: balles	Zemākās un augstākās balles: svārstību amplitūda
1.	Somija	9,7	8,9 – 10,0
2.–3.	Dānija	9,5	8,9 – 9,9
5.–6.	Zviedrija	9,3	8,9 – 9,6
7.–9.	Luksemburga	9,0	8,5 – 9,9
	Nīderlande	9,0	8,5 – 9,3
10.	Lielbritānija	8,7	7,8 – 9,4
15.	Austrija	7,8	7,2 – 8,7
18.–19.	Vācija	7,3	5,0 – 8,1
20.–22.	Beļģija	7,1	5,5 – 8,7
	Spānija	7,1	5,2 – 8,9
23.	Īrija	6,9	5,5 – 8,1
25.–26.	Francija	6,3	4,8 – 7,8
	Portugāle	6,3	5,5 – 8,0
29.–30.	Igaunija	5,6	5,2 – 6,6
31.	Itālija	5,2	3,4 – 7,2
36.–39.	Baltkrievija	4,8	3,3 – 5,8
	Lietuva	4,8	3,4 – 7,6
44.	Grieķija	4,2	3,7 – 5,5
52.–56.	Latvija	3,7	3,5 – 3,9
68.–69.	Uzbekistāna	2,9	2,0 – 4,1
71.–76.	Krievija	2,7	1,5 – 5,0
85.–87.	Gruzija	2,4	1,7 – 2,9
	Ukraina	2,4	1,7 – 3,8
88.	Kazahstāna	2,3	1,7 – 3,9
93.–94.	Moldova	2,1	1,7 – 3,0
95.	Azerbaidžāna	2,0	1,7 – 2,4

Avots: Transparency International Corruption Perceptions Index 2002 // [http://www.transparency.org/pressreleases\\$archive/2002/2002.08.28.cpi.en.html](http://www.transparency.org/pressreleases$archive/2002/2002.08.28.cpi.en.html)

Tabulā redzams, ka katrās septiņās no desmit valstīm korupcijas līmenis ir diezgan augsts un tiek mērīts ar mazāk par 5 ballēm. Latvija, salīdzinot ar 2001.

gadu, ir sasniegusi zināmu progresu – no 3,4 ballēm tās indekss ir paaugstinājies līdz 3,7 ballēm. No 59.–60. vietas 2001. gadā Latvija ir uzkāpusi līdz 52.–56. vietai 2002. gadā. Tomēr, salīdzinot ar Eiropas Savienības valstīm, Latvija ievērojami atpaliek. Pilnīgi visās 15 pašreizējās ES valstīs (sākot ar Somiju un beidzot ar Grieķiju) indekss ir daudz labāks. Pasaules pirmajā desmitniekā ietilpst sešas Eiropas Savienības valstis – Somija, Dānija, Zviedrija, Luksemburga, Nīderlande, Lielbritānija. Tātad Eiropas Savienībā sabiedrība korupciju izjūt mazāk nekā Latvijas iedzīvotāji. No bijušās Padomju Savienības labāks reitings nekā Latvijai ir tikai trim kaimiņvalstīm: Igaunijai (29.–30. vieta: 5,6 balles), Baltkrievijai un Lietuvai (36.–39. vieta: 4,8 balles). Izņemot Baltkrieviju, pārējām Neatkarīgo Valstu Savienības (NVS) valstīm – Uzbekistānai, Krievijai, Gruzijai, Ukrainai, Kazahstānai, Moldovai un Azerbaidžānai korupcijas uztveres indekss ir pārliecinoši sliktāks nekā Latvijai.

Neviena no Eiropas Savienības valstīm šajā korupcijas uztveres indeksa reitingā nav zemāk par Latviju. Eiropas Savienībā arī notiek korupcijas skandāli. Viens no nopietnākajiem skandāliem saistīts ar bijušo Francijas premjerministri un Eiropas Komisijas komisāri Edīti Kresoni (Edith Cresson). Tai pašā laikā, kā uzsver Hārvardas universitātes (ASV) profesors, Eiropas integrācijas jautājumu speciālists Endrjū Moravcsiks (Andrew Moravcsik), strādājot Francijā, šī politikē pirms tam netika saukta pie atbildības, bet Eiropas Savienības institūcijās viņa tika “pieķerta” un bija spiesta atkāpties no amata.⁹⁰ Latvijā līdz šim vēl nav notiesāta neviena augsta līmeņa amatpersona, uz kuru krīt aizdomas par negodīgu rīcību.

Iestājoties Eiropas Savienībā, Latvijai būs jāceļ atbildības līmeni augstāk. Latvija vairs nevarēs sevi salīdzināt ar NVS valstu piemēriem. Ja Latvija izvēlēsies dzīvot Eiropas Savienībā, nāksies sevi salīdzināt ar rietumvalstīm.

1.6. Secinājumi par iespējamiem ieguvumiem pensionāriem

Kā liecina gados vecāko cilvēku aptaujas, viņi sev vēlamus ieguvumus no dalības Eiropas Savienībā saista galvenokārt tieši ar pensijas apjoma palielināšanos, taču Eiropas Savienība neregulē pensiju apjomu savās dalībvalstīs. Pensiju apjoms ir atkarīgs no katras valsts ekonomiskās attīstības līmeņa, demogrāfiskiem faktoriem un pašu iedzīvotāju sociālajām iemaksām. Dalība Eiropas Savienībā pensiju apjomu tiešā veidā neietekmē. Eiropas Savienības sociālā politika pavērs elastīgākas iespējas saņemt uzkrāto pensiju un finansālo iespēju robežās veikt veselības aprūpi visās savienības valstīs.

⁹⁰ Andrew Moravcsik. *Federalism in the European Union: Rhetoric and Reality // The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the United States and the European Union*, edited by Kalypsa Nicolaidis and Robert Howse – Oxford University Press, 2001, pp. 174-175.

Pašreizējie Latvijas pensionāri kā sociāla grupa, salīdzinot, piemēram, ar studentiem, nebūs lielākie ieguvēji no iestāšanās ES tiešā veidā. Tai pašā laikā viņu dzīves līmenim, saskaroties ar pārejas laika grūtībām, nevajadzētu arī būtiski pasliktināties, jo to nodrošinās pensiju periodiska indeksācija. Jaunums saistībā ar Eiropas Savienību būs iespēja agrāk pensionēties zemniekiem un, iespējams, saņemot salīdzinoši lielāku pensiju nekā citu profesiju pārstāvjiem. Prasības šādas pensijas saņemšanai gan ir ļoti stingras un ne visiem izpildāmas.

Eiropas Savienība varētu veicināt iedzīvotāju dzīves līmeņa uzlabošanos, sekmejot straujāku valsts ekonomikas attīstību – vairāk piesaistot ārzemju investīcijas, radot jaunas darbavietas un ieņemot vairāk nodokļu valsts budžetā. Palielinoties algām, pieaugs arī sociālās iemaksas, kas ļaus palielināt valsts garantēto vecuma pensiju. Augšupejas procesi gan, visticamāk, varētu notikt lēnām un pakāpeniski ilgākā laika posmā. Svarīgs nosacījums būs arī tas, kā Latvija spēs izmantot strukturālo fondu un Kohēzijas fonda piedāvātās finanšiālās iespējas, cik lietderīgi tās tiks ieguldītas attīstības veicināšanā.

Pensionāriem valsts ekonomiskā attīstība nozīmēs ne tikai lielākus pensiju apjomus, bet arī vairāk citus sociālos pabalstus, labākas kvalitātes slimnīcas un atpūtas namus gados vecākiem iedzīvotājiem. Iestājoties Eiropas Savienībā, pensionāri, tāpat kā pārejā sabiedrības daļa, varētu iegūt labākas kvalitātes ceļus un dzeramo ūdeni, enerģiskāku cīņu pret korupciju un nodokļu nemaksātājiem. Īpaši ieguvēji būs pensionāru bērni un mazbērni, kuriem Eiropas Savienībā būs lielākas iespējas un priekšrocības, nekā tas ir pašreizējai (it sevišķi gados visvecākajai) Latvijas pensionāru paaudzei.

2. Iespējamie īstermiņa riski pensionāriem, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā

Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā veicinās tālākas ekonomiskas pārmaiņas valstī. Pārejas laika procesi ir saistīti ar pagaidu grūtībām, kas var skart daudzus Latvijas iedzīvotājus. Tā kā lielākai daļai pensionāru ir mazi ienākumi, pārejas posms var nozīmēt iespējamus īstermiņa riskus gados vecākiem cilvēkiem.

Aptaujās tika minēti argumenti, kāpēc tie pensionāri, kas pret Eiropas Savienību ir noskaņoti kritiski, balsos pret Latvijas iestāšanos ES: “iestāšanās ES Latvijai finansiāli izmaksās pārāk dārgi” (sk. 8. tabulu), “Latvijas pensionāri grims vēl dziļākā bezcerībā” (sk. 6. tabulu). Tiešāk formulētas veco ļaužu bažas par iespējamām grūtībām ir saistītas ar priekšstatu, ka “visu pakalpojumu izmaksas pieaugs līdz Eiropas līmeņa cenām” un tādējādi “Latvijas pensionāri zaudēs pēdējās dzīves ērtības” (sk. 13. tabulu). Tātad pensionāri uztraucas gal-

---

venokārt par iespaidīgu cenu kāpumu, kas, ņemot vērā viņu zemo ienākumu līmeni, varētu būtiski pazemināt veco ļaužu dzīves līmeni.

Darbā tiks apskatīti iespējamie īstermiņa riski, kas saistīti ar cenu pieaugumu, kā arī to ietekme uz pensionāriem:

- cenu izmaiņas pārtikas produktiem,
- cenu izmaiņas atsevišķām akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa precēm un pakalpojumiem,
- eiro ieviešanas ietekme uz cenu svārstībām,
- inflācijas ietekme uz pensionāriem.

2.1. Cenu svārstības pārtikas produktiem

Eiropas Savienības valstīs cenas pārtikai un citām precēm nav vienādas. Eiropas Komisija, salīdzinot pārtikas produktu cenas dažādās ES valstīs, konstatējusi, ka lielveikalos nopērkamie pārtikas produkti dažādās valstīs maksā atšķirīgi: lētākā cūkgaļa ir Vācijā, tomāti – Spānijā, kartupeļi – Īrijā, mencas – Itālijā, siers – Holandē. Viena un tā paša pārtikas groza (1 kg bumbieru, 6 olas, 250 g Goudas siera, 2 litri piena, puskilograms cūkgaļas karbonādes, litrs vietējā augļu jogurta, 250 g speķa, puskilograms laša, 250 g foreles, 1 kg banānu un puskilograms kivi) vidējā izmaksa Eiropas Savienībā ir 25 eiro. Dānijā šāds preču grozs ir visdārgākais – 31 eiro, bet lētākais ir Spānijā – 18 eiro. Latvija ar 21 eiro atrodas vairāk pie “lētajām” valstīm.⁹¹ Iestājoties Eiropas Savienībā, pārtikas un nepārtikas preces Latvijas veikalos nemaksās tikpat, cik tagadējo ES dalībvalstu veikalos.

Tomēr pēc iestāšanās Eiropas Savienībā pārtikas produktu cenas Latvijas veikalos lēnām mainīsies gan ar Eiropas Savienību saistītu, gan arī ar ES tieši nesaistītu faktoru dēļ. Pārtikas cenas mazumtirdzniecībā vidēji varētu pieaugt par 10–15%. Cenu kāpums notiks pakāpeniski, nevis strauji. Cenu palielināšanās ir saistīta ar patērētāju pirktspējas pieaugumu un dzīves līmeņa paaugstināšanos, turklāt visu pārtikas produktu cenas nedaudz palielināsies ar Eiropas Savienību tieši nesaistītu faktoru ietekmē. Kā norāda Latvijas Agrārās ekonomikas institūta Lauksaimniecības tirgus veicināšanas centra vadītāja Ingūna Gulbe, šādi faktori, piemēram, ir energoresursu sadārdzināšanās un nodokļu palielināšana.⁹² No otras puses, pārtikas cenu pieaugumu bremzēs importa tarifu atcelšana starp esošajām un jaunajām ES valstīm, kā arī reālā iedzīvotāju maksātspēja.

⁹¹ Ilze Šteinfelde. Pārtika Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā kļūs dārgāka // Neatkarīgā Rita Avīze, 2002. gada 3. aprīlis.

⁹² Kā mainīsies cenas Latvijas veikalos pēc iestāšanās Eiropas Savienībā? – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2003.

Prognozes⁹³ par iespējamām cenu izmaiņām pārtikai:

- Maizei un labības izstrādājumiem ievērojams cenas pieaugums netiek prognozēts.
- Gaļas izstrādājumu cenas pieaugs. Augsto kvalitātes prasību dēļ pieaugs gaļas pārstrādes izmaksas, tāpēc no veikalu plauktiem pazudīs produkcijas “lētais gals” un gaļas izstrādājumu cenas pielīdzināsies “dārgajam galam”.
- Olu un putnu gaļas cenas pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā saglabāsies pašreizējā līmenī, jo graudaugu cenas ES regulējošās politikas dēļ nepieaugs. Olu cenas gan var ietekmēt energoresursu padārdzināšanās.
- Piena cenas Latvijā palielināsies, un tas ir saistīts ar gaidāmo piena iepirkuma cenu celšanos. Piemēram, piens mazumtirdzniecībā varētu kļūt par sešiem santīmiem dārgāks – piens ar 2,5% tauku saturu tagadējo 22–24 santīmu vietā varētu maksāt 30 santīmus.
- Zivju produkcijai cenu izmaiņas netiek prognozētas. Cenu līmeni ietekmēs uz Baltijas jūru attiecināto nozvejas kvotu apjoms.
- Cukura cenas no pašreizējā līmeņa, kurš tagad pārsniedz dažu Eiropas valstu cukura cenu līmeni, nedaudz slīdēs uz leju. Cukura cenas lielā mērā būs atkarīgas no valsts atbalsta cukurbiešu ražotājiem.

Kā uzskata Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūta direktore Raita Karnīte, pensionāru maksātspēja neatpaliks no cenu kāpuma. Viņa pieļauj, ka dzīves līmenis celsies nedaudz pirms cenām: “Nedrīkst pieļaut situāciju, ka cenas kāpj straujāk nekā iedzīvotāju dzīves līmenis. Tas būtu krahs ekonomikas attīstībai. Līdz šim valsts ar savu monetāro politiku ir spējusi regulēt inflāciju diezgan sekmīgi.”⁹⁴

2.2. Cenu izmaiņas atsevišķām akcīzes nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa precēm un pakalpojumiem

Akcīzes nodoklis tiek piemērots cigaretēm, alkoholam un degvielai.

- Tabakas izstrādājumi. Septiņu gadu laikā līdz 2010. gada 1. janvārim akcīzes nodoklis cigaretēm Latvijā tiks pielīdzināts ES līmenim, un ES veselības aizsardzības politikas iespaidā cigarešu cenas Latvijā var pieaugt 2-4,5 reizes. Ja vidēji cigarešu paciņa pašlaik maksā ap 48 santīmiem, tad pakāpeniski akcīze lētākajai cigarešu paciņai pieaugs līdz 72 santīmiem, bet standartpaciņa maksās ap 2 latiem.
- Alkohols un alus. Akcīzes nodoklis alkoholiskajiem dzērieniem Latvijā ir augstāks par ES normu, savukārt alum tas ir zemāks. Atbilstoši likumam “Par akcīzes nodokli alum” 2003. gadā cenas alum nedaudz pieaugs atkarībā no tā

⁹³ Kā mainīsies cenas Latvijas veikalos pēc iestāšanās Eiropas Savienībā? – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2003.

⁹⁴ Ilze Šteinfelde, Pārtika Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā kļūs dārgāka // Neatkarīgā Rita Avīze, 2002. gada 3. aprīlis.

stipruma. Piemēram, 4% alus kļūs par 1–3 santīmiem dārgāks. Alus akcīzes līmenis 2003. gadā sasniedz ES normu un vairāk netiks palielināts.

- Degviela. 2003. gadā akcīzes nodokļa likmes dīzeļdegvielai nepieaugs. Pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā dīzeļdegvielas cenas varētu pieaugt par 5–6% (1–2 santīmi), un benzīna cenas par 3–5% (1–2 santīmi) (par pamatu ņemta dīzeļdegvielas cena Ls 0,34 un benzīna cena Ls 0,39 par litru).

Degvielas cenu pieaugumu veicinās arī citi faktori: nepieciešamība sasniegt ES degvielas kvalitātes prasības, ieviest vides un drošības standartus benzīntankos un naftas bāzēs, kā arī veidot valsts naftas produktu rezerves krīzes situācijai.⁹⁵

Pakāpeniski kopā ar cenas pieaugumu tiks uzlabota arī benzīna kvalitāte. 95. markas benzīnā izmantotais benzols ir vēzi izraisoša viela. Nākotnē Eiropas Savienībā varētu izmantot biodegvielu, benzīnam pievienojot kļāt bioetanolu.⁹⁶

Vairākām precēm un pakalpojumiem tiek piemērots pievienotās vērtības nodoklis (PVN).

No 2003. gada 1. janvāra ir ieviesta samazinātā 9% nodokļu likme precēm un pakalpojumiem, kas līdz šim netika aplikti ar PVN:

- aukstā ūdens piegādei centralizētā ūdensapgādes sistēmā;
- sadzīves atkritumu savākšanas, pārvadāšanas un apglabāšanas pakalpojumiem;
- veterinārmedicīnas preču piegādēm un veterinārmedicīnas pakalpojumiem;
- masu informācijas līdzekļu piegādēm.⁹⁷

Pievienotās vērtības nodoklis 18% apmērā:

- Siltumapgādes pakalpojumi. Sarunās ar Eiropas Savienību Latvija vienojās par pārejas periodu 18% PVN piemērošanā maksājumiem par siltumenerģiju un silto ūdeni, tādēļ līdz 2005. gadam tie ar PVN netiks aplikti.
- Medikamenti. 2003. gadā zālēm un medicīnas precēm PVN piemērošana nav noteikta un ir atlikta uz gadu. Līdz ar PVN noteikšanu ārvalstīs ražoto zāļu cenas paaugstināsies par aptuveni 6%, vietējās – par 2–3%.⁹⁸

Kā norāda Saeimas ES informācijas centra darbinieks Ivars Bušmanis, PVN nodokļa ieviešana ir pamatota ar Eiropas Savienības prasībām vienādot nodokļu sistēmu visās savienības valstīs, tomēr pašām valstīm ir zināma noteikšana par to, cik lielu šo nodokli ieviest. Vairākās Eiropas Savienības val-

⁹⁵ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Ilzes Luriņas sniegtā informācija, sadarbībā ar Finanšu ministrijas Nodokļu politikas departamenta Akcīzes nodokļu nodaļas vadītāju Māri Jurušu, 2003. gada 10. februāris.

⁹⁶ Eirobenzīns, domājot par plaušām // Lauku Avīzes Gadagrāmata 2003. – Lauku Avīze, 2002., 150. lpp.

⁹⁷ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Ilzes Luriņas sniegtā informācija, 2003. gada 10. februāris.

⁹⁸ Turpat.

stīs PVN nodokļa likme ir zemāka nekā Latvijā. Arī iespējami mazākā atļautā PVN likme ir nevis 9%, bet gan 5%. Tomēr Latvijas valdība sarunās ar Eiropas Savienību nav izmantojusi iespēju pieprasīt piemērot 5% likmi. PVN samazināto likmi 9% apmērā ir izvēlējusies Latvijas valdība, lai palielinātu ienākumus valsts budžetā.⁹⁹

PVN nodokli nevar saistīt tikai ar Eiropas Savienības normām, bet arī ar valsts interesēm gūt pēc iespējas lielākus ieņēmumus. Jautājums ir diskutabls. Jāpiekrīt, ka valsts budžetam ir vajadzīgi lielāki ienākumi. No otras puses, tas tiek darīts uz daudzu maznodrošināto gadus veco Latvijas iedzīvotāju rēķina. Viņiem cenu pieaugums, pat ja tie ir tikai daži santīmi, nozīmē reālas grūtības. Tāpēc kā vienu no riskiem var minēt Latvijas ierēdņu aktivitātes, ieviešot stingrākas normas, nekā to reāli pieprasa Eiropas Savienības direktīvas. Sabiedrībai to ir grūti kontrolēt, jo pārāk pierasta ir atsaukšanās uz vārdiem “ES tā prasa”, un bieži vien trūkst pietiekošas informācijas, lai varētu atšķirt ierēdņu uzdoto no ES direktīvām.

2.3. Eiro ieviešanas ietekme uz cenu svārstībām

Latvijā Eiropas Savienības vienotā valūta – eiro (EUR) netiks ieviesta nacionālās valūtas – lata (Ls) vietā tūlīt pēc gaidāmās valsts iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gada maijā. Paies vēl vairāki gadi, kamēr eiro varētu tikt ieviests Latvijā.

Eiro ieviešanai ES eirozonas valstīs ir sekojis cenu kāpums atsevišķām precēm un pakalpojumiem. “Eurostat” statistika gan neliecina par paaugstinātu inflācijas kāpumu – 2002. gada pirmajos 10 mēnešos vidējais gada patēriņa cenu pieaugums eiro zonā bija tikai 2,2%. Šis pieaugums ir mazāks nekā pirms eiro ieviešanas 2001. gadā – 2,5%.¹⁰⁰

Nevar noliegt, ka daudzi mazumtirgotāji ir savtīgi izmantojuši eiro ieviešanu, noapaļojot cenas uz augšu. Vienlaikus jāatzīmē, ka 2002. gada pirmajos mēnešos cenas eiro zonā pieauga arī citu faktoru dēļ. Slikto laika apstākļu dēļ bija augstākas dārzeņu cenas. Sakarā ar augstākām naftas cenām pieauga cenas degvielai. Dažās valstīs tika paaugstināti nodokļi (piemēram, cigaretēm). Līdz ar to cenu pieaugums eiro zonā nav saistāms tikai ar skaidrā eiro ieviešanu. Kā norāda Latvijas Bankas Monetārās politikas pārvaldes vadītājs Helmūts Ancāns,¹⁰¹ Latvijā pēc eiro ieviešanas nevajadzētu sekot paaugstinātam cenu kāpumam. Tas lielā mērā ir saistīts ar Latvijas iedzīvotāju pirktspēju – cenu kāpumam jāatbilst pirktspējas un pieprasījuma izmaiņām.

⁹⁹ Ivars Bušmanis. ES nedzen, paši skrien...// Lauku Avīze, 2002. gada 1. oktobris.

¹⁰⁰ Latvijas Bankas Monetārās politikas pārvaldes vadītāja Helmūta Ancāna un Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 5. februāris.

¹⁰¹ Turpat.

2.4. Inflācijas ietekme uz pensionāriem

Vai pensionāriem, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, klāsies vēl grūtāk? Daļa pensionāru ir nobažījušies, ka viņu dzīve var pasliktināties, pieaugot cenām, tāpēc ir gatavi balsot pret Eiropas Savienību.¹⁰²

Aptaujātie eksperti¹⁰³ norāda, ka cenas nepieaugs strauji, turklāt tās balstīsies uz iedzīvotāju (pensionāru) reālo ienākumu līmeni. Cenas vairākām pārtikas precēm un sadzīves pakalpojumiem (bet ne visiem) pieaug, jo palielinās dzīves dārdzība. Tas notiktu gan kopā ar Eiropas Savienību, gan arī bez dalības tajā. Gados veco cilvēku reālā maksātspēja veicina to, ka maksa par veselības aprūpi Latvijā ir un būs mazāka nekā, piemēram, Vācijā un citās ES valstīs. Eksperti uzskata, ka pensionāri nav lielākā riska grupa Latvijas iedzīvotāju vidū. Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, pensionāriem nebūs sliktāk, kā ir bijis līdz šim.¹⁰⁴

Finanšu eksperts H. Ancāns uzsver, ka lielas cenu svārstības nav gaidāmas: “Iestāšanās Eiropas Savienībā ir arī cenas stabilizējošs faktors. Pievienojoties Eiropas monetārajai savienībai (EMS), Latvijai būs jāizpilda Māstrihtas kritēriji. Viens no tiem – inflācija nedrīkst pārsniegt noteiktus limitus”.¹⁰⁵ Lai Latvija pievienotos eiro zonai, viens no galvenajiem kritērijiem ir nepieļaut inflāciju lielāku par 3% gadā, tātad cenu pieaugums nedrīkstēs pārsniegt 3% gadā.

Lielākai daļai pensionāru pensijas apjoms ir neliels, un ar šiem līdzekļiem ir grūti izdzīvot. Tai pašā laikā, atšķirībā no citām iedzīvotāju grupām, pensionārus no inflācijas **aizsargā pensiju indeksācija**. Palielinoties pirmās nepieciešamības preču cenām, ar indeksāciju tiek palielinātas arī pensijas. Pensiju indeksācija pensionāru pirkspēju reāli gan nepalielina, tomēr cenšas to saglabāt līdzšinējā līmenī. Pensiju indeksācijas mērķis ir segt inflāciju un uzturēt pensiju apmērus un pensionāru pirkspēju esošajā līmenī, taču ne palielināt pensijas vispār. Reālu augšupeju pensionāri var sagaidīt, tikai sekojot ekonomikas uzplaukumam, ko dalība Eiropas Savienībā var veicināt.

Pensiju indeksācija, kā minēts iepriekš, aizsargā pensionārus pret cenu svārstībām, tomēr praktiski būtu **ieteicams uzlabot pensiju indeksācijas mehānismu**, lai efektīvāk mazinātu inflācijas izraisītos riskus pensionāriem.

¹⁰² Šāda nostāja parādās gan sarunās ar cilvēkiem informēšanas pasākumos par Eiropas Savienību dažādās Latvijas vietās, gan lasītāju vēstulēs laikrakstiem, piemēram: Jānis Bīrzulis. Kāpēc es vairs negribu Eiropas Savienībā? // Diena, 2002. gada 5. decembris.

¹⁰³ Sk. intervijas Nr. 10., 11., 13., 14., 15. // Pielikums. Intervētie pensionāri un eksperti.

¹⁰⁴ Turpat.

¹⁰⁵ Anita Brauna. Pēc iestāšanās ES cenas Latvijā kāps // Diena, 2002. gada 23. augusts.

Pirmais ieteikums: **veikt pensiju indeksāciju biežāk** nekā līdz šim – divas vai pat trīs reizes gadā, pat ja indeksācija palielina pensijas apjomu diezgan minimāli. Problēmas būtība ir tā, ka pensiju indeksācija reāli notiek nevis vienlaikus ar cenu pieaugumu, bet gan kādu laiku (mēnešus, pusgadu vai gadu) pēc dzīves dārdzības faktiskās palielināšanās. Operatīvākas pensiju indeksācijas mērķis būtu ātrāk reaģēt uz valstī notiekošo inflāciju, lai esošais pensijas apjoms nezaudētu savu vērtību, vai vismaz samazināt to laika posmu, kurā, inflācijai pieaugot un gaidot līdz kārtējai indeksācijai, pensionāra pirktspēja uz laiku tomēr mazinās. Likumdevēji gan ir paredzējuši situāciju, ja notiek ievērojams inflācijas pieaugums valstī: likums „Par valsts pensijām” nosaka pensiju indeksācijas veikšanu 2 reizes gadā, ja inflācija pārsniedz 5% gadā.¹⁰⁶ Tomēr šī likuma norma aizsargās vecos ļaudis tikai no liela inflācijas apjoma, inflācijai pārsniedzot 5% gadā. Līdz šim pensiju indeksācija veikta reizi gadā. Pensijas indeksējot biežāk nekā vienu reizi gadā (arī pie inflācijas, kas zemāka par 5% gadā), pensionāriem ātrāk tiktu kompensēti inflācijas radītie zaudējumi. Tas arī pensionāriem veicinātu sajūtu, ka valsts savu iespēju robežās sniedz lielāku atbalstu gados vecajiem cilvēkiem un, iespējams, varētu mazināt maznodrošināto iedzīvotāju neapmierinātību ar valsts varu.

Otrs ieteikums: **pārskatīt kritērijus, kā tiek mērīta inflācija.** Pensiju indeksāciju būtu ieteicams īstenot pēc inflācijas mērījuma kritērijiem, kas tieši attiecas uz pensionārus interesējošām pirmās nepieciešamības precēm un pakalpojumiem. Galvenokārt tie ir komunālie pakalpojumi, pārtikas preces un veselības aprūpes pakalpojumi (sk. 14. tabulu). Savukārt pilna iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu grozā,¹⁰⁷ pēc kura mēra minimālo iztikas līmeni, ir iekļautas tādas patēriņa preces, kuras pensionāru lielākai daļai nav pirmās nepieciešamības preces: velosipēdi, mēbeles, makšķerēšanas piederumi u.c. Tāpat inflācijas mērījumi, kas rāda vidējo inflācijas līmeni visā valstī, ietver arī daudzas gados veciem cilvēkiem dārgas preces. Lielāko daļu pensionāru maz interesē, vai samazinās cenas jaunām automašīnām un citām luksusa precēm, kuras viņi nespēj iegādāties.

Minētie ierosinājumi nespēs būtiski uzlabot lielas daļas pensionāru materiālo stāvokli, tomēr varētu veicināt īstermiņa risku mazināšanu (kas daudziem maznodrošinātiem pensionāriem ir svarīgi) un apziņu gados vecajiem iedzīvotājiem, ka valsts iespēju robežās sniedz viņiem vispusīgu atbalstu grūtajā pārejas posmā uz iestāšanos Eiropas Savienībā.

¹⁰⁶ Latvijas Republikas likums “Par valsts pensijām” (spēkā esošs no 1996. gada 1. janvāra, ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2002. gada 20. martam), Pārejas noteikumi: 15. punkts // Pensijas un sociālā apdrošināšana. – Rīga: Beno Prese, 2002., 58. lpp.

¹⁰⁷ Rita Rуска. Pilns iztikas minimums 84,68 lati // Lauku Avīze, 2001. gada 18. janvāris.

2.5. Secinājumi par iespējamiem īstermiņa riskiem pensionāriem

Šajā nodaļā tika parādīti iespējamie īstermiņa riski, ar kuriem pensionāri var saskarties, Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā. Aptauju dati uzrāda, ka vecos ļaudis uztrauc galvenokārt cenu pieaugums pārtikas precēm, komunālajiem un veselības aprūpes pakalpojumiem. Viņi baidās, ka cenas pieaugs lielos apmēros un atkārtosies 1992. gadā piedzīvotā milzīgā inflācija, kas būtiski pazemināja dzīves līmeni lielākajai daļai Latvijas pensionāru. Tā kā daudzi vecie cilvēki šodien dzīvo materiāli grūtos apstākļos, tad šāda varbūtība viņus nopietni uztrauc.

Tiešām, cenu pieaugums vairākām precēm un pakalpojumiem notiek un arī turpināsies. Pensionārus, tāpat kā pārējo sabiedrību, pārmaiņu procesā uz ekonomikas modernizāciju Eiropas Savienības sastāvā sagaida zināmas grūtības, kas ir raksturīgas pārejas periodam. Faktori, kas izraisa cenu kāpumu, ir dažādi, bet ne visi ir saistīti ar gaidāmo Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Atsevišķām precēm un pakalpojumiem ir gaidāms cenu kāpums, taču kopumā cenas celsies lēnām un pakāpeniski. Turklāt cenu izmaiņas nav gaidāmas pilnīgi visām precēm un pakalpojumiem. Krasāks cenu pieaugums ir gaidāms vienīgi tabakas izstrādājumiem. Intensīvi smēķējošiem pensionāriem tas sagādās papildu grūtības.

Pensionāri ir iedzīvotāju grupa, kuru inflācijas gadījumā aizsargā pensiju indeksācija, tā uzturot pensijas apjomus pašreizējā līmenī. Pensiju indeksācijas mērķis nav palielināt pensijas apjomus, kas daudziem pensionāriem ir visai mazi, bet nodrošināt esošos pensiju apmērus pret inflācijas izraisītām cenu svārstībām. Praktiski gan pastāv vairāki “caurumi” pensiju indeksācijas mehānisma īstenošanā. Pirmkārt, pensiju indeksāciju būtu ieteicams veikt biežāk, tā samazinot laika periodu no cenu kāpuma līdz pensiju indeksācijas veikšanai. Otrkārt, ieteicams mainīt pensiju indeksācijas aprēķināšanas kārtību: inflāciju vajadzētu mērit pēc trim galvenajiem pensionāru patēriņa veidiem – pirmās nepieciešamības pārtikas precēm un izdevumiem par mājokli un veselības aprūpi. Inflāciju aprēķinot pēc vispārējām cenu svārstībām, oficiālais inflācijas rādītājs valstī iznāk neliels, kas pilnībā neatspoguļo daudzu pensionāru pirmās nepieciešamības izdevumus. Tādējādi rodas risks, ka pārejas posmā uz iekļaušanos Eiropas Savienībā īslaicīgi var rasties papildu grūtības tiem Latvijas pensionāriem, kas dzīvo zem minimālā iztikas līmeņa valstī. Lai mazinātu iespējamus īstermiņa riskus, būtu ieteicams pilnveidot pensiju indeksācijas mehānismu, lai tas vairāk atbilstu maznodrošināto gadus veco Latvijas iedzīvotāju interesēm.

Pārejas periods, Latvijai integrējoties Eiropas Savienībā, ir saistīts ar materiālām grūtībām, īpaši maznodrošinātiem pensionāriem. Lai mazinātu iespējamo gados veco cilvēku neapmierinātību, valdībai ir vairākas iespējas:

- 1) mainīt pensiju likumu un daļēji izlīdzināt pensiju apjomus visiem pensionāriem;
- 2) piešķirt pensionāriem ar zemākajām pensijām papildu līdzekļus no valsts budžeta;
- 3) uzlabot pensiju indeksācijas aprēķināšanas kārtību un veikt to biežāk nekā reizi gadā.

1. variants, par kuru iestājas kreiso politisko spēku aktīvi atbalstītā radikālā pensionāru apvienība "Rīdzinieki", ir populistisks un pēc būtības izjauktu visu pastāvošo pensiju sistēmu. Ir saprotama daudzu pensionāru neapmierinātība ar smagajiem materiālajiem apstākļiem un nepatika pret tiem nedaudzajiem pensionāriem, kuri, izmantojot pārejas periodu, salīdzinoši īsā laikā ar lielām sociālām iemaksām spēja izveidot sev liela apjoma pensijas. Tomēr pensiju apjoma vienādošana visiem pensionāriem nespēs būtiski uzlabot maznodrošināto pensionāru dzīves līmeni. Mainot likumu par valsts pensijām apvienības "Rīdzinieki" versijā, zudīs sociālo iemaksu princips. Tas var mazināt strādājošo interesi maksāt nodokļus valstij. Turklāt, izjaucot esošās pensiju sistēmas stabilitāti, pastāv draudi apgrūtināt pensiju izmaksas funkcionēšanu un iespējamās grūtības nodrošināt esošo pensiju izmaksu. Šāds variants nebūtu pieļaujams.

2. variants varētu īstenoties labākajā gadījumā tikai daļēji, ja valdība spētu izbrīvēt līdzekļus no valsts budžeta, panākot lielākus nodokļu ieņēmumus vai atņemot līdzekļus kādai citai nozarei. Iespēja, ka varētu būtiski palielināt t.s. mazās pensijas no valsts budžeta, gan ir visai niecīga: līdzekļi pietrūkst daudzām nozarēm, un E. Repšes vadītās valdības prioritāte ir veselības aprūpes uzlabošana.

Īstenojot 3. variantu, valdība varētu praktiski mazināt iespējamās īstermiņa grūtības, kas pensionāriem varētu rasties saistībā ar Latvijas integrāciju Eiropas Savienībā. Tādā gadījumā pensionāru dzīves līmenis būtiski nepasliktināsies, tāpat kā arī būtiski neuzlabosies tuvākajā laikā. Citu Eiropas Savienības valstu, piemēram, Spānijas un Portugāles pieredze rāda, ka šajās valstīs, iestājoties Eiropas Savienībā, nav notikusi gados veco iedzīvotāju dzīves līmeņa pasliktināšanās.

III nodaļa. Argumenti pensionāriem par Latvijas iestāšanos ES: izplatītākie pārpratumi un mīti par Eiropas Savienību

Ziņas par notikumiem saistībā ar Eiropas Savienību arvien vairāk ienāk Latvijas pensionāru informatīvajā uztverē. Informācijas ir daudz, un tā tiek dažādi interpretēta un pasniegta. Arī dažādas baumas, pārpratumi un mīti izplatās gados veco ļaužu sabiedrībā. Informācijai mūsdienās ir liela ietekme, ar to var pārliecināt cilvēkus par labu vienam vai otram viedoklim.

I nodaļā parādītājās tabulās, kā arī debatēs ar cilvēkiem dažādos Latvijas novados, izteikti vairāki apgalvojumi, kas tiks aplūkoti tuvāk:

- Eiropas Savienība ir vienāda ar Padomju Savienību,
- Eiropas Savienība ir impērija, kurā Latvija zaudēs savu valstisko neatkarību un suverenitāti,
- Latvijai labāk palikt ārpus savienības un saglabāt neitralitāti,
- Eiropas Savienība apdraud latviešu valodas pastāvēšanu,
- Eiropas Savienība neveicina vietējo kultūru,
- Latvija “tiks izpārdota” Eiropas firmām,
- Latvijai būs jāmaksā pārāk liela dalības maksa Eiropas Savienībā,
- Latviju pārpludinās iebraucēji no ārzemēm,
- Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ir tikai politiķu un ierēdņu interesēs.

Tiks apskatītas iespējamās sekas gadījumā, ja vēlētāji nobalsos pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Pensionāriem ir jāsniedz informācija ne tikai par to, kas viņus sagaida Eiropas Savienībā, bet arī par to, kas notiks, ja Latvija neiestāšies ES.

1. apgalvojums. Eiropas Savienība ir vienāda ar Padomju Savienību

Daudzu pensionāru apziņā Eiropas Savienība ir vienāda ar Padomju Savienību. 8. tabulā kā viens no argumentiem, kāpēc balsot pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, ir minēts apgalvojums “ES līdzinās bijušai PSRS”. Šis ir visai izplatīts Eiropas Savienības pretinieku arguments valstī, kas pusgadsimtu atradās PSRS sastāvā.

Kopīgs Eiropas Savienībai un Padomju Savienībai ir vārds “savienība”, kas Latvijā daļai pensionāru rada negatīvas asociācijas. Pasaulē šis vārds tiek lietots bez negatīvas nokrāsas. Arī apzīmējums “Baltijas valstu savienība”, kas nozīmētu savstarpējās sadarbības attīstības augstāku pakāpi, Latvijā tiek lietots bez vārdam “savienība” bieži vien raksturīgās negatīvās nozīmes. Līdzīgi ir ar vārdu “komisārs”: padomju laiku komunistu “poļitrukiem” bija pilnīgi citas funkcijas nekā Eiropas Komisijas komisāriem, kuri ir drīzāk liela mēroga vadītāji jeb nozares ministri. Briseles ierēdņi, kurus daudzi kritizē, ir augsti kvalificēti speciālisti no visām ES dalībvalstīm, ar pieredzi un vairāku svešvalodu prasmi.

19. tabulā atspoguļoti daži fakti,¹⁰⁸ kas pierāda milzīgo atšķirību starp Eiropas Savienību un PSRS.

19. tabula. Atšķirības starp Padomju Savienību un Eiropas Savienību

Padomju Savienība	Eiropas Savienība
1940. gadā Latvijas Saeimas vēlēšanas noritēja svešas valsts – PSRS karaspēka klātbūtnē, un ievēlētā Saeima nelikumīgi nobalsoja par iestāšanos PSRS (jautājums bija jālemj visas tautas nobalsošanā, bet tas netika izdarīts). 1940. gada Saeimas vēlēšanās jautājums par Latvijas pievienošanos PSRS nemaz nefigurēja.	Šī gada 20. septembrī notiks referendums par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, un Latvijas pilsoņi varēs brīvi izteikt savu gribu bez svešas armijas klātbūtnes.
Padomju Savienība ar militāru spēku pievienoja sev citas valstis (Besarābijas jeb Moldovas un Baltijas valstu pievienošana notika pēc tam, kad tajās bija iegājis padomju karaspēks).	Eiropas Savienība ir demokrātiska valstu savienība, kurā, lai veicinātu savas nacionālās intereses, brīvprātīgi iestājušās lielākā daļa Rietumeiropas valstu, arī senas demokrātijas citadeles kā Lielbritānija, Nīderlande, Zviedrija un citas.
Atļauta tikai viena partija (komunistu).	Daudzpartiju sistēma ES valstīs.
Viena vadošā valoda (krievu valoda).	ES oficiālās valodas ir visu dalībvalstu oficiālās valodas.

¹⁰⁸ Daļēji pēc: Eduards Bruno Deksnis. Eiropas Savienība: mīti un īstenība. – Rīga: Junda, 1996., 139. lpp.

Visi svarīgākie ekonomiskie, politiskie, sociālie u.c. jautājumi tika izņemti Maskavā, t.i., pēc centra rīkojumiem. Pašās republikās tika risināti mazsvarīgi jautājumi.

Galvenie lēmumu pieņēmēji – Komunistiskās partijas ģenerālsēkretārs, Politbirojs un Centrālā Komiteja.

Gandrīz neierobežotas pilnvaras piešķirtas Valsts drošības komitejai un citām represīvajām struktūrām.

Miljoniem cilvēku tika pakļauti politiskām represijām bez tiesas spieduma – nošauti, izsūtīti uz Sibīriju, ieslodzīti koncentrācijas nometnēs un cietumos.

Padomju Savienībā cilvēktiesības nepastāvēja, cilvēka dzīvībai lielas vērtības nebija.

Zem lozunga “padomju tautu tuvināšana” notika plaša mēroga rusifikācijas pasākumi un mērķtiecīga masveida krievu cilvēku ieplūdināšana pārējās PSRS republikās.

Briselē tiek risināti vairāki ekonomiska rakstura jautājumi, īpaši lauksaimniecībā, bet ne visās nozarēs. Konsultācijas ārlietu, iekšlietu, sociālajos un citos jautājumos.

Lēmumu pieņēmēji: ES kopīgos jautājumos – visu dalībvalstu vadītāju sapulce – ES Padome, Eiropas Komisija un Eiropas Parlaments; valstu ārlietu, aizsardzības, iekšlietu, migrācijas, nodokļu un sociālajos jautājumos – katra valsts pati.

Policijas struktūras ir pakļautas demokrātiskai kontrolei un atrodas dalībvalstu iekšējā kompetencē. ES koordinē starptautiskās noziedzības apkarošanu.

Šāda situācija Eiropas Savienībā nav iedomājama.

Ikvienam ES iedzīvotājam ir reālas tiesības vērsties tiesā, ja tiek ierobežotas viņa tiesības, tai skaitā cilvēktiesības.

Nav vienas vadošās tautas (ne angļu, ne franču, ne vācu). Tikai 5 miljoni ES pilsoņu (no 371 miljona) dzīvo ārpus savas nacionālās valsts ES ietvaros.

PSRS beigu posmā tika pielietota vardarbība un militārs spēks Tbilisi, Rīgā, Viļņā un citur. Notika asiņaini etniskie konflikti Kaukāzā un citur.	ES veicināja mieru starp Vāciju un Franciju pēc 2. pasaules kara beigām. ES teritorijā nav bruņotu konfliktu.
Salīdzinoši nabadzīgas republikas, ar sabrūkošu ekonomiku PSRS beigu posmā.	Ekonomiski attīstītas valstis ar nodrošinātu labklājību lielākai daļai iedzīvotāju.

Eiropas Savienību ir grūti salīdzināt ar bijušo Padomju Savienību: tās ir pārāk dažādas.

2. apgalvojums. Eiropas Savienība ir impērija, kurā Latvija zaudēs savu valstisko neatkarību un suverenitāti

Pensionāriem uztraucas, vai Eiropas Savienība neveidojas par lielvalsti. Vai ES nav kļuvusi par federatīvu valsti vai impēriju? Vai Latvija, iestājoties Eiropas Savienībā, nezaudēs savu neatkarību un suverenitāti (sk. 8. tabulu), kas izcīnīta tikai pirms 12 gadiem – 1991. gadā?

Valsts suverenitāti var definēt kā “formālu vai juridisku tiesīgumu noteikt likumus un rīkoties zināmā ģeogrāfiskā vai funkcionālā telpā”.¹⁰⁹ Valsti veido trīs galvenie elementi: 1) noteikta teritorija, 2) šai teritorijai piesaistītie iedzīvotāji – valsts suverēnā tauta, 3) publiskā vara un mehānisms, kas realizē varu – parlaments, valdība, tiesa, armija, policija un citas institūcijas.¹¹⁰

Teritorija: Eiropas Savienībā ietilpstošās valstis ir saglabājušas savu noteikto teritoriju un pasaules kartē ir iezīmēta attiecīgās valsts teritorija.

Iedzīvotāji: Eiropas Savienībā ietilpstošajās valstīs – Francijā, Spānijā, Lielbritānijā, Īrijā, Dānijā, Zviedrijā, Somijā, Vācijā, Beļģijā, Nīderlandē, Luksemburgā, Itālijā, Grieķijā, Portugālē un Austrijā dzīvo galvenokārt šo valstu pilsoņi un iedzīvotāji.

Publiskā vara un mehānisms, kas realizē varu: katrā Eiropas Savienības valstī ir savs nacionālais parlaments (likumdošanas institūcija), sava nacionālā valdība (izpildvara), savas valstī pārvaldošās institūcijas – policija, armija u.c.

Lai arī valsts suverenitāte, pieaugot valstu savstarpējai atkarībai, starpvalstu attiecībās ir relatīva, tomēr ES valstis saglabā zināmu suverenitāti. Dalībvalstu

¹⁰⁹ Daina Bleiere. Mazas valsts ārpolitiskā autonomija // Latvija pasaules politikā: iespējas un ierobežojumi (zinātniskā redaktore Žaneta Ozoliņa). – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2001., 31. lpp.

¹¹⁰ Ievads politikā (zinātniskā redaktore Žaneta Ozoliņa). – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998., 212. lpp.

---

vadītāju kopējas vienošanās ir tās, kas nosaka un virza uz priekšu Eiropas Savienības kopīgos jautājumus. Ja kāda valsts nepiekrīt pārējo valstu viedoklim, pastāv veidi, kā aizstāvēt savu pozīciju un intereses. Reālos lēmumus pieņem valstis, nevis Briseles ierēdņi.

Federatīvu valsti var definēt kā valstu apvienību, kurā arī pašai organizētajai valstu savienībai – federācijai – piemīt valsts kvalitāte.¹¹¹ Federācijas centrālo institūciju kompetencē parasti ir ārlietas.¹¹² Eiropas Savienība, neskatoties uz daudzu politiķu retoriku,¹¹³ pēc būtības neatbilst federatīvas valsts vai lielvalsts pazīmēm, jo tai, piemēram, nav kopējas armijas un policijas.¹¹⁴ Kaut arī ES dalībvalstis sadarbojas un koordinē savu rīcību noziedzības apkarošanā vai starptautiskās miera uzturēšanas operācijās, katrai valstij ir sava armija un policija, kas nodrošina kārtību un drošību. Vairākas ES valstis gan vēlas izveidot ātrās reaģēšanas spēkus miera uzturēšanas nolūkiem, taču tie vairāk ir centieni reaģēt uz Eiropas Savienības ārpolitikas neveiksmēm Balkānos vai paust savu atšķirīgo nostāju no ASV Irākas kara jautājumā. ES ātrās reaģēšanas spēki, kas vēl ir tikai veidošanās stadijā, neaizstās valstu nacionālos bruņotos spēkus.

Eiropas Savienībai nav nopietna militāra spēka kā kolektīvam veidojumam: atsevišķām ES dalībvalstīm ir spēcīgas armijas, bet ne Eiropas Savienībai kā kopienai. Tā kā ES kopējā ārējā politika ir visai maz spējīga, īpaši krīžu laikā, tad arī ES kopēja aizsardzības politika līdz šim reāli nav pastāvējusi. Atšķirīgie ES valstu viedokļi (vienā pusē – Lielbritānija un Spānija, pretējā pusē – Francija un Vācija) 2003. gada martā Irākas jautājumā ir spilgts piemērs. Visticamāk, NATO arī turpmāk paliks galvenais Eiropas drošības garants, lai arī kādas būtu idejas par kopējas ES armijas veidošanu.¹¹⁵

Pašreizējā ES ir politiski vāja struktūra, kurai trūkst daudzu faktoru, lai to varētu saukt par federatīvu valsti vai lielvalsti:

- 1) Eiropas Savienībai nav vienas centrālās valdības,
- 2) praktiski nav kopējas armijas un policijas,
- 3) nav nozīmīgas kopējas ārpolitikas: konsultācijas atsevišķos jautājumos nenozīmē vienotu kopēju ārpolitiku,
- 4) dalībvalstis īsteno savu sociālo politiku,
- 5) nav kopējas izglītības politikas, izņemot savstarpēju diplomu un zinātnisko grādu atzīšanu un studentu brīvu kustību,

¹¹¹ Reinholds Cipeliuss. Vīspārējā mācība par valsti. – Rīga: AGB, 1998., 299., 48. lpp.

¹¹² Turpat, 300. lpp.

¹¹³ Piemēram, Vācijas ārlietu ministra Joškas Fišera (Joscha Fischer) runa 2000. gada 12. maijā Berlīnes Humbolta universitātē – vizija par nākotnes Eiropas federāciju.

¹¹⁴ Jan Zielonka. Should Europe Become a State? A Neo-Medieval Solution // The Pro-European Reader, edited by Dick Leonard and Mark Leonard – Palgrave, 2002, p. 178.

¹¹⁵ Turpat, pp. 181-183.

- 6) ES nenosaka kopēju kultūras politiku savām dalībvalstīm,
 7) nav izteiktas kopējas Eiropas identitātes, kas veidotos no kopējas vēstures, kultūras vai filozofijas: dominē katras valsts nacionālā identitāte.¹¹⁶
 Minētie jautājumi paliek galvenokārt pašu valstu kompetencē.

Valstis, kas veido Eiropas Savienību, tuvākajā nākotnē nav gatavas atteikties no savas nacionālās suverenitātes un saglabās reālu valstisko patstāvību.

3. apgalvojums. Latvijai labāk palikt ārpus savienības un saglabāt neitralitāti

Izplatīts ir viedoklis, ka Latvijai labāk īstenot neitralitāti.

Neitralitāti var analizēt gan no militārā aspekta, gan arī no ekonomiskās puses.

Viedokli par militāru jeb bruņotu neitralitāti Latvijas gadījumā atspēko tās skaudrā vēstures pieredze. 1939.-1940. gadā Latvija deklarēja vienpusēju neitralitāti, tomēr valsti no neatkarības zaudēšanas tas neglāba. Latvijas gaidāmā iestāšanās NATO veicinās valsts militārās drošības uzlabošanu. Drošības politikā Latvija nepaliks neitrāla.

Ekonomiskā politikā Latvijai teorētiski varētu būt vismaz 3 lielākas izvēles:

- 1) integrēties Eiropas Savienībā,
- 2) ekonomiski tuvināties Neatkarīgo Valstu Savienībai,
- 3) saglabāt zināmu neitralitāti un palikt ārpus abām savienībām, kā, piemēram, Šveice un Norvēģija.

20. tabulā sniegti Pasaules Bankas dati – šo trīs iespējamo ekonomiskās attīstības virzienu valstu nacionālais ienākums uz vienu iedzīvotāju, kas sniedz zināmu ieskatu par iedzīvotāju labklājības līmeni šajās valstīs.

20. tabula. Nacionālais ienākums uz vienu iedzīvotāju Eiropas Savienībā, Neatkarīgo Valstu Savienībā, Baltijas valstīs, Šveicē un Norvēģijā

Valsts	Piederība reģionālai valstu savienībai	Nacionālais ienākums uz vienu iedzīvotāju (USD)	Vieta pasaules rangū tabulā
Luksemburga	Eiropas Savienība	42 060	1.
Šveice	ārpus ES	38 140	3.
Norvēģija	ārpus ES	34 530	6.
Dānija	Eiropas Savienība	32 280	8.

¹¹⁶ Andrew Moravcsik. Federalism in the European Union: Rhetoric and Reality // The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the United States and the European Union, edited by Kalypsa Nicolaidis and Robert Howse – Oxford University Press, 2001, pp. 163-167, 176-179.

Zviedrija	Eiropas Savienība	27 140	11.
Austrija	Eiropas Savienība	25 220	14.
Somija	Eiropas Savienība	25 130	16.
Vācija	Eiropas Savienība	25 120	17.
Nīderlande	Eiropas Savienība	24 970	18.
Beļģija	Eiropas Savienība	24 540	20.
Lielbritānija	Eiropas Savienība	24 430	21.
Francija	Eiropas Savienība	24 090	23.
Īrija	Eiropas Savienība	22 660	24.
Itālija	Eiropas Savienība	20 160	30.
Spānija	Eiropas Savienība	15 080	38.
Grieķija	Eiropas Savienība	11 960	47.
Portugāle	Eiropas Savienība	11 120	49.
Igaunija	ceļā uz Eiropas Savienību	3 580	82.
Lietuva	ceļā uz Eiropas Savienību	2 930	92.
Latvija	ceļā uz Eiropas Savienību	2 920	93.
Baltkrievija	Neatkarīgo Valstu Savienība	2 870	94.
Krievija	Neatkarīgo Valstu Savienība	1 660	114.
Kazahstāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	1 260	125.
Turkmenistāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	750	143.
Ukraina	Neatkarīgo Valstu Savienība	700	144.
Gruzija	Neatkarīgo Valstu Savienība	630	146.
Azerbaidžāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	600	148.
Armēnija	Neatkarīgo Valstu Savienība	520	155.
Moldova	Neatkarīgo Valstu Savienība	400	162.
Uzbekistāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	360	171.
Kirgizstāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	270	184.
Tadžikistāna	Neatkarīgo Valstu Savienība	180	197.

Avots: World Development Indicators 2002 // <http://www.worldbank.org/data/wdi2002/index.html>

Tabulā redzams, ka Eiropas Savienības valstīs, Šveicē un Norvēģijā ekonomiskās attīstības līmenis ir ievērojami augstāks nekā Latvijā un pārējās Baltijas valstīs, kamēr Krievijā un pārējās NVS valstīs attīstības līmenis ir zemāks. Vērtējot pēc iedzīvotāju dzīves līmeņa, Latvijai būtu izdevīgāk tuvināties Eiropas Savienībai vai īstenot Šveicei un Norvēģijai līdzīgu ekonomisko politiku. Vai Latvija var īstenot ekonomisku neitralitāti?

Šveice ir pasaules banku centrs, kuras bankās ir koncentrēti lieli finanšu līdzekļi no visas pasaules. Gan Pirmajā pasaules karā, gan arī Otrajā pasaules karā

---

neviens no karojošām pusēm nevēlējās iebrukt Šveicē. Visiem bija izdevīgi uzglabāt savus naudas līdzekļus vienā valstī, zinot, ka tas ir pilnīgi droši. Šveici no karu vētrām izglāba nevis tās labi bruņotā armija, bet gan finansiāli apsvērumi: apkārtējās valstis nebija ieinteresētas sagraut lielisko patvēruma vietu savām finanšu rezervēm.

Norvēģija, kurai atrašanās NATO sastāvā garantē militāro drošību, ir apveltīta ar bagātīgiem dabas resursiem – naftu, gāzi un zivīm. Norvēģija ir sasniegusi tik lielu turību un vispārējās labklājības līmeni, ka var atļauties dzīvot no saviem resursiem un nesteigties iestāties Eiropas Savienībā. Norvēģiem ir bijušas debates parlamentā par valsts budžetu, par problēmu – kur likt naudu, kas paliek pāri? To, ka Latvijai nederēs norvēģu piemērs, savas vizītes laikā Latvijā atzina Norvēģijas ārlietu ministrs.¹¹⁷

Norvēģijai Eiropas Ekonomiskās asociācijas līgums sniedz pieeju Eiropas Savienības tirgum, taču norvēģu eksportētājiem uz ES ir jāmaksā augstas ievadmuitas. Daudzi norvēģu zvejnieki tagad apsver iespēju piedalīties Eiropas Savienības kopējā zivsaimniecības politikā un dalīties ar kvotām, lai atvieglotu sev pieeju ES tirgum. Atrodoties ārpus Eiropas Savienības, Norvēģija faktiski pilda daudzas ES direktīvas. Tomēr Norvēģija sāk izjust zināmu savas valsts ietekmes deficītu Eiropā, nepiedaloties daudzu svarīgu lēmumu pieņemšanā. Pēc gaidāmās Eiropas Savienības paplašināšanās 2004. gadā Norvēģija zaudēs brīvo pieeju pašreizējo ES kandidātvalstu tirgum.¹¹⁸ Jaunākās sabiedriskās domas aptaujas rāda, ka Norvēģijā palielinās atbalsts Eiropas Savienībai.¹¹⁹ Notiek diskusijas par iespēju nākotnē iekļauties ES. Nav izslēgts, ka laika gaitā, pēc veiksmīgas ES paplašināšanās norvēģi varētu mainīt savu līdzšinējo atturīgo nostāju.

Jāsecina, ka Šveices un Norvēģijas īpašais stāvoklis ir uzskatāms par savdabīgu izņēmumu, kāds Latvijai ar tās ierobežotajiem līdzekļiem mūsdienā globalizētājā pasaulē nav iespējams. Straujas globalizācijas apstākļos būtiski pieaug valstu savstarpējā saistība. Latvija nespēs īstenot neitralitāti ekonomiskā politikā, norobežojoties no apkārtējās pasaules ar necauraidīgu robežu, protekcionismu un augstām ievadmuitām. Eiropas Savienības kopējais tirgus Latvijas ārējā tirdzniecībā jau aizņem divas trešdaļas no kopējā apjoma. Latvijai nav citas nopietnas alternatīvas, kā turpināt iesākto ekonomikas integrāciju Eiropas Savienībā.

¹¹⁷ Anita Brauna. Norvēģu paraugs // Diena, 2002. gada 26. aprīlis.

¹¹⁸ Viestarts Gaillītis. Norvēģija izjut ietekmes deficītu Eiropā // Diena, 2002. gada 25. aprīlis.

¹¹⁹ Aptauja: lielākā daļa norvēģu atbalsta iestāšanos ES – 2003. – 15. janvāris // <http://www.defni.lv>; Norvēģijā aug ES atbalstītāju skaits // Diena, 2003. gada 18. janvāris.

4. apgalvojums. Eiropas Savienība apdraud latviešu valodas pastāvēšanu

Valsts valoda vecākās paaudzes latviešu tautības iedzīvotājiem ir īpaši svarīgs jautājums. Daudzi pensionāri izsaka bažas par latviešu valodas ietekmes un nozīmes samazināšanos (sk. 6. un 11. tabulu).

Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā, latviešu valoda paliks vienīgā valsts valoda Latvijā. Valodniece Ina Druviete norāda, ka “tikai no mums – Latvijas sabiedrības un Latvijas atbildīgajām institūcijām – ir atkarīgs, vai latviešu valoda 22. gadsimtu sagaidīs kā ģimenes un kultūras valoda, vai arī mēs varēsim pavērt mūsu valodai plašākus apvāršņus visas Eiropas mērogā”.¹²⁰ Protams, valodnieki atzīst arī to, ka nākotnes Eiropā lielākas izglītības un darba iespējas pavērsīs tiem, kuri pratīs vairākas – vismaz divas svešvalodas.

Latviešu valoda būs oficiālā Eiropas Savienības valoda. Visiem Latvijas iedzīvotājiem būs tiesības no jebkuras ES institūcijas saņemt informāciju – gan iesniegt iesniegumu, gan saņemt atbildi – latviešu valodā. Latvijas valstsvīri un deputāti Eiropas Savienības oficiālajās sanāksmēs varēs uzstāties savas valsts valodā, kā arī dzirdēt citu sacītā tulkojumu latviešu valodā. Visi ES likumdošanas akti – direktīvas, regulas un lēmumi – būs pieejami latviešu valodā. Pieejamību latviešu valodā, tāpat kā citās ES valodās, nodrošinās tulku dienests.¹²¹

Vai latviešu valoda neizzudīs angļu valodas spiediena rezultātā? “Angļu valodas loma pieaug banku sfērā, arī izklaides industrijā, piemēram, dziesmu tekstos. Bet latviešu valodu kā Latvijas sabiedrības kopīgo valodu un kā latviešu ģimenēs lietoto valodu tā neapdraud. Šajā ziņā latviešu valodu daudz vairāk apdraud krievu valoda, kurai ir liels runātāju kolektīvs,” uzskata Ina Druviete. “Mūsu uzdevums ir panākt, lai latviešu valoda būtu sabiedrības saziņas valoda. Lai latvieši ar latviešu valodas pratējiem runātu latviski.”¹²²

Vai Eiropas Savienībā būs viena kopīga valoda, piemēram, angļu valoda? Neskatoties uz izplatīto uzskatu par angļu valodas universālu zināšanu visā Eiropas Savienībā, tikai nepilna trešdaļa ES iedzīvotāju var sarunāties šajā valodā.¹²³ Sarunāties angļu valodā vairāk var ziemeļvalstīs, mazāk Francijā u.c. ES dienvidu valstīs. Eiropas Savienībā kā starpniekvaloda biežāk dominē angļu valoda, tad seko franču, vācu un spāņu valodas. Tuvākajā nākotnē Eiropas Savienības līmenī nav paredzams tāds likums, kāds ir spēkā Latvijā, kas angļu valodai piešķirīs pirmās svešvalodas statusu.¹²⁴

¹²⁰ Latviešu valoda Eiropas Savienībā. – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

¹²¹ Turpat.

¹²² Turpat.

¹²³ Andrejs Veisbergs. Valodas Latvijā pasaules un ES kontekstā // Diena, 2002. gada 19. oktobris.

¹²⁴ Latviešu valoda Eiropas Savienībā. – Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

Valodu vienlīdzība ir viens no Eiropas Savienības pamatprincipiem, kas tās līgumos tika ierakstīts pirms piecdesmit gadiem, kad kopienā bija tikai sešas valstis un četras valodas. Katra jaunā ES valsts ir ienākusi ar savu valodu, un tā tas būs arī ar Austrumeiropas valstīm. Eiropas Savienību raksturo kultūru un valodu dažādība.¹²⁵

Kā uzskata Latvijas Universitātes profesors, valodnieks un tulks Andrejs Veisbergs, iestājoties Eiropas Savienībā, latviešu valoda var tikt veicināta:

- Pirmkārt, valsts valodai iegūstot oficiālas valodas statusu Eiropas turīgāko valstu vidū, tā iegūs papildu nozīmi un cels savu ekonomisko vērtību. Eiropas Savienībā ir diezgan daudz valodu, kurām nav šī oficiālā statusa, lai gan tās ir krietni lielākas par latviešu valodu, piemēram, kataloņu valoda Spānijā, kurā runā vairāki miljoni.
- Otrkārt, Eiropas Savienība cenšas pretoties gan vienas valodas dominēšanai, gan valodu izzušanai kā tādai. Eiropas Savienība piedāvā reālas iespējas un pat struktūras, kā veicināt latviešu valodu. Valodas jautājums ir atkarīgs no pašiem latviešiem, vai viņi piedāvātās iespējas vēlēšies izmantot. Ar iespēju jāsaprot oficiālās valodas statuss latviešu valodai. Ar struktūru – tulkošanas iespējas, kādas tiks un jau tiek piedāvātas.¹²⁶

A. Veisbergs norāda arī par tulkošanas iespējām Eiropas Savienībā:

- Pirmkārt, rakstiskā tulkošana. Eiropas Savienība prasa, lai tās direktīvas, regulas un noteikumi būtu pieejami visās oficiālajās valodās. Šo darbu veic Tulkošanas un terminoloģijas centrs un dažādas ministrijas. Sistemātiskais tulkošanas darbs veicina arī latviešu valodu – bagātina vārdu krājumu un standartizē terminoloģiju.
- Otrkārt, mutvārdu saziņa. Arī šeit Eiropas Savienība paredz tulkojuma nodrošināšanu. Iespējams gan, ka tulkošanas process (kas ir visai dārgs un apmaksāts no kopējā budžeta) lielākoties tiks nodrošināts tikai atsevišķās ceremoniālās reizēs. Angļu valodu latviešiem neviens neuzspiedīs, bet dzimtās valodas konsekventa lietošana ar tulkošanas palīdzību būs atkarīga no pašiem Latvijas pārstāvjiem.¹²⁷

Iestājoties Eiropas Savienībā, oficiālais latviešu valodas statuss varētu būt papildu stimuls nelatviešiem apgūt valodu Latvijā. Ieteikumi par valodas politiku Latvijā, aicinājumi to liberalizēt vēl vairāk, Latvijai esot Eiropas Savienībā, mazināsies. Pieredze rāda, ka Eiropas Savienības valstis diezgan kūtri pilda tām nevēlamus humanitārās sfēras lēmumus.¹²⁸

¹²⁵ Anita Brauna, Kristīne Plamše. Latvieši ES institūcijās varēs sazināties dzimtajā valodā // Diena, 2002. gada 12. jūlijs.

¹²⁶ Andrejs Veisbergs. Valodas Latvijā pasaules un ES kontekstā // Diena, 2002. gada 19. oktobris.

¹²⁷ Turpat.

¹²⁸ Turpat.

Latviešu valodas stāvoklis ir būtiski uzlabojies, salīdzinot ar 80.–jiem gadiem. Izmantojot piedāvātās iespējas, no pašiem latviešiem būs atkarīgs, cik lielā mērā latviešu valodas saglabāšana un attīstība tiks veicināta Eiropas Savienības sastāvā.

5. apgalvojums. Eiropas Savienība neveicina vietējo kultūru

Aptauju dati parāda, ka daļa aptaujāto pensionāru ir nobažījušies par Latvijas kultūras pagrimumu Eiropas Savienības sastāvā (sk. 6., 8., 11. tabulu). Pensionāri vēlas iegūt plašāku informāciju par atbalstu kultūrai Eiropas Savienībā (sk. 10. tabulu).

Eiropas Savienības valstīs dzīvojošās tautas saglabā savu kultūru. Lai gan Eiropas integrācija ir radījusi jaunas ekonomiskās iespējas, tomēr kultūra, valoda, pasaules uzskats un tradīcijas katrai tautai paliek savas. Dzīvesveida un vērtību novērtēšanā var izskaidrot ar ASV kultūras ietekmi, nevis ar Eiropas integrācijas procesiem. Kultūras jomā notiek pretēji procesi ekonomikas kooperācijai: Eiropas tautas pievērš lielu uzmanību savu nacionālo kultūru atbalstam.¹²⁹

Eiropas Savienībā ir vairāki finanšu avoti, no kuriem ir iespējams saņemt atbalstu kultūras projektiem. Svarīgākie no tiem ir programma “Kultūra 2000”, kuras finansējums ir pieejams arī ES kandidātvalstīm, un strukturālie fondi (Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Eiropas Sociālais fonds), no kuriem līdzekļus piešķir tikai ES dalībvalstīm. Strukturālie fondi kultūru vērtē pēc tās ieguldījuma tautsaimniecības un sociālajā attīstībā. Līdzekļi kultūras attīstībai tiek piešķirti, ja konkrētais projekts sekmē valsts ekonomisko un sociālo attīstību, piemēram, ceļ reģiona konkurētspēju, rada jaunas darba vietas vai palīdz saglabāt esošās, veido pievilcīgu, cilvēkiem tīkamu vidi. Finansējums tiek piešķirts, balstoties uz katras valsts izstrādāto attīstības plānu. Savas prioritātes katra valsts nosaka pati. Tā, piemēram, Somijā laikā no 1995. gada līdz 1999. gadam no Eiropas Savienības strukturālajiem fondiem finansēja 1141 projektu par kopējo summu 43,7 miljoni eiro (apmēram 25 miljoni latu). Līdzekļus piešķir kultūras mantojumam, kultūras tūrismam, uzņēmējdarbībai kultūras jomā, kultūras pakalpojumiem laukos.¹³⁰

Attiecībā uz Latviju jau šobrīd darbojas ES programma “Kultūra 2000”. Tā ir paredzēta Eiropas valstu unikālo kultūru saglabāšanai un veicināšanai visās mākslas nozarēs – literatūrā, teātrī, vizuālajā mākslā, mūzikā, dejā, arhitektūrā u.c. Projektu pieteikumus var iesniegt gan valstiskas, gan arī nevalstiskas kultūras institūcijas. Programma ir paredzēta pieciem gadiem – no 2000. gada sākuma līdz 2004. gada beigām.

¹²⁹ Aija Čālite. Franču birokrāti, zviedru demokrāti un angļu snobi? // Lauku Avīze, 2002. gada 17. oktobris.

¹³⁰ Irbe Treille. Gotlandes atziņas: kas veicina nacionālo kultūru // Lauku Avīze, 2002. gada 14. novembris.

Latvija programmā “Kultūra 2000” piedalās kopš 2001. gada. Tas dod Latvijas kultūras institūcijām iespēju saņemt finansiālu atbalstu projektiem dažādās kultūras jomās. Programmas mērķis ir veicināt kultūras pieejamību un jaunradi, saglabājot nacionālo savdabību. Latvijas ikgadējā dalības maksa programmā ir 100 000 eiro. Programmas ietvaros ir iespējams iegūt daudz lielāku finansiālu atbalstu:

- viena gada sadarbības projektiem: 50 000 – 150 000 eiro;
- daudzgadu sadarbības projektiem: līdz 300 000 eiro gadā;
- sadarbības projektiem trešajās valstīs: 50 000 – 150 000 eiro;
- tulkošanas projektiem: 50 000 eiro.

Programmas “Kultūra 2000” projektos kopīgi ir jāiesaistās vairākām valstīm.¹³¹

Latvijas ieguvumi, piedaloties Eiropas Savienības programmā “Kultūra 2000”: 2001. gadā programmas ietvaros tika finansiāli atbalstīti 5 projekti, 2002. gadā – 8 projekti ar Latvijas kultūras institūciju piedalīšanos, tai skaitā:

- Bauskas pils muzejs – “Vēsturisko amatu renesanse un moderno tehnoloģiju sintēze 15. gs. Bauskas cietokšņa drupu konservācijā”. Programmas “Kultūra 2000” ietvaros ES piešķīra 82 tūkstošus eiro (~45 920 latu) Bauskas pilsdrupu saglabāšanai. Pilsdrupu konservāciju veica čehu restauratori, piesaistot spāņu speciālistus. Tika organizēts simpozījs par drupu konservācijas metodēm, seminārs un konference restauratoriem, atvērto durvju dienas, mobilā ekspozīcija cilvēkiem ar redzes traucējumiem, kā arī izdots rakstu krājums “Drupu stāvoklī esošu arhitektūras pieminekļu aprūpes metodes un praktiskā darba pieredze”.
- Latvijas Rakstnieku savienības literārās sadarbības projekts “Baltic Ring”. Tika organizēti semināri un darba grupas, attīstīta sadarbība starp rakstniekiem un māksliniekiem, kas darbojas literatūras nozarē, kā arī veicināta tulkojumu, rakstnieku darbu un darbības pieredzes apmaiņa.
- Rēzeknes rajona kultūras pārvaldes departamenta projekts vizuālās mākslas jomā “Young Art”. Projekta ietvaros tika rīkots starptautisks forums jauniešiem dizaineriem no trijām valstīm (Latvijas, Lietuvas, Francijas), dodot iespēju veidot skatuves dizainu dažādiem skatuviskiem priekšnesumiem.

Katru gadu tiek atbalstīti projekti grāmatniecības un tulkošanas jomā.¹³²

No 2002. gada Latvijas filmu un televīzijas producenti var pretendēt uz Eiropas Savienības “Media Plus” un “Media Apmācība” programmu finansējumu. Programmu mērķis ir atbalstīt Eiropas kino ražotājus filmu un TV projektu sagatavošanā, veicināt filmu nozares attīstību Eiropā, uzsverot un saglabājot ikvienas tautas kultūras savdabību. Programmas paredzētas pieciem gadiem – no 2001. gada sākuma līdz 2005. gada beigām. Pirmie “Media” programmas pro-

¹³¹ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 6. februāris.

¹³² Turpat.

jekti Latvijā tiks realizēti 2003. gadā. “Media” programma finansē līdz 50% no projekta summas. Iespējamais atbalsts dokumentālajām filmām ir no 10 000 līdz 30 000 eiro, spēlfilmām – no 20 000 līdz 50 000 eiro, animācijas filmām – no 10 000 līdz 80 000 eiro. Maksimālo summu var saņemt tikai pilnmetrāžas animācijas filmas, kuras demonstrē kinoteātros.¹³³

ES programmu pieteikumos pastāv liela konkurence un augstas prasības projektu rakstīšanai, kas prasa īpašas zināšanas un prasmi. Latvijā ieteicams veicināt kvalificētu konsultantu izglītošanu un sagatavošanu, kas palīdzētu labu ideju autoriem uzrakstīt konkurētspējīgus pieteikumus. Eiropas Savienības programmas piedāvā atbalstu kultūras projektiem, kuru iespēju robežās vajadzētu izmantot.

6. apgalvojums. Latvija “tiks izpārdota” Eiropas firmām

Vai pēc iestāšanās Eiropas Savienībā Latviju “izpirks” un “viss piederēs tikai ārzemniekiem”?

Latvijā jau tagad ir daudz ārzemju, arī Eiropas Savienības valstu pilsoņiem piederošu uzņēmumu un firmu. Viena no Eiropas Savienības četrām ekonomiskajām brīvībām – brīva kapitāla kustība – paredz noņemt ierobežojumus nekustamo īpašumu pirkšanai un pārdošanai. Latvijā kapitāla brīvība faktiski ir ieviesta. Eiropas Savienības un citu valstu kapitāls Latvijā ir ienācis.

Saskaņā ar “Lursoft” statistiku (2003. gada martā), skaita ziņā ārzemniekiem pieder 5,8% uzņēmumu (ar ārzemju kapitālu vairāk nekā 50%) no visiem Latvijā reģistrētiem uzņēmumiem.¹³⁴ Pēc apjoma ārzemju investīcijas veido 23,8% no uzņēmumu kopējā reģistrētā pamatkapitāla.¹³⁵

21. tabulā redzams, ka no 10 valstīm, kas visvairāk ir ieguldījušas investīcijas Latvijā, 6 ir Eiropas Savienības valstis, kuru vidū ir ģeogrāfiski tuvākās kaimiņvalstis – Zviedrija, Dānija, Vācija un Somija. Kopumā Eiropas Savienības valstīm Latvijā pieder mazliet vairāk nekā puse (52,5%) no ārzemju investīcijām.¹³⁶ Lielī ieguldījumi Latvijā ir ASV un citām valstīm, kas nav Eiropas Savienībā.

¹³³ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 6. februāris.

¹³⁴ Kopējais uzņēmumu skaits Latvijā – 169 339. Kopuzņēmumu skaits ar ārvalstu līdzdalību – 9 844. Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 13. martam // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_055.html // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_144.html

¹³⁵ Uzņēmumu reģistrētais kopējais pamatkapitāls – 4 760 820 412 Ls. Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas uzņēmumu reģistrētajā pamatkapitālā – 1 132 064 181 Ls. Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 13. martam // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_055.html // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_006.html

¹³⁶ Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas uzņēmumu reģistrētajā pamatkapitālā. Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 13. martam // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_006.html

21. tabula. Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas uzņēmumu reģistrētajā pamatkapitālā

Nr.	Valsts	Ieguldījumi Latvijā (Ls)
1.	Zviedrija	154 057 422,06
2.	Dānija	140 307 718,04
3.	ASV	127 135 950,51
4.	Vācija	93 250 403,83
5.	Norvēģija	87 570 352,80
6.	Krievija	78 502 326,41
7.	Igaunija	72 804 310,57
8.	Somija	64 316 553,65
9.	Lielbritānija	54 320 935,44
10.	Nīderlande	46 154 112,81

Avots: Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 13. martam // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_006.html

Pēc investīciju apjoma lielākie ārvalstu investoru uzņēmumi ir parādīti 22. tabulā. 10 lielāko ārvalstu firmu vidū no Eiropas Savienības valstīm ir 4 investori.

22. tabula. Lielākie ārvalstu investori uzņēmumu vidū pēc investīciju apjoma

Nr	Investors	Valsts	Investīcijas (Ls)
1.	Tilts Communications A/s	Dānija	96 322 250,00
2.	Tele 2 Aktiebolag	Zviedrija	50 002 000,00
3.	Hansapank As	Igaunija	46 006 873,00
4.	Linstow Senterutvikling As	Norvēģija	38 412 400,00
5.	Skandinaviska Enskilda Banken Ab	Zviedrija	36 623 280,00
6.	Transnefteprodukt Ao	Krievija	36 550 700,00
7.	Asean Interests Limited	Honkonga	16 558 992,00
8.	Shell Overseas Holdings Limited	Lielbritānija	15 778 935,00
9.	Statoil Asa	Norvēģija	15 371 900,00
10.	Europe Holdings Llc	Menas Sala	15 280 200,00

Avots: Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 12. martam // http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_007.html

Līdzīgas tendences, pēc “Eurostat” datiem, ir vērojamas Eiropas Savienības valstīs. Skaitliski ārzemju firmas ir nelielā skaitā – mazāk par 1% no katrā valstī reģistrēto uzņēmumu kopskaita. Toties ārzemju firmām ir liela ekonomiskā

---

ietekme. Piemēram, Zviedrijā ārzemnieki nodarbina 12% no rūpniecības un pakalpojumu sfēras strādniekiem, Lielbritānijā – gandrīz 12%. Ārzemju firmu radītās pievienotās vērtības īpatsvars nacionālajā kopproduktā procentuāli ir lielāks – Zviedrijā 15% un Lielbritānijā gandrīz 17%.¹³⁷

ASV ir liels firmu īpašnieks ne tikai Latvijā, bet arī Eiropas Savienībā – pirmais vai otrais lielākais katrā no dalībvalstīm. Lielbritānijā ASV klātbūtne ir sevišķi liela – 48% no pievienotās vērtības saražo amerikāņi un 44% britu nodarbina amerikāņi. Arī Nīderlandē ASV ekonomiskā ietekme ir gandrīz tikpat liela (44%). ES iekšienē lielākie ārzemju īpašnieki ir paši eiropieši – Lielbritānija, Vācija un Nīderlande. Somijā zviedriem pieder vairāk nekā amerikāņiem, bet pašā Zviedrijā ASV būtiski pārspēj holandiešus un britus.¹³⁸

Pasaulē ir plaši izplatīta starptautiska kapitāla tendence. Latvija nav izņēmums. Ārzemju uzņēmēji pirka, pērk un pirkis nekustamos īpašumus neatkarīgi no tā, vai Latvija būs Eiropas Savienībā, vai paliks ārpus tās. Mūsdienā pasaulē tikpat kā nav iespējams norobežoties no starptautiskajām biznesa aktivitātēm (tādā gadījumā būtu jāievieš stingrs valsts protekcionisms, kas būtu pretrunā ar esošajiem ekonomiskā liberālisma principiem).

No otras puses, Eiropas Savienība kā investīciju drošuma garantants ar Šengenas līgumā paredzētajām personu kustības brīvībām un ar savu kopējo tirgu vairāk veicina ārzemju investoru interesi veikt investīcijas ES teritorijā, arī ārpus savas mītnes zemes. Ārzemnieki turpinās pirt nekustamos īpašumus Latvijā, bet, iestājoties Eiropas Savienībā, pirkis vairāk.¹³⁹

Ko no šīs tendences var ņemt vērā pensionāri? Kā rāda Īrijas pieredze, cilvēki, kuriem pieder savs nekustamais īpašums, ir ieguvēji. Savukārt tie cilvēki, kuri ir, ilgtermiņā būs zaudētāji, jo īres cenas visā pasaulē (ne tikai Latvijā) nemitīgi pieaug.¹⁴⁰ Tātad pilsētās ieguvēji būs tie vecie ļaudis, kas savu dzīvokli ir privatizējuši par sertifikātiem un ieguvuši savā īpašumā. Tiem pensionāriem, kas dažādu iemeslu dēļ nav spējuši privatizēt savu dzīvokli (īpaši, ja viņi dzīvo saimnieka mājā), īres maksas pieauguma dēļ dzīvot varētu būt grūtāk. Viņiem palīdzēt varētu vispārējs labklājības pieaugums valstī un lielāks valsts un pašvaldību atbalsts maznodrošinātajiem (piemēram, vairāk sociālo dzīvokļu no pašvaldībām).

¹³⁷ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieka Ivara Bušmaņa sniegtā informācija, 2003. gada 4. februāris.

¹³⁸ Turpat.

¹³⁹ Turpat.

¹⁴⁰ Īrijas mazo uzņēmumu asociācijas prezidenta Kirena Kroulīja (Kieran Crowley) teiktās žurnāla "Kapitāls" rīkotajā biznesa forumā "Latvijas uzņēmēju iespējas Eiropas Savienībā", Rīgā, 2002. gada 4. septembrī.

7. apgalvojums. Latvijai būs jāmaksā pārāk liela dalības maksa Eiropas Savienībā

Kā vienu no negatīvajiem aspektiem respondenti minējuši viedokli, ka iestāšanās ES Latvijai finansiāli izmaksās pārāk dārgi (sk. 8. tabulu). Laikraksta "Dienas Bizness" bijušais galvenais redaktors Juris Paiders uzskata, ka Eiropas Savienība nevis piepildīs, bet gan iztukšos Latvijas iedzīvotāju makus. Pēc J. Paidera domām, lai saņemtu 1 latu no Eiropas Savienības, Latvijai pirms tam būs jāiztērē 1,5 vai pat 2 lati.¹⁴¹

Cik Latvijai būs jāiemaksā Eiropas Savienības budžetā, kad tā iestāsies ES? Eiropas Komisijas un Latvijas Finanšu ministrijas aprēķini liecina, ka Latvijai pēc iestāšanās Eiropas Savienībā pirmajā, tas ir, 2004. gadā, ES kopējā kasē būs jāiemaksā 69,5 miljoni eiro. 2005. gadā summa pieaugs līdz 107,3 miljoniem eiro, bet 2006. gadā Latvijas dalības maksa sasniegs 110,2 miljonus eiro.¹⁴² 2004. gadā Latvijas un pārējo deviņu valstu uzņemšana Eiropas Savienībā ir paredzēta maijā, nevis gada sākumā, tāpēc dalības maksa pirmajā gadā būs mazāka nekā pārējos divos gados.

Latvija kā vienīgā no visām kandidātvalstīm ir panākusi savu aprēķinu izmantošanu par 2004. gada PVN bāzi, ko Latvijas puse prognozē ievērojami mazāku nekā Eiropas Komisija. Tādējādi Latvija sarunās ar Eiropas Komisiju faktiski ir panākusi mazākas iemaksas Eiropas Savienības budžetā 2004. gadā. Var cerēt, ka Latvijas iemaksas ES budžetā 2004. gadā būs aptuveni par 2 miljoniem eiro mazākas nekā iepriekš parādītajā prognozē.¹⁴³

Cik Latvija saņems no Eiropas Savienības budžeta?

Eiropas Komisija un Latvijas Finanšu ministrija prognozē, ka 2004. gadā Latvija no Eiropas Savienības budžeta varētu saņemt 264,1 miljonu eiro. Tātad iestāšanās gadā izdevumu un ieguvumu bilance valstij būs pozitīva – Latvija papildus nacionālajam valsts attīstībai paredzētajam budžetam varēs iegūt 194,6 miljonus eiro.

2005. gadā Latvija saņems 401,9 miljonus eiro, un finansiālais ieguvums būs 294,6 miljoni eiro.

2006. gadā Latvijai pieejamā summa sasniegs 450,9 miljonus eiro, un finansiālais ieguvums būs 340,7 miljoni eiro.¹⁴⁴

¹⁴¹ Juris Paiders. Nē Eiropa! Vai Latvijai ir nākotne ārpus Eiropas Savienības? – Rīga, 2002.

¹⁴² Finanšu ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītājas Baibas Melnaces sniegtā informācija, 2003. gada 19. jūnijs.

¹⁴³ Turpat.

¹⁴⁴ Turpat.

Tātad aprēķini rāda, ka kopējā Latvijas bilance būs pozitīva, t.i., Latvija saņems vairāk līdzekļu no Eiropas Savienības nekā pati maksās (sk. 23. tabulu).

23. tabula. Naudas plūsma maksājumiem starp Latviju un Eiropas Savienību 2004.–2006. g. (milj. eiro)

	2004	2005	2006	Kopā
Pirmsiestāšanās palīdzība	99,1	85,9	52,3	237,3
Lauksaimniecības izdevumi kopā	42,1	116,0	155,7	313,8
Strukturālie pasākumi kopā	66,2	151,3	188,6	406,1
Iekšējās politikas kopā	37,2	45,2	50,9	133,3
Kompensācija	39,5	3,4	3,4	26,3
ES maksājumi kopā	264,1	401,9	450,9	1116,9
Latvijas resursu maksājumi	69,5	107,3	110,2	287,0
Neto bilance	194,6	294,6	340,7	829,9

Avots: Finanšu ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītājas Baibas Melnaces sniegtā informācija, 2003. gada 19. jūnijs.

Piesaistot Eiropas Savienības līdzekļus, valstij būs jānodrošina līdzfinansējums, kas var ietvert gan valsts, gan pašvaldību, gan arī privāto kapitālu. Līdzfinansējuma piesaistīšana Latvijā ir jāmin kā viens no iespējamiem riskiem: cik lielā mērā Latvija spēs nodrošināt savu finansiālo līdzdalību pie ES finansiālā atbalsta. Kā papildu riski jānorāda izmaksas, lai pielāgotos Eiropas Savienības uzņēmējdarbības normatīviem un kontroles pasākumiem, kā arī spēja sagatavot un laikā iesniegt labus projektus. Rēķinoties ar iespējamiem riskiem, Latvijas Finanšu ministrija ir sagatavojusi arī pesimistisko jeb sliktāku scenāriju gadījumam, ja Latvija nespēs laikā sagatavot tik daudz projektu, lai saņemtu visu piešķirto naudu. Saskaņā ar šo scenāriju Latvija spēs piesaistīt divas trešdaļas no Kohēzijas fonda līdzekļiem. Arī sliktāka scenārija gadījumā Latvija finansiāli iegūs no Eiropas Savienības vairāk līdzekļu, nekā iemaksās tās budžetā.

Jaunās valstis Eiropas Savienībā, kas ir ievērojami nabadzīgākas nekā vecās ES valstis, no ES kopējā budžeta saņem vairāk nekā iemaksā. Par to liecina iepriekš uzņemto valstu pieredze. Visvairāk Eiropas Savienības kasē iemaksā Vācija, kura sedz 28,2% no savienības budžeta. Nākamās lielākās maksātājas ir Francija (17,5%), Lielbritānija (11,9%) un Itālija (11,5%). Lielākās budžeta tērētājas (salīdzinot ar summu, ko tās iemaksā ES budžetā) ir Īrija un Grieķija (saņem 5 reizes vairāk nekā iemaksā), Portugāle (4 reizes vairāk) un Spānija (2 reizes vairāk).¹⁴⁵

¹⁴⁵ Dalības maksa un ienākumi pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. - Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2003.

Tātad Latvija no kopējā ES budžeta saņems vairāk finanšu līdzekļu, nekā pati iemaksās. Turklāt saņemtā Eiropas Savienības nauda nav kredīts, kas vēlāk jāatdod ar procentiem. Daļai projektu Latvijā gan varētu rasties grūtības ar līdzfinansējuma nodrošināšanu un nepieciešamo normu ieviešanu, tomēr Eiropas Savienības augstie kritēriji būtībā veicina ekonomikas modernizāciju, kas ar vai bez valsts iestāšanās ES ir pašas Latvijas interesēs. Bez ES finansējuma Latvijai būs grūti atrast lielākus līdzekļus ekonomikas attīstībai, nekā tā var atļauties no sava budžeta.

8. apgalvojums. Latviju pārpludinās iebrucēji no ārzemēm

Latvijas pensionārus īpaši uztrauc iespējamā ārzemnieku masveida migrācija uz Latviju (sk. 6., 8., 11. tabulu). Latvijai ir bijusi negatīva pieredze Padomju Savienības laikā, kad liels skaits krievu un citu krieviski runājošo tautību ieradās uz pastāvīgu dzīvi Latvijā (un citās PSRS republikās). Pirms 8. Saeimas vēlēšanām Brīvības partija izmantoja politisku reklāmu, baidot ar migrantu ievērojamu pieplūdumu valstī pēc iestāšanās Eiropas Savienībā. Noslēgtā sarunu sadaļa starp Latviju un ES "Brīva personu kustība" paredz ne tikai tiesības brīvi ceļot Eiropas Savienības teritorijā, bet arī dzīvot, mācīties un strādāt jebkurā ES valstī.

Pastāvot personu brīvas kustības iespējām, cilvēki, kas vēlas mainīt savu dzīves vietu, parasti meklē sev labākus dzīves apstākļus un vēlas pārvietoties uz turīgākajām valstīm. Latvija, salīdzinot ar pašreizējām 15 Eiropas Savienības valstīm, ir visai nabadzīga valsts. Latvija nav un tuvākajā laikā nebūs valsts, kurā cilvēki lielā skaitā vēlētos iebrukt uz pastāvīgu dzīvi.

Kā norāda Pilsionības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vietniece Maira Roze, Latvijā ārzemnieki veido apmēram 1,4% no visu iedzīvotāju skaita. Pēdējo gadu laikā uz 3 mēnešiem vai uz ilgāku laiku, saņemot uzturēšanās atļaujas, Latvijā gadā ieceļo apmēram 2,3 tūkstoši ārzemnieku. Daļa no viņiem ieceļo uz neilgu laiku konkrēta darba veikšanai, piemēram, cirka mākslinieki, kuģu būvētāji, mācību iestāžu pasniedzēji, konsultanti valsts un pašvaldību iestādēs. Līdz šim 130 personas ir meklējušas patvērumu Latvijā, no tām bēgļa statusu ieguvušas 8 personas un alternatīvo statusu 3 personas.¹⁴⁶

Migrācijas jomā Latvija ir izstrādājusi normatīvos aktus, kas ir atbilstoši gan valsts nacionālajām interesēm, gan starptautiskajām saistībām un cilvēktiesību dokumentiem. Šie normatīvie akti attiecas uz visiem imigrantiem. Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā normatīvie akti būs spēkā tikai trešo valstu pilsoņiem (ārpus ES), bet neattieksies uz Eiropas Savienības pilsoņiem, kas varēs brīvi pārvietoties visā ES teritorijā.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Maira Roze. Migrācijas tendences. Atbildes uz jautājumiem par migrāciju Latvijā saistībā ar gaidāmo iestāšanos Eiropas Savienībā, 2003. gada 28. februāris.

¹⁴⁷ Turpat.

Migrācija no Eiropas Savienības valstīm uz Latviju palielināsies, bet ne tik būtiski, lai valstij radītu draudus. ES valstu iedzīvotājus, kas meklē darbu, nevilinās Latvijas algas. Bezdarbnieka pabalsts Vācijā ir lielāks par Latvijas valsts iestādē strādājoša ierēdņa algu.¹⁴⁸ Turklāt pastāvēs valodas problēma – atbraucējiem būtu jārunā latviešu vai krievu valodā, bet tādu cilvēku darba meklētāju vidū Eiropas Savienības valstīs ir ļoti maz.¹⁴⁹ Tāpēc darba meklētāji uz Latviju nebrauks. Interese ierasties no Eiropas Savienības valstīm varētu būt tiem darba devējiem, kas vēlētos Latvijā investēt savus līdzekļus un dibināt komercsabiedrības. Viņiem Latvijā būtu izglītots darbaspēks un, salīdzinot ar ES valstīm, arī lētāks.¹⁵⁰

Kā nopietnāks risks jāatzīmē Latvijā dzīvojošo cilvēku migrācija uz Eiropas Savienības valstīm. Migrācijas iemesli varētu būt mācības, darbs, vēlēšanās mainīt vidi. Piemēram, pirms iestāšanās ES Portugāles iedzīvotāji uztraucās, ka no valsts strauji aizbrauks darbaspējīgie pilsoņi. Tomēr Portugālē pēc iestāšanās Eiropas Savienībā pieauga ekonomiskās attīstības līmenis, un izbraucēju skaits ātri noplaka. Ērtāk bija dzīvot sev pierastajā vidē. Īrijas piemērs: pēc iestāšanās Eiropas Savienībā tie īri, kuri iepriekš bija aizbraukuši, sāka atgriezties savā valstī. Kā norāda Maira Roze, Latvijas situācija laika gaitā varētu būt līdzīga – viss būs atkarīgs no ekonomiskās situācijas, kāda tā būs Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm.¹⁵¹

Tuvākajos gados pēc gaidāmās Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, pastāvot lielām ekonomiskās situācijas atšķirībām starp vecajām un jaunajām ES valstīm, varētu pieaugt iedzīvotāju migrācija, īpaši jaunu cilvēku došanās uz vecajām ES valstīm darba meklējumos. Pēc Eiropas Komisijas Ģenerāldirektorāta Nodarbinātības un Sociālajās lietās veiktā pētījuma "Austrumu paplašināšanās ietekme uz ES dalībvalstu nodarbinātību un darba tirgu" (*The Impact of Eastern Enlargement on Employment and Labour Markets in the EU Member States*, 2000. g.) izriet, ka katru gadu no 10 jaunajām ES valstīm 335 000 cilvēku migrēs uz vecajām ES valstīm.¹⁵² Ņemot vērā Polijas un vēl dažu valstu iedzīvotāju daudzumu, no Latvijas šim migrējošo cilvēku skaitam nevajadzētu būt ļoti lielam. Turklāt, ar vai bez iestāšanās Eiropas Savienībā, šī migrācija (uz Īriju, Lielbritāniju u.c.) jau reāli notiek. Pēc iestāšanās Eiropas Savienībā Latvijas iedzīvotāji varēs strādāt legāli (pašlaik daļa no viņiem strādā nelegāli) un pretendēt uz augstāku darba samaksas kategoriju – tādu pašu kā pārējie ES valstu iedzīvotāji.

¹⁴⁸ Anita Āboliņa. Brīva personu kustība ES // Lauku Avīze, 2002. gada 7. novembris.

¹⁴⁹ Turpat.

¹⁵⁰ Maira Roze. Migrācijas tendences. Atbildes uz jautājumiem par migrāciju Latvija saistībā ar gaidāmo iestāšanos Eiropas Savienībā, 2003. gada 28. februāris.

¹⁵¹ Turpat.

¹⁵² Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 11. februāris.

Eiropas Savienības valstu kopīgā pieredze rāda, ka strādājošo mobilitāte, neskatoties uz likvidētajiem juridiskiem un praktiskiem šķēršļiem personu pārvietošanās brīvībā, ir maza. Eiropieši nelabprāt pamet savas dzimtās mājas, lai apmestos uz dzīvi citur.

Personu mobilitāti Eiropas Savienības valstu vidū kavē:

- 1) vietējās valodas barjera;
- 2) atšķirības problēmas, kas rodas, pārceļoties uz dzīvi citā valstī – sociālo kontaktu zaudējums;
- 3) nepietiekamā informācijas pieejamība par darba iespējām citās ES valstīs;
- 4) atšķirīgas profesionālās kvalifikācijas prasības ES valstīs. Ja ģimenē ir 2 strādājošie, rodas nepieciešamība atrast darbu abiem ģimenes locekļiem;
- 5) iespējas atrast piemērotu mājokli, kuru var atļauties apmaksāt.

Kvalificēto profesiju pārstāvju kustība Eiropas Savienības valstīs ir visumā zema (1,5% gadā). Katrā ES valstī vēsturiski ir izveidojušies spēcīgi profesionālo asociāciju lobiji, kas nelabprāt ielaiž savā teritorijā svešautiešus.¹⁵³

Savukārt veicinoši apstākļi, kas sekmē personu mobilitāti ES dalībvalstu vidū, ir:

- 1) izglītība – cilvēks, kas ir labāk izglītots, spēj vieglāk piemēroties, labāk prot valodu un spēj vieglāk iedibināt sociālos kontaktus jaunā dzīvesvietā;
- 2) vecums – jauni cilvēki ir mobilāki un ar kosmopolitiskāku dzīves uztveri. Taču, no otras puses, Eiropā ir vērojama spēja iedzīvotāju novecošanās tendence, samazinoties jaunu cilvēku īpatsvaram.

Pašlaik cilvēku mobilitāte Eiropas Savienības valstu ietvaros salīdzinoši ir ļoti zema. Ikgadējā personu mobilitāte starp ES valstīm ir 0,1% līdz 0,2% no iedzīvotāju kopskaita. Mobilitātes samazināšanās, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, ir skaidrojama ar to, ka vairākas Eiropas Savienības valstis Eiropas dienvidos ir uzlabojušas dzīves apstākļus, samazinot dzīves līmeņa atšķirības ES valstu vidū.¹⁵⁴

Imigrācija no t.s. trešajām valstīm (ārpus ES) uz Latviju būtiski nepalielināsies. Tiesa, patvēruma meklētāju skaits varētu nedaudz palielināties, bet ne tik strauji kā Eiropas Savienības valstīs. Patvēruma meklētāji parasti izvēlas valsti pēc sekojošiem kritērijiem:

- valsts ir ekonomiski labi attīstīta,
- tajā ir augsts dzīves līmenis,
- valsts bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajiem sniedz lielus sociālos pabalstus,

¹⁵³ Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 11. februāris.

¹⁵⁴ Turpat

- valstī jau izveidojušās patvēruma meklētāju izcelsmes valstu pilsoņu kopienas, un patvēruma meklētāji nonāks sev pierastā vidē;
- viņiem nebūs problēmu ar vietējās valodas prasmi.¹⁵⁵

Kā iespējami migrāciju veicinošu risku Latvijā varētu atzīmēt biznesa vidi – uzņēmumus un firmas, kurās dominē krievu valoda, kas pasaulē ir izplatītāka nekā latviešu valoda un līdz ar to – vilinošāka arī potenciālajiem iebrucējiem. Tomēr kopumā uz Latviju maz attiecas iepriekš minētie riska faktori. Patvēruma meklētāji labākas dzīves vietā nokļūst Mucenieku vai Olaines uzturēšanās nometnēs. Tikai no pašas Latvijas ir atkarīgs, cik stingri valsts sargās savas ārējās robežas un nepieļaus nelegālu ieeļotāju ieplūšanu valstī. Patvēruma meklētājus Latvija īpaši neinteresē, viņi vairāk vēlas tikt uz Skandināvijas valstīm.

9. apgalvojums. Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā ir tikai politiku un ierēdņu interesēs

Ir izplatīts uzskats, ka Latvijā valdošā elite vēlas panākt valsts iestāšanos Eiropas Savienībā savās interesēs: saņemt izdevīgas darbavietas Briselē ar lielām Eiropas ierēdņu algām, kamēr gados vecākie iedzīvotāji no iestāšanās ES neko neiegūs.

Aptaujājot pensionārus par jautājumu “Kuras Latvijas iedzīvotāju grupas no iestāšanās Eiropas Savienībā gūs vislielāko labumu?”, tika iegūti rezultāti, kas parādīti 24. tabulā.

24. tabula. Iedzīvotāju grupas Latvijā, kas no iestāšanās Eiropas Savienībā iegūs visvairāk

Iedzīvotāju grupas	Atbilžu sadalījums (%)
Politieki	32,7
Ierēdņi	17,5
Studenti	13,0
Privātie uzņēmēji	12,3
Inteliģence	10,8
Strādnieki	3,1
Pensionāri	1,4
Mākslinieki	1,4
Zemnieki	1,2
Bezdarbnieki	1,2
Cita grupa	2,4
Nevar atbildēt	2,9

Avots: RSU aptauja, 12. jautājums.

¹⁵⁵ Maira Roze. Migrācijas tendences. Atbildes uz jautājumiem par migrāciju Latvijā saistībā ar gaidāmo iestāšanos Eiropas Savienībā, 2003. gada 28. februāris.

Kā lielākie ieguvēji pirmajās divās vietās norādīti politiķi un ierēdņi, kopā veidojot 50,2% atbilžu. Pensionāri sevi kā ieguvējus ir minējuši tikai 1,4% gadījumu, kas varētu būt izskaidrojams ar lielas daļas pensionāru smagiem materiālajiem apstākļiem un zaudētām cerībām sagaidīt labākus laikus. Aptaujas dati norāda uz pensionāru neticību valsts elitei un pārvaldes struktūrām. Politikus gan faktiski nevar izdalīt kā atsevišķu sabiedrības grupu, jo deputātus un partiju vadītājus ievēl uz noteiktu termiņu, un tiesības tikt ievēlētiem ir pārstāvjiem no jebkuras sabiedrības grupas. Tomēr pensionāru aptaujās politiķi un ierēdņi parādās kā izteikti negatīvi tēli, kas vainojami daudzās problēmās.

Sabiedrība savu negatīvo attieksmi pret valsts varu attiecina arī uz Eiropas Savienību. Valsts amatpersonas piesauc Eiropas Savienību vietā un nevietā: “Eiropas Savienības prasības, ES pieprasa utt.” Atsauksšanās uz Eiropas Savienības prasībām ne visos gadījumos ir korekta un pamatota, bet pensionāriem tādējādi veidojas negatīva attieksme pret politiķiem un pret Eiropas Savienību. Viņiem rodas priekšstats, ka iestāšanās ES vairāk ir vajadzīga valsts elitei, nevis iedzīvotājiem.

Iespējams, ka minētais apgalvojums tiek veicināts ar vairāku laikrakstu¹⁵⁶ vienpusējām publikācijām, aiz kurām slēpjas finansētāju vai citu interešu grupu negatīva attieksme pret Eiropas Savienību. Ne visa elite atbalsta pāreju no austrumu kaimiņa ietekmes sfēras uz Eiropas Savienību, bet tas paliek aizkadrā un plašāka sabiedrība to neizprot vai izliekas neredzot.

Par ierēdņu “siltajām vietām” Briselē: 1) Latvijai Eiropas Komisijā ir paredzētas 155 darbinieku vietas;¹⁵⁷ 2) uz darba vietām Eiropas Komisijā un citās ES institūcijās ir jāiztur liels konkurss un pretendēt var tikai kandidāti ar vismaz vienas svešvalodas, kas ir Eiropas Savienības oficiāla valoda, prasmi. Iespēja strādāt Briselē būs tikai pašiem labākajiem ierēdņiem un tulkkiem, turklāt konkursa kārtībā, nevis automātiski visai elitei vai visiem ierēdņiem. Par gandrīz visu Latvijas pretendentu iespējām strādāt Eiropas Komisijā lems pašreizējo ES valstu pilsoņu (Eiropas Komisijas ierēdņu) veidota atlases komisija.

Iespējamās sekas, ja Latvija neiestājas Eiropas Savienībā

Izvērtējot ieguvumus un riskus, ko Latvijai varētu dot iestāšanās Eiropas Savienībā, vienlaikus vajadzētu arī apzināties, kāda ir iespējamā alternatīva, ja vēlētajū vairākums nobalsos pret iestāšanos ES. Demokrātiskā sabiedrībā vēlētajiem ir iespēja izvēlēties arī šādu valsts attīstības kursu. Šāda scenārija

¹⁵⁶ Piemēram, Neatkarīgā Rīta Avīze vai Dienas Bizness Jura Paidera vadībā.

¹⁵⁷ Eiropas Komisija ar 2004. gadu pieņems darbā 3900 jaunus darbiniekus no Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm. Latvijai būs 155 darba vietas, Igaunijai – 117, Lietuvai – 241, Polijai – 1341, Maltai – 83. // Latvijai būs 155 eiroierēdņu vietas // Diena, 2003. gada 20. februāris.

---

izstrāde būtu atsevišķs pētījums, tāpēc tiks piedāvātas dažas iespējamās tendences, nepretendējot uz visaptverošu situācijas analīzi.

1. Neiestājoties Eiropas Savienībā, Latvija nespēs norobežoties no pasaules ekonomikas un apturēt dzīves dārdzības pieaugumu. Cenu kāpums, kas dažādu faktoru dēļ notiek visu laiku, turpināsies. Pensiju apjoms lielāks nekļūs. Kā rāda igauņu ekonomistu prognozes, paliekot ārpus ES, pensiju lielums, tāpat kā valsts ekonomiskā attīstība, pieaugs mazāk nekā gadījumā, ja valsts iestāsies Eiropas Savienībā. Sliktāka scenārija gadījumā (kas pašreiz šķiet mazāk iespējams, bet izslēgt to nevar) – pastāvot lielai politiskai nestabilitātei un ekonomiskai stagnācijai, arī lata iespējamai devalvācijai, pensijas varētu samazināties.¹⁵⁸

2. Latvija zaudēs iespēju saņemt Eiropas Savienības strukturālo fondu un Kohēzijas fonda finanšu palīdzību. Atšķirībā no Igaunijas un Lietuvas, kuras kā Eiropas Savienības valstis varēs izmantot ES finanšu līdzekļus, Latvijai nebūs pieejams minēto fondu atbalsts.¹⁵⁹ Paliekot ārpus ES, Latvijai var tikt samazināti finanšu reitingi no starptautisko kredītreitingu aģentūru puses,¹⁶⁰ signalizējot, ka Latvija nav biznesam un investīcijām pietiekami droša zeme. Piederība ietekmīgajai Eiropas Savienībai vai kandidātvalsts statuss ceļā uz iestāšanos savienībā jau nozīmē noteiktu attīstības līmeni ar stabilu un drošu vidi ekonomiskām aktivitātēm. Līdz šim ienākušās ārzemju tiešās investīcijas lielā mērā veicināja Latvijas iesāktā integrācija ES. Neiestājoties savienībā, Latvija var palikt pelēkajā zonā starp Eiropas Savienību un ne pārāk prognozējamo Krieviju.

3. Nobalsojot pret iestāšanos Eiropas Savienībā, Latvija neizvairīsies no pārejas perioda ekonomikas modernizācijas diktētām prasībām. Pensiju apjoma jautājumu tāpat nāksies risināt. Latvijai tirdzniecībā ar Eiropas Savienību būs jāievēro visi ES standarti preču eksportā. Tāpat kā Norvēģijai un Šveicei, kas ir izveidojušas ciešas ekonomiskās saiknes ar Eiropas Savienību un faktiski ir iekļāvušās ES kopējā tirgū, taču sekojot galvenā tirdzniecības partnera – ES stingrajām prasībām. Latvijai, nepiedaloties kopējā Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesā, nāksies dzīvot Eiropas Savienības ekonomiskajā telpā pēc ES noteikumiem (ja vien Latvija nemaina kursu uz austrumiem), kurus Latvijai nebūs iespējams ietekmēt.¹⁶¹ Diskutabls ir jautājums, kurā gadījumā Latvija

¹⁵⁸ Vita Krauja. Tā nevar palikt neparalīks (Intervija ar akadēmiķi Jāni Stradiņu) // Lauku Avīze. – 2003. gada 25. janvāris.

¹⁵⁹ Ivars Bušmanis. Ja Latvija nobalso PRET // Lauku Avīze, 2002. gada 6. jūnijs.; Ivars Andiņš. Zile negrib Lukašenko apsveikumu // Lauku Avīze, 2003. gada 22. februāris.

¹⁶⁰ Lelde Timma. Ja ES paplašinašanās kavēsies, Fitch draud pārskatīt kandidātvalstu reitingus // Diena, 2002. gada 21. oktobris.

¹⁶¹ Ivars Bušmanis. Ja Latvija nobalso PRET, 5. lpp.

---

vairāk zaudē daļu savas suverenitātes: 1) iestājoties ES un piedaloties lēmumu pieņemšanā vai 2) formāli neiestājoties, bet faktiski īstenojot ES kvalitātes standartus bez balsstiesībām.

4. Vēlētāju vairākumam referendumā nobalsojot pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, valstī varētu rasties nopietna politiska krīze. Vajadzētu atkāpties valdībai un, iespējams, arī parlamentam. Politiskie satricinājumi valstī neveicinās stabilitāti un ekonomisko attīstību. Pastāv risks, ka kaimiņvalstis austrumos varētu censties sev iegūt politiskus un ekonomiskus labumus no Latvijas nestabilitātes. Pret Latviju varētu palielināties spiediens pilsonības un valodas jautājumos.

Iespējama politiskā krīze valstī būtu demokrātijas loģiska secība. Latvija pēc neatkarības atjaunošanas izteica interesi iestāties Eiropas Savienībā un 1995. gadā iesniedza oficiālu lūgumu uzņemt to savienībā. Vismaz 8 gadus valsts galvenais ārpolitikas mērķis bija veicināt Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā (un NATO). Ja vēlētāji referendumā šo valsts oficiālo mērķi noraidīs, esošais valsts politiskās attīstības kurss būs jāmaina un līdzšinējās politikas veidotājiem jāatkāpjas. Iespējams, arī parlamentam, jo Saeimas vairākums pārliecinoši atbalstījis valsts kursu uz Eiropas Savienību.

5. Gadījumā, ja Latvijas kaimiņvalstis – Igaunija un Lietuva iestāsies Eiropas Savienībā, bet Latvija ne, ES ārējā robeža būs nevis Latvijas austrumos, bet gan Latvijas ziemeļos ar Igauniju un dienvidos ar Lietuvu. Igaunija un Lietuva kā ES valstis varētu pastiprināt savu robežu ar Latviju, kas, iespējams, varētu mazināt transporta tranzītu caur Latviju. Divām valstīm iestājoties Eiropas Savienībā, bet trešajai paliekot ārpus tās, tiktu apgrūtināta Baltijas valstu sadarbība un savstarpējie ekonomiskie sakari. Baltijas valstu savstarpējie kontakti nepārtrūks (kopējais ģeogrāfiskais stāvoklis nemainās), taču piederības trūkums pie vienas ietekmīgas starptautiskas savienības var mazināt interesi veicināt Baltijas valstu savstarpējās attiecības. Baltijas valstis savulaik bija nopietnas konkurentes sacensībā par to, kura no tām tiks ātrāk uzņemta Eiropas Savienībā (Igaunija) un NATO (Lietuva), un vairāki augsta līmeņa politiķi publiski pauda šaubas par Baltijas sadarbības nepieciešamību.

6. Iespējams, ka pastāv noteikti ekonomiski spēki, varbūt pat lieli ekonomiski grupējumi, kas pašlaik nepublicē savu ieinteresētību tajā, lai Latvija paliktu ārpus ES un būtu iespējams īstenot savu ekonomisko politiku un biznesa intereses nestabilā vājā valstī.¹⁶² Šādi grupējumi nevēlas iestāties Eiropas Savienībā, kuras ekonomiskie likumi var jūtami ierobežot viņu visatļautību un nesodāmību.

¹⁶² Vita Krauja. Tā nevar palikt un nepaliks (Intervija ar akademiķi Jāni Stradiņu) // Lauku Avīze, 2003. gada 25. janvāris.

Piemērs vides aizsardzības jomā – naftas produktu izgarojumi Rīgā, Jaunmīlgrāvja rajonā, kur dzīvo daudz gados vecu cilvēku. Benzīna smaka ir jūtama Ezera ielas rajonā, vietējie iedzīvotāji klepo un sirgst ar elpošanas ceļu slimībām, kuras ārsti raksturo kā hroniskas “rajona specifiskas kaites”. Tajā pašā laikā Jaunmīlgrāvī atrodošais BLB Baltijas termināls vēlas panākt termināla rezervuāru parka paplašināšanu.¹⁶³ 2003. gada martā atklājās naftas produktu noplūde Mīlgrāvja ietekā Rīgas ostas akvatorijā pie Vecmīlgrāvja tilta, bet termināla vadība savu vainu noliedza un atteicās maksāt par videi nodarītā kaitējuma seku likvidācijas darbiem.¹⁶⁴ Naftas terminālu darbības paplašināšanai Rīgā ir spēcīgs atbalsts no Rīgas domes vadības, kas ar naftas biznesa attīstību saista lielākus ienākumus, jaunas darba vietas un lielākas nodokļu iemaksas. Tiek solīta attīstība un vietējās dzīves uzlabošana, piesaucot Ventspils piemēru.¹⁶⁵ Taču terminālu darbības attīstības ieguvēji nebūs vietējie iedzīvotāji, kuriem jāelpo naftas produktu izgarojumi. Ieguvēji būs ekonomisko grupējumu vadītāji, kuru dzīvesvietas nav šajā videi neveselīgajā rajonā. Kā norāda vietējie iedzīvotāji, Rīgas domes atbildīgo amatpersonu deklarētās rūpes par Rīgas iedzīvotājiem ir tikai uz papīra, un pastāv bažas, ka gaisa piesārņojuma kontroles mērāmās ierīces var piemeklēt līdzīgs liktenis kā savulaik muižnieku videokameras uz valsts robežas: “Vai tiešām mūsu valstī naftas terminālos jānotiek nopietnai avārijai, lai kāds beidzot sāktu risināt ar tiem saistītās problēmas?”¹⁶⁶

7. Neiestājoties Eiropas Savienībā tagad, vēlāk iestāties būs daudz grūtāk. 50.-jos gados Lielbritānija nevēlējās būt kopā ar tām valstīm, kas pirmās izveidoja Eiropas Ekonomisko Kopienas (tagadējo Eiropas Savienību). 60.-jos gados Lielbritānija savu nostāju mainīja un vēlējās iestāties. Francija divas reizes uzlika veto Lielbritānijas lūgumam, un tikai 1973. gadā Anglijai izdevās iestāties Eiropas Ekonomiskajā Kopienā. Ar laiku Eiropas Savienībā iestāsies jaunas valstis – Rumānija, Bulgārija, un vēlāk, iespējams, arī Horvātija, Bosnija un Hercegovina, Serbija, Melnkalne, Albānija, Maķedonija. Portugāle, Grieķija un citas valstis nevēlas zaudēt sev pienākošos strukturālo fondu līdzekļus. Tāpat valstis, kas iestāsies ES 2004. gadā, nebūs pārāk motivētas atbalstīt tālāku Eiropas Savienības paplašināšanu, ja samazināsies tām pienākošā nauda. Jaunajām valstīm, kas iestāsies vēlāk, būs grūtāk panākt, lai Eiropas Savienībā esošās valstis piekristu samazināt strukturālos fondus savām vajadzībām un novirzītu tos jaunpieņacējiem.

8. Eiropas (Savienības) idejas neveiksme Latvijā var veicināt kreisi noskaņoto spēku ietekmes pieaugumu, kas var mēģināt īstenot orientāciju austrumu virzienā.

¹⁶³ Mārtiņš Galeniēks. Ieceres nomāc naftas smārds // Diena, 2003. gada 6. marts; M. Frēze. Degvielas smārda ķīlnieki // Diena, 2003. gada 13. marts.

¹⁶⁴ Mārtiņš Galeniēks. Piesārņojuma pēdas ved termināla virzienā // Diena, 2003. gada 15. marts; Apdraudēta Mīlgrāvja ietekas attīrīšana // Diena, 2003. gada 27. marts.

¹⁶⁵ Aivars Kreituss. Vai terminālis būs līdzeklis pret nabadzību? // Diena, 2003. gada 19. marts.

¹⁶⁶ M. Frēze. Degvielas smārda ķīlnieki // Diena, 2003. gada 13. marts.

Secinājumi

Eiropas Savienība ir visai komplicēta institūcija un ne vienmēr tās pilsoņiem labi izprotama. Arī Latvijas pensionāriem daudzi jautājumi par ES nav skaidri. Gados vecajiem iedzīvotājiem rodas dažādi pārpratumi, kļūdaini pieņēmumi vai arī viņus ietekmē dažādi mīti.

Apskatot deviņus bieži sastopamus apgalvojumus attiecībā uz gaidāmo Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, tiek secināts:

1. Eiropas Savienība ir pārāk atšķirīga no bijušās Padomju Savienības, un nav iespējams likt vienādības zīmi starp šīm divām dažādām savienībām (ar atšķirīgiem veidošanās procesiem, mērķiem un līdzekļiem).
2. Deleģējot ES kopējām institūcijām daļu savas suverenitātes kopīgai jautājumu izlemšanai, Eiropas Savienības dalībvalstis saglabā savu suverenitāti un nacionālo patstāvību svarīgākajos jautājumos, kā arī saglabā valstīm raksturīgās varas pārvaldes institūcijas.
3. Latvija nav un nebūs neitrāla valsts. Drošības politikā Latvija ir izvēlējusies iestāties NATO. Pieaugot valstu savstarpējai saistībai mūsdienu pasaulē, Latvija nevar īstenot neitralitāti arī ekonomiskā politikā. Šveices un Norvēģijas īpašais stāvoklis ir uzskatāms par izņēmumu, kuru nevar automātiski attiecināt uz Latviju ar tās zemo iedzīvotāju labklājības līmeni.
4. Iestājoties Eiropas Savienībā, latviešu valoda būs oficiāla ES valoda un tai pavērsies jaunas iespējas. No pašiem latviešiem un atbildīgajām amatpersonām būs atkarīgs, cik lielā mērā tiks izmantotas iespējas lietot latviešu valodu.
5. ES programmas konkursa kārtībā sniedz finansiālu atbalstu dalībvalstu kultūras projektiem, akcentējot nacionālo kultūru savdabību.
6. Līdzīgi pasaules praksei, arī Latvijā pastāv tendence ienākt starptautiskam kapitālam. Ārzemnieki turpinās iepirkt nekustamos īpašumus Latvijā neatkarīgi no tā, vai Latvija iestāsies ES vai arī paliks ārpus savienības. Iestājoties Eiropas Savienībā, šie procesi būs straujāki.
7. Latvija kā viena no nabadzīgākajām valstīm Eiropas Savienībā no kopējā ES budžeta saņems vairāk finansu līdzekļu, nekā pati tajā iemaksās.
8. Būtiska iedzīvotāju migrācija no ES valstīm uz Latviju nav gaidāma. Kā iespējamāks risks varētu būt Latvijas iedzīvotāju migrācija uz ES valstīm. Migrācijas apjomi no trešajām valstīm (ārpus ES) būs atkarīgi no Latvijas piekoptās imigrācijas politikas stingrības.
9. Iedzīvotāju neapmierinātība ar valsts varu veicina viedokli par politiku un ierēdņu īpašu ieinteresētību iestāties Eiropas Savienībā. Tomēr Latvijas politiskai un ekonomiskai elitei ir dažādi viedokļi attiecībā uz valsts iestāšanos ES. Tikai labākie ierēdņi konkursa kārtībā varēs pretendēt uz darba vietām Eiropas Savienības institūcijās.

Latvijai paliekot ārpus ES, iespējami vairāki attīstības varianti:

- Var izveidoties politiskā un ekonomiskā kursa orientācijas vakuums un rasties politiska krīze, kas var ietekmēt ekonomisko attīstību.
- Politisko un ekonomisko nestabilitāti savās interesēs varētu izmantot Latvijai nedraudzīgas valstis un ietekmīgi pašmāju ekonomiskie un politiskie grupējumi savās noteiktās interesēs, kas varētu būt atšķirīgas no Latvijas valsts interesēm.
- Latvijai pēc būtības nāksies īstenot daudzus Eiropas Savienības ekonomiskās kārtības kritērijus, tai pašā laikā nesaņemot ES finansiālo atbalstu un nepiedaloties lēmumu pieņemšanā.

Īpaši uzturēti mīti un dažādi pārpratumi bija, ir un pastāvēs arī turpmāk. Ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē. Piemēram, izplatītākie mīti Lielbritānijā par Eiropas Savienību, kurus var izlasīt ar smaidu, ir aplūkojami 25. tabulā.

25. tabula. Izplatītākie mīti Lielbritānijā par Eiropas Savienību

1. Mīts. Banāni nedrīkst būt pārlietu liki. Tas pats attiecas uz gurķiem.

Precizējums. ES birokrātiem ar banāniem nav nekāda sakara. To izmērus un formu klasificējusi Pasaules Tirdzniecības organizācija, lai vienotos par dažādas kvalitātes augļu cenām.

2. Mīts. Zemenēm jābūt ovālām.

Precizējums. Nekādu noteikumu par zemeņu formu nav, toties ir apstiprināti standarti, kāda izmēra augļi atbilst zemākai, vidējai vai augstākai klasei. Tas palīdz piegādātājiem un tirgotājiem vienoties par zemeņu iepirkuma cenu.

3. Mīts. ES aizlieds visus ābolus, kuru diametrs mazāks par 55 mm.

Precizējums. Nav taisnība. Paši briti jau 1928. gadā izstrādāja savus noteikumus par ābolu kvalitāti un tirdzniecību, piemērojot arī ābolu izmēru.

4. Mīts. ES aizliedz picas, kuru diametrs ir mazāks par 11 collām (28 cm).

Precizējums. Absolūtas muļķības.

5. Mīts. Visā Eiropā prezervatīviem ir jābūt viena izmēra (britu vīriešiem tas esot par mazu).

Precizējums. ES nekad nav lēmusi par prezervatīvu izmēru. Neatkarīga Eiropas Standartizācijas komiteja, kurā brīvprātīgi apvienojušās 19 valstis, ir noteikusi prezervatīvu materiāla kvalitātes standartus.

6. Mīts. Katrā zvejnieku laivā jābūt vismaz 200 prezervatīviem.

Precizējums. Obligāta ir medicīniskās aptiecināšanas atrašanās jebkurā kuģī, taču prezervatīvi pirmās palīdzības preču sarakstā nav iekļauti.

7. Mīts. Kantainās džina pudeles jānomaina ar apaļām.

Precizējums. Absolūta muļķība. Šāds apgalvojums bijis kāds 1. aprīļa joks, ko daži uztvēruši nopietni.

8. Mīts. Ziemsvētku eglītēm jābūt simetriskām, ar vienādi sarindotām skujām.

Precizējums. Tādu ES noteikumu nav. Dāņu un franču eglīšu audzētāji ir ierosinājuši savai profesionālajai apvienībai rūpēties par Ziemassvētku kociņu kvalitātes uzlabošanu.

9. Mīts. Visā Eiropā ir vienots zārka standarts.

Precizējums. Vienīgais noteikums, ko grib ieviest ES, ir ūdens necaurlaidīgu zārku izmantošana liķu transportēšanai no vienas valsts uz otru.

Avots: Māris Diņģelis. 10 lielākās eiromuļķības // Diena, 2002. gada 7. decembris.

Tikmēr Latvijas vecākās paaudzes iedzīvotājus un pārējo sabiedrību 2003. gada 20. septembrī gaida atbildīgs uzdevums – referendumā izlemt Latvijas nākotni – dzīvot tālāk kopā ar Eiropas Savienību vai bez tās. Pensionāriem ir jāatšķir patiesība no mītiem un realitāte no izdomājumiem.

Nobeigums

Iespējamā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā nav tikai politiskās un ekonomiskās elites apspriežams jautājums, bet attiecas uz plašu sabiedrību. Latvijas balsstiesīgie iedzīvotāji būs tie, kuriem referendumā vajadzēs izdarīt izvēli par valsts tālāko nākotni – kopā ar Eiropas Savienību vai bez tās. Gados vecākā iedzīvotāju paaudze, kā rāda aptauju dati, ir visai piesardzīga jautājumā par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Lielai daļai pensionāru dzīvojot sliktos materiālos apstākļos, viņi ir piesardzīgāki nekā, piemēram, gados jaunāki strādājošie ar lielākiem ienākumiem.

Informācija par Eiropas Savienību un to, kas varētu notikt ar pensionāriem un valsti kopumā, ir dažāda rakstura, bieži vien pat pilnīgi atšķirīga. Saņemot dažādus viedokļus, iedzīvotājiem pašiem ir jāizlemj, kuram dzirdētajam vai rakstītajam vārdam ticēt un kuram nē. Tā kā daudziem Latvijas iedzīvotājiem ir maz zināms par Eiropas Savienību, tad sabiedrībā cirkulē arī dažādi pārpratumi un mīti. Tiši vai netiši tie tiek izplatīti sabiedrībā, un daļa cilvēku pēc tiem formulē savu viedokli. Izdarot izvēli referendumā, vēlētāji rīkosies pēc savas pārliecības, kurai ir jābalstās uz pēc iespējas objektīvāku informāciju.

Kā dažādas parādības dzīvē nav tikai pozitīvas vai negatīvas, tā arī iestāšanās Eiropas Savienībā nav tikai ieguvumi vai riski. Gados vecākos cilvēkus uztrauc, vai viņi necietīs no cenu pieauguma pārtikas produktiem, komunālajiem un veselības pakalpojumiem. Pensionāri vēlas lielākas pensijas, kuras lielākā daļa no viņiem ar savu darbu ir godam nopelnījuši. Tomēr demogrāfiskā situācija un pārejas laika ekonomiskās grūtības nosaka to, ka valsts nespēj garantēt cilvēkiem pienācīgus dzīves apstākļus. Pensionāri, domājot par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, bieži vien nonāk divās pretējās galējībās: baidās no dzīves līmeņa pasliktināšanās vai cer uz lielām pensijām jau tuvākajos gados.

Pensionāriem būtu skaidri jāpasaka, ka viņi, īpaši gados visvecākie, tuvākajā laikā būtisku savas pensijas apmēra palielināšanos pēc Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā vēl nesagaidīs. Diemžēl. Ieguvumi būs cita veida – vairāk pakalpojumu un labāka to kvalitāte. Jāskaidro, ka nav gaidāma arī dzīves līmeņa krasa pasliktināšanās. Cenu palielināšanās būs pakāpeniska, un, inflācijai pieaugot, sekos pensiju indeksācija. Jāizskaidro, ka iespējamie riski ir saistīti nevis ar Eiropas Savienību vai Briseles birokrātiju, bet ar pārejas laika radītajām

---

grūtībām, modernizējot valsts ekonomiku pēc 50 padomju režīmā pavadītiem gadiem. Neiestājoties savienībā, tāpat nāksies risināt pensiju jautājumus.

Izsakot cieņu vecajiem cilvēkiem, kas ir smagi strādājuši un cietuši karos un totalitāros režīmos, ir godīgi jānorāda, ka Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā dos lielākas iespējas nevis pašreizējai pensionāru paaudzei, bet gan viņu bērniem un mazbērniem, labākajā gadījumā – arī gados jaunākajiem pensionāriem. Tāpat kā 1990. gada pavasarī, ievēlot Augstāko Padomi, tautas vairākums būtībā balsoja par Latvijas neatkarību. Tagad, nobalsojot par vai pret Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā, pensiju lielums uzreiz nemainīsies. Referendums būs balsojums daudziem gadiem uz priekšu – par Latvijas nākotni.

Iestāšanās Eiropas Savienībā varētu veicināt Latvijas ekonomikas straujāku attīstību un atgriešanos (rietumu) eiropeskā vidē. Uzlabojoties valsts saimnieciskajam stāvoklim, palielināsies arī veco ļaužu pensijas un uzlabosies viņu dzīves līmenis. Eiropas Savienības valstu labklājība rāda, ka rietumu eiropiešiem ir izdevies nodrošināt labāku dzīvi saviem iedzīvotājiem, nekā tas ir izdevies kaimiņvalstīm uz austrumiem no Latvijas. Tas, kādu kursu izvēlēsies šodienas Latvijas paaudze un cik veiksmīgi spēs to īstenot tālāk, noteiks, kādā valstī dzīvos nākamās paaudzes. Valstī, kas pakāpeniski varētu tuvināties citu ES valstu līmenim, vai arī valstī, kas stāvēs uz vietas un tālu atpaliks no Rietumeiropas labklājības līmeņa.

Pielikums. Intervētie pensionāri un eksperti

1. Pensionāre Nr. 1., dzimusi 1922. g. – Rīgā, 2002. gada 10. martā
2. Pensionāre Nr. 2., dzimusi 1947. g. – Rīgā, 2002. gada 10. martā
3. Pensionārs Nr. 3., dzimis 1920. g. – Rīgā, 2002. gada 12. martā
4. Pensionārs Nr. 4., dzimis 1923. g. – Rīgā, 2002. gada 18. martā
5. Pensionāre Nr. 5., dzimusi 1929. g. – Rīgā, 2002. gada 22. martā
6. Latvijas Pensionāru federācijas amatpersona Nr. 1. – Rīgā, 2002. gada 8. jūlijā, 23. septembrī
7. Latvijas Pensionāru federācijas amatpersona Nr. 2. – Rīgā, 2002. gada 8. jūlijā, 23. septembrī
8. Latvijas Pensionāru federācijas amatpersona Nr. 3. – Rīgā, 2002. gada 23. septembrī
9. Tukuma rajona Engures pagasta pensionāru apvienības amatpersona – Engurē, 2002. gada 22. septembrī
10. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūta amatpersona Nr. 1. – Rīgā, 2002. gada 4. jūlijā
11. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Ekonomikas institūta amatpersona Nr. 2. – Rīgā, 2002. gada 11. jūlijā
12. Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes profesore – Rīgā, 2002. gada 26. jūnijā
13. LR Ekonomikas ministrijas amatpersona – Rīgā, 2003. gada 10. janvārī
14. LR Labklājības ministrijas amatpersona Nr. 1. – Rīgā, 2002. gada 11. jūlijā
15. LR Labklājības ministrijas amatpersona Nr. 2. – Rīgā, 2002. gada 19. septembrī
16. LR Zemkopības ministrijas amatpersona. – Rīgā, 2003. gada 2. jūnijā.
17. Eiropas Savienības komisāra ārlietu jautājumos ar Centrālās un Austrumeiropas valstīm Hansa van den Bruka kabineta pārstāve (Member of the Cabinet of Mr. Hans van den Broek, EU Commissioner responsible for External Relations with Central and Eastern European Countries) – European Union Visitors Programme, Briselē (Beļģija), 1999. gada aprīlī
18. Revilla, Antonio, Chief of the Service of Gestion of Structural Funds, Ministry of Home Affairs and Institutional Relations, Generalitat de Catalunya – Barselonā (Spānija), 2002. gada 14. oktobrī
19. Moragas, Elisabet, Chief of the Information Services, Patronat Catala Pro Europa – Barselonā (Spānija), 2002. gada 14. oktobrī

Izmantotie avoti un literatūra

Avoti

- 1 Aptaauja "Pensionāru attieksme jautājumā par Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā", Rīgas Stradiņa universitātes Socioloģijas katedra, 2002. gada aprīlis–maijs.
- 2 Boldrin, Michele (Minesotas universitātes Ekonomikas departaments Mineapolē, Ekonomiskās politikas izpētes centrs Londonā); Fuente, Angel de la (Ekonomiskās analīzes institūts Barselonā), Castells, Antoni un Espasa, Marta (Barselonas universitātes Publisko finanšu profesori) uzstāšanās konferencē // Bertelsmana fonda, CIDOB fonda un Pasaules Bankas organizētā konference "Income Convergence and European Regional Policy: Impact, Priorities and Prospects for the EU Candidate Countries", Barselona, 2002. gada 10.–12. oktobris.
- 3 Dalības maksa un ienākumi pēc iestāšanās Eiropas Savienībā, Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2003.
- 4 Finanšu ministrijas Sabiedrisko attiecību nodaļas vadītājas Baibas Melnaces sniegtā informācija, 2003. gada 19. jūnijs.
- 5 Iespējas strādāt Eiropas Savienībā, Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.
- 6 Igaunijas Eiropas Savienības informācijas sekretariāta darbinieka Pāvo Palka (Paavo Palk) sniegtā informācija, 2002. gada 7. novembris.
- 7 Īrijas mazo uzņēmumu asociācijas prezidenta Kīrena Kroulija (Kieran Crowley) uzstāšanās žurnāla "Kapitāls" rīkotajā biznesa forumā "Latvijas uzņēmēju iespējas Eiropas Savienībā", Rīgā, 2002. gada 4. septembris.
- 8 Kā mainīsies cenas Latvijas veikalos pēc iestāšanās Eiropas Savienībā? Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2003.
- 9 Labklājības ministrijas valsts sekretāres padomnieces Dainas Fromholdes sniegtā informācija, 2003. gada 3. marts, 9. aprīlis.
- 10 Latviešu valoda Eiropas Savienībā, Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.
- 11 Latvijas iedzīvotāju aptaujā par Eiropas Savienību iegūtie rezultāti. – SKDS, 1998. gada novembris – 2001. gada novembris // <http://www.eib.lv>
- 12 Latvijas Republikas likums "Par valsts pensijām" (spēkā esošs no 1996. gada 1. janvāra, ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 2002. gada 20. martam) // Pensijas un sociālā apdrošināšana. – Rīga: Beno Prese, 2002.
- 13 Lursoft statistika par Uzņēmumu reģistrā apkopoto informāciju laika posmā no 1991. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 13. martam // <http://www.lursoft.lv/stat/>
- 14 Pensiju sistēma Eiropas Savienībā, Saeimas Eiropas Savienības informācijas centrs, 2002.

-
- 15 Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Iedzīvotāju reģistra dati uz 2003. gada 1. janvāri // <http://www.np.gov.lv/fakti>
  - 16 Roze Maira. Migrācijas tendences. Atbildes uz jautājumiem par migrāciju Latvijā saistībā ar gaidāmo iestāšanos Eiropas Savienībā, 2003. gada 28. februāris.
  - 17 Sabiedrības attieksme pret Latvijas iespējamo dalību Eiropas Savienībā. – “Latvijas Fakti”, 2002. gada februāris – 2003. gada maijs // <http://www.eib.lv>
  - 18 Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Agitas Kaupužas sniegtā informācija, 2003. gada 5. februāris, 6. februāris, 11. februāris.
  - 19 Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieces Ilzes Luriņas sniegtā informācija, 2003. gada 10. februāris.
  - 20 Saeimas Eiropas Savienības informācijas centra darbinieka Ivāra Bušmaņa sniegtā informācija, 2003. gada 4. februāris, 6. februāris.
  - 21 Transparency International Corruption Perceptions Index 2002 // http://www.transparency.org/pressreleases_archive/2002/2002.08.28.cpi.en.html
  - 22 Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras dati, 2003.
  - 23 World Development Indicators 2002 // <http://www.worldbank.org/data/wdi2002/index.html>
  - 24 Zemkopības ministrija. Latvijas lauku attīstības plāns lauku attīstības programmas īstenošanai (2004.–2006.) // <http://www.zm.gov.lv>

Literatūra

- 1 Baltijas valstu sarunas par iestāšanos Eiropas Savienībā: izvērtējums. Semināra ziņojums. – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2002.
- 2 Bieler, Andreas. Globalisation and Enlargement of the European Union: Austrian and Swedish social forces in the struggle over membership. – London: Routledge, 2000.
- 3 Bleiere, Daina. Mazas valsts ārpolitiskā autonomija // Latvija pasaules politikā: iespējas un ierobežojumi (zinātniskā redaktore Žaneta Ozoliņa). – Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2001.
- 4 Bleiere Daina. Sabiedrības atbalsta nodrošināšana sarunu procesā ar Eiropas Savienību: Austrijas, Somijas un Zviedrijas pieredze // <http://www.politika.lv/>
- 5 Cilvēks būs sociāli aizsargāts it visur Eiropā // Lauku Avīzes Gadagrāmata 2003. – Lauku Avīze, 2002.
- 6 Cipeliuss, Reinholds. Vispārējā mācība par valsti. – Rīga: AGB, 1998.
- 7 Deksnis Eduards Bruno. Eiropas Savienība: mīti un īstenība. – Rīga: Junda, 1996.
- 8 Derīgi zināt! Dažas lietas, ko ir vērts zināt, ja Latvija iestāsies Eiropas Savienībā. – Eiropas Komisijas delegācija Latvijā, 2002.

-
- 9 Dubra Elena, Skribāne Irina, Eglīte Sandra. Eiropas integrācija un tautas attīstība // Latvijas integrācija Eiropas Savienībā. Pētījumu programmas “Ekonomiskie, kultūras un sociālie aspekti Latvijas integrācijai Eiropas Savienībā” rezultāti. – Rīga: Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts, 2000.
  - 10 Eirobenzīns, domājot par plaušām // Lauku Avīzes Gadagrāmata 2003. Lauku Avīze, 2002.
  - 11 ES un sociālā politika. – Rīga, Eiropas Integrācijas birojs, 1999.
  - 12 Ievads politikā (zinātniskā redaktore Žaneta Ozoliņa). – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
  - 13 Jouen, Marjorie. The Community Experience: A strength for the future Union // Enlargement of the European Union: Towards a large area of solidarity and cooperation. Report by Jean-Louis Arnaud and Malgorzata Zaborowska – Notre Europe, July 2002.
  - 14 Kizika Kristīne. Vēlētāju nostāju ietekmējušie faktori referendumos par iestāšanos ES: Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas piemērs // Virziens–Eiropa. – Eiropas kustības Latvijā izdevums, 2001. gada septembris, Nr. 3.
  - 15 Miles, Lee (ed.) “Sweden and The European Union Evaluated”. – London: Continuum, 2000.
  - 16 Moravcsik, Andrew. Federalism in the European Union: Rhetoric and Reality // The Federal Vision: Legitimacy and Levels of Governance in the United States and the European Union, edited by Kalypso Nicolaidis and Robert Howse – Oxford University Press, 2001.
  - 17 Paiders Juris. Nē Eiropai! Vai Latvijai ir nākotne ārpus Eiropas Savienības? – Rīga, 2002.
  - 18 Porietis Jānis, Višņakovs Jānis. Latvijas pensionāru viedoklis par iestāšanos Eiropas Savienībā // Virziens–Eiropa. – Eiropas kustības Latvijā izdevums, 2002. gada oktobris, Nr. 3.
  - 19 Real Convergence in Candidate Countries – Past Performance and Scenarios in the Pre-Accession Economic Programmes – European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Brussels, 16 November 2001.
  - 20 The Baltics: Medium-Term Fiscal Issues Related to EU and NATO Accession // International Monetary Fund Country Report No. 02/7, January 2002.
  - 21 What impact will membership have on countries whose national income per inhabitant is much lower than EU average? // Enlargement Papers – European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, No. 5, September 2001.
  - 22 What role do Structural Funds play in the economic development of countries and regions? // Enlargement Papers – European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, No. 5, September 2001.
  - 23 Zielonka Jan. Should Europe Become a State? A Neo-Medieval Solution // The Pro-European Reader, edited by Dick Leonard and Mark Leonard – Palgrave, 2002.

Publikācijas plašsaziņas līdzekļos

- 1 Analysts: Wage rise in Estonia would accelerate after accession to the European Union // <http://www.elis.ee/news>
- 2 Andiņš, Ivars. Zīle negrib Lukašenko apsveikumu // Lauku Avīze, 2003. gada 22. februāris.
- 3 Apdraudēta Mīlgrāvja ietekas attīrīšana // Diena, 2003. gada 27. marts.
- 4 Aptauja: lielākā daļa norvēģu atbalsta iestāšanos ES. – 2003. gada 15. janvāris // <http://www.delfi.lv>
- 5 Āboliņa, Anita. Brīva personu kustība ES // Lauku Avīze, 2002. gada 7. novembris.
- 6 Birzulis, Jānis. Kāpēc es vairs negribu Eiropas Savienībā? // Diena, 2002. gada 5. decembris.
- 7 Borks, Maikls Dž. Dalība ES veicinās Latvijas ekonomikas attīstību // Diena, 2003. gada 20. februāris.
- 8 Brauna, Anita. Norvēģu paraugs // Diena, 2002. gada 26. aprīlis.
- 9 Brauna, Anita. Pēc iestāšanās ES cenas Latvijā kāps // Diena, 2002. gada 23. augusts.
- 10 Brauna, Anita, Plamše, Kristīne. Latvieši ES institūcijās varēs sazināties dzimtajā valodā // Diena, 2002. gada 12. jūlijs.
- 11 Bušmanis, Ivars. ES nedzen, paši skrien... // Lauku Avīze, 2002. gada 1. oktobris.
- 12 Bušmanis, Ivars. Ja Latvija nobalso PRET // Lauku Avīze, 2002. gada 6. jūnijs.
- 13 Cālīte, Aija. Franču birokrāti, zviedru demokrāti un angļu snobi? // Lauku Avīze, 2002. gada 17. oktobris.
- 14 Cik gados kandidātvalstis sasniegs 75% no ES valstu IKP līmeņa // <http://www.saeima.lv/elk/>
- 15 Diņģelis, Māris. 10 lielākās eiromuļķības // Diena, 2002. gada 7. decembris.
- 16 Frēze, M. Degvielas smārda ķīlnieki // Diena, 2003. gada 13. marts.
- 17 Gailītis, Viestarts. Norvēģija izjūt ietekmes deficītu Eiropā // Diena, 2002. gada 25. aprīlis.
- 18 Galenieks, Mārtiņš. Ieceres nomāc naftas smārds // Diena, 2003. gada 6. marts.
- 19 Galenieks, Mārtiņš. Piesārņojuma pēdas ved termināļa virzienā // Diena, 2003. gada 15. marts.
- 20 Iztikas minimums – 88,76 lati. – 2003. gada 18. februāris // <http://www.delfi.lv>
- 21 Krauja, Vita. Tā nevar palikt un nepaliks (Intervija ar akadēmiķi Jāni Stradiņu) // Lauku Avīze, 2003. gada 25. janvāris.
- 22 Kreituss, Aivars. Vai terminālis būs līdzeklis pret nabadzību? // Diena, 2003. gada 19. marts.

-
- 23 Kuzmina, Ilze. Profesionālis Godmanis un viņa “Māršala plāns” // Lauku Avīze, 2002. gada 8. augusts.
  - 24 Latvijai būs 155 eiroierēdņu vietas // Diena, 2003. gada 20. februāris.
  - 25 Latvijas Pensionārs, 2002. gada augusts, Nr. 8.
  - 26 Norvēģijā aug ES atbalstītāju skaits // Diena, 2003. gada 18. janvāris.
  - 27 Notikumi. EIB informācija. 2001. gads. – 2/3 Latvijas iedzīvotāju piedalītos referendumā par Latvijas iestāšanos ES // <http://www.eib.lv>
  - 28 Palielinās iestāšanās ES atbalstītāju skaits // Neatkarīgā Rīta Avīze, 2002. gada 1. jūnijs.
  - 29 Paparde, Inga. Pensionāri neapmierināti ar politiku attieksmi // Neatkarīgā Rīta Avīze, 2003. gada 25. februāris.
  - 30 Ruska, Rīta. Pilns iztikas minimums 84,68 lati // Lauku Avīze, 2001. gada 18. janvāris.
  - 31 Skrebele, Gunta. Pret ES pozitīvāk noskaņotie dzīvo laukos // Neatkarīgā Rīta Avīze, 2001. gada 14. septembris.
  - 32 Stepiņa, Inese. ES valstu iedzīvotāji – par eiro un paplašināšanos // Lauku Avīze, 2002. gada 31. oktobris.
  - 33 Šteinfelde, Ilze. Pārtika Latvijā pēc iestāšanās Eiropas Savienībā kļūs dārgāka // Neatkarīgā Rīta Avīze, 2002. gada 3. aprīlis.
  - 34 Timma, Lelde. Ja ES paplašināšanās kavēsies, Fitch draud pārskatīt kandidātvalstu reitingus // Diena, 2002. gada 21. oktobris.
  - 35 Treile, Irbe. Gotlandes atziņas: kas veicina nacionālo kultūru // Lauku Avīze, 2002. gada 14. novembris.
  - 36 Veisbergs, Andrejs. Valodas Latvijā pasaules un ES kontekstā // Diena, 2002. gada 19. oktobris.